T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ DOHA TURU GÖRÜŞMELERİ VE GETİRDİKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Bahri Sarp YILMAZ

1370Y75202

İstanbul, Mayıs 2016

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ DOHA TURU GÖRÜŞMELERİ VE GETİRDİKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Bahri Sarp YILMAZ

1370Y75202

Danışman: Prof. Dr. Mim Kemal ÖKE

İstanbul, Mayıs 2016

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek Lisans Öğrencisi Bahri Sarp YILMAZ'ın "Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Görüşmeleri ve Getirdikleri" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Dış Ticaret Enstitüsü Yüksek Lisans tezi olarak (**oy birliği** ☒ / **oy çokluğu** ☐) ile başarılı bulunmuştur.

	Adı-Soyadı	**İmza**
Tez Danışmanı :	Nurkevat Ö...	
Jüri Üyesi :	Doç. Dr. Figen Yıldırım	
Jüri Üyesi :	Mustafa C. ALTUNBAŞ	

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

Özet (Abstract)……...……..…… iii

Tablolar Listesi…… v

Kısaltmalar…… vi

GİRİŞ……...… 1

1. KÜRESEL EKONOMİ POLİTİĞİN ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİ …… 8

1.1. Dünya Ticaret Örgütü……..…. 8

1.1.1. Örgütün Temel İşlevleri……..… 8

1.1.2. DTÖ Anlaşmaları……..… 9

1.1.3. Üyelik ve Organları……...…… 9

1.2. Dünya Bankası……... 10

1.2.1. Yönetim……... 13

1.2.2. Üyeler……...… 13

1.2.3. Oy Gücü……...… 13

1.3. IMF……..… 14

1.3.1. IMF'nin Görevleri……... 14

1.3.1. 1. Gözetim…… 15

1.3.1.2. Mali Destek ……. 15

1.3.1.3. Teknik Destek…….. 15

1.3.2. Özel Çekme Hakkı (SDR)……..….. 16

1.3.3. Kaynaklar…….……... 16

1.3.4. Yönetim ve Organizasyon……..…… 16

2. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ……..… 17

2.1. Dünya Ticaret Örgütü'nün Amaçları……..….. 18

2.2. Örgüt Yapısı……...…. 19

2.2.1. Bakanlar Konferansı …… …….. 20

2.2.2. Genel Konsey……... 20

2.2.3. Konseyler……..… 21

2.2.4. Komiteler…….…… 21

2.2.5. Sekraterya ve Bütçe…….…… 21

2.3. Karar Verme Mekanizmaları…….…….... 24

3. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NÜN İLGİLENDİĞİ ALANLAR……..... 25

3.1. DTÖ Sözleşmeleri……..……..….. 25

3.1.1. Mallar…… ……..……...…. 26

3.1.2. Hizmetler……..……...…… 26

3.1.3. Fikri Mülkiyet…….…… 26

3.1.4. Ticaret Politikalarının Gözden Geçirilmesi……...…. 26

3.2. Gelişmekte Olan ve En Az Gelişmiş Ülkeler……...…..……...… 27

3.2.1. Kalkınma ve Ticaret…….…..…….…..... 27

3.2.2. Teknik Destek ve Eğitim……..……...… 27

3.3. Anlaşmazlıkların Halli (Dispute Settlement)……...…..… 28

3.3.1. Anlaşmazlıkların Çözüm Süreci……...…… ...… 30

3.3.2. Temyizler……. 32

3.3.4. Panel Süreci……...…….. 34

3.3.4. Örnek Olay Çalışması…….……....… 34

4. DOHA TURU ÖNCESİ GÖRÜŞMELER…….……..... 36

4.1. Tokyo Turu…….…… 38

4.2. Uruguay Turu……..… 40

5. DOHA TURU……...……..…. 46

5.1. İleri Tarım Müzakereleri……..…….. 47

5.2. Tarım Dışı Ürünlerde Pazara Giriş…….. .. 50

5.3. Ticaretin Kolaylaştırılması Müzakereleri…… . 51

5.4. Hizmet Ticareti Anlaşması (TISA) Müzakereleri……...… 53

5.4.1. TISA kapsamında Müzakere Hedefleri ve Pazara Giriş Olanaklarının Geliştirilmesi……..…..…..… 53

5.5. Kurallar Müzakereleri…… 55

5.5.1. Anti-Damping Anlaşması…… 56

5.5.2. Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması…….…… 57

5.5.3. Balıkçılık Sübvansiyonları……...… 57

5.5.4. Bölgesel Ticaret Anlaşmaları……...… 58

5.6. TRIPs Bünyesinde Sürdürülen Müzakereler……... . 58

5.6.1. Coğrafi İşaretlere İlişkin Çok Taraflı Kayıt Mekanizması Kurulması… … 58

5.6.2. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve TRIPS Anlaşması İlişkisi…… 59

5.6.3. Paragraf 6 Sistemi……...…… 59

5.7. Ticaret ve Çevre Komitesi Bünyesinde Devam Eden Müzakereler…… . 60

5.8. Kalkınma ve En Az Gelişmiş Ülke (EAGÜ) Konuları……. 61

5.8.1. Tercihli Menşe Kuralları…… 61

5.8.2. Hizmetler İstisnası……...…… 62

5.8.3. İzleme Mekanizması…… 63

5.8.4. Pamuk…….. 63

5.8.5. Tarifesiz/Kotasız Pazara Giriş İmkanı…… 63

5.9. Anlaşmazlıkların Halli Mutabakat Metni Müzakereleri…… 64

5.10. Bilgi Teknolojisi Anlaşması Ürün Kapsamının Genişletilmesine İlişkin Müzakereler……... 65

SONUÇ…… 67

EKLER……...….. 74

KAYNAKÇA…… 80

ÖZET

Bu tez Dünya Ticaret Örgütü, Doha Turu getiri ve götürüleriyle ilgilidir. Dünya'da ekonomi ve ticaretin küreselleşmesi açısından Doha Turu sonrası büyük önem teşkil etmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün dünya ekonomisinin kurumsallaşması noktasında uluslararası ticari mimariyi gerektiği gibi şekillendirememesi halinde sonuç kaos olacaktır. Bu tez, Dünya Ticaret Örgütü'nün bu konudaki çabalarını adım adım izlemektedir. Biz bu çalışmada örgütün işleyişini ve çalışmalarını birinci elden kaynaklarla, raporlarla ve bugüne kadar gün yüzüne çıkmamış belgelerle ortaya koyacağız.

Biz bu çalışmayı yaparken ciddi bir kaynak sıkıntısıyla karşılaştık. Çok teknik ve güncel bir mesele olması dolayısıyla Türkçe kaynaklar yok denecek kadar azdı. Kaynaklara doğrudan erişim sıkıntısından dolayı, bu çok zorlu bir incelemeydi. Belgelerin incelenmesi, yorumlanıp yazılması hayli meşakkatli bir süreçti.

Anahtar Kelimeler: Dünya Ticaret Örgütü, Doha Turu, Küresel Ekonomi, İthalat, İhracat

ABSTRACT

This paper deals with the gains and disadvantages of the World Trade Organisation and the Doha Round. The period following the Doha Round has great importance in terms of globalization of the world economy and international trade. The failure of the World Trade Organisation to shape the international commercial structure, as required during the institutionalisation of the global economy, will result in chaos. This paper monitors the efforts the World Trade Organisation made in this regard, step-by-step, and will reveal the operation of the organisation with first-hand sources, reports and documents, which to date, have previously not come to light.

We faced serious problems with regard to the existing literature during the course of conducting this study. The sources, written in Turkish, were scarce as it is both a highly technical and very current issue. It was a challenging study since it was not easy to access the sources directly. It was an arduous process to analyse, interpret and write the documents.

Keywords: World Trade Organization, Doha Round, Global Economy, Import, Export

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. DTÖ Örgüt Şeması…….....23

Tablo 2. GATT çerçevesinde 1948'den 1995 yılına kadar yapılan konferans ve turlar…….....38

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
ADA : Anti-Dumping Agreement
AT : Avrupa Topluluğu
BTA : Bölgesel Ticaret Anlaşmaları
b.t. : Bilinmeyen Tarih
chap. : Chapter
COASS : Committee on Agriculture in Special Session
COMECON : Council for Mutual Economic Assistance
çev. : Çeviri
DTÖ : Dünya Ticaret Örgütü
EAGÜ : En Az Gelişmiş Ülkeler
GATS : General Agreement on Trade in Services
GATT : General Agreement on Tariffs and Trade
GİB : Gelir İdaresi Başkanlığı
GSP : Generalized System of Preferences
GÜ : Gelişmiş Ülkeler
GYÜ : Gelişme Yolundaki Ülkeler
IBRD : International Bank for Reconstruction and Development
IDA : International Development Association
IMF : International Monetary Fund
MFN : Most Favoured Nation
NAMA : Non-Agricultural Market Access
NTBs : Non-tariff Barriers
OTDS : Overall Trade Distorting Support
s. : Sayfa
SCM : Agreement on Subsidies and Countervailing Measures
SDR : Special Drawing Rights

SSCB **:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TISA **:** Trade in Services Agreement

TPRM **:** Trade Policy Review Mechanism

TRIPS **:** Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

WB **:** World Bank

GİRİŞ

Modern uluslararası ekonomiyle beraber çok uluslu şirketler kurulmaya başlanmış, ülkeler arasındaki finansal akımlar ve uluslararası ticarette büyük bir gelişme yaşanmıştır.

Devletler, bireyler, sınıflar ve toplumsal gruplar arasında halihazırda bulunan görüş ayrılıkları uluslararası ekonomide de siyasi anlaşmazlıkların ön plana çıkmasına sebep olmaktadır. Dünya genelinde yaşanan ekonomik bütünleşme ve beraberinde getirdiği refah artışı, ulusların özerkliği ve politik olarak bağımsızlığını kontrol altında tutma arzusuyla çatışmaktadır. Uluslararası ekonominin bu sorun kapsamında dayandığı politik süreçleri araştıran bilim dalı da uluslararası ekonomi politik olarak adlandırılmaktadır.

Uluslararası ekonomi politiğin araştırma ve analizlerinde durumlar ve olaylar birçok farklı açıdan değerlendirilmeli ve birbirleriyle etkileşimleri göz önünde bulundurulmalıdır. Uluslararası ekonomi politik kapsamında incelenen faktörlerin birbirleriyle ilişkilerinin daha kolay anlaşılması bakımından iki grupta incelenmektedir. Temelde incelenen bu iki grup ulusal ve uluslararası ekonomi politik arasındaki ilişki ve sosyal güçlerle devlet arasındaki ilişkidir.

Günümüz dünyasında ulusal ve küresel güçlerin genel durumu etkilemede iki en önemli faktör olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Fakat bu iki faktörden hangisinin hangisini etkilediği konusunda çeşitli görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

ABD, Japonya ve Güney Kore gibi devletlerin uygulamış oldukları dış politikalar ve kalkınma stratejilerinin uluslararası ekonomi politiğe etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Fakat ulus devletlerin dış ekonomi politikalarının nasıl şekillendiği bir tartışma konusudur. Bazı kesimler uluslararası ekonomik sistemin temelinde var olan faktörler tarafından ulusların dış ekonomi politikaların şekillendirildiğini savunurken bazı kesimler ise bunun tam tersi olarak ülkelerin dış ekonomi politikalarının kendi iç siyasi ve ekonomik durumlarından kaynaklı şekil aldığı görüşünü savunmaktadır.

Bu farklı iki görüş, küresel ekonomi politik kapsamında yapılan birçok tartışmanın temelini oluşturmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinin fakirliğinin küresel ekonomik düzendeki bozukluktan kaynaklandığını savunanlara karşın, bu problemin gelişmekte olan ülkelerin kendi iç siyasal ve ekonomik meselelerinden kaynaklandığını savunanlar bulunmaktadır. Aynı şekilde iki karşıt görüş, modern küresel ekonomiyle beraber ortaya çıkmış olan çok uluslu şirketlerin kendi başlarına birer küresel güç mü yoksa ait oldukları ulusların ekonomik sisteminin bir parçası mı oldukları konusunda fikir birliğine varamamıştır.

Uluslararası ekonomi politik kapsamında yapılan araştırmalarda süreci etkileyen ikinci önemli nokta, devlet ve toplum arasındaki ilişkilerdir. Uluslararası ekonomi politik boyutta incelenmek istendiğinde bağımsız hükümet kurumlarının uygulamaları ve bu uygulamalar sonucunda şekillenen politikaların ne derece sosyal baskılardan etkilendiği sorusu ortaya çıkmaktadır.

Tüm siyasi bilimlerinde olduğu gibi küresel ekonomi politikte de merkezde devletin rolü meselesi bulunmaktadır. Ülkelerin uyguladıkları dış ekonomi politikalarında politikacıların rolü kaçınılmaz bir gerçektir. Fakat politikacıların uygulamalarını iç faktörlerin mi yoksa dış faktörlerin mi etkilediği, bunun yanı sıra bu uygulamaların şekillenmesinde politikacıların kendi değerlendirmelerinin mi yoksa ülke içindeki toplumsal, siyasi ve ekonomik baskılardan etkilenilmesinin mi ana etken olduğu iki karşıt görüşün temelini oluşturmaktadır.

Bir taraf devlet politikalarının toplumu şekillendirdiğini ve dış ekonomi politikalarının da bu sürecin dahilinde olduğunu savunurken diğer taraf politikacıların toplumun hak ve taleplerinin dile getirilmesi için bir fonksiyon olduğunu, devletin ise toplumun sosyo ekonomik ve politik çıkarlarının hayata geçirilmesi için bir araç olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe göre dış ekonomi politikaları toplumun istek ve talepleri doğrultusunda devletler tarafından şekillendirilmektedir.

Uluslararası ekonomi politikte devletin rolüyle ilgili görüşler değerlendirildiğinde dört farklı perspektif ortaya çıkmaktadır. Bunlar uluslararası politik yaklaşım, uluslararası ekonomik yaklaşım, ulusal kuramsal yaklaşım ve ülke içi toplumsal perspektif olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası politik yaklaşımda devletlerin küresel jeostratejik ve

diplomatik ortamda faaliyet alanlarını kısıtlayan faktörler incelenmektedir. Bu yaklaşım, ulusal iş birliğinin sağlanamadığı bir dünya düzeninin doğasında var olan çatışma ve sorunları araştırmaktadır.

Uluslararası ekonomik yaklaşımda ise devletler açısından dış faktörlerin önemi vurgulanmakta, bunun yanı sıra sosyo ekonomik faktörlerin politik faktörlere göre daha etkili olduğu savunulmaktadır. Teknoloji, telekomünikasyon finans ve üretim alanlarında yaşanan gelişmeler, hükümetlerin politikalarını şekillendirmekte olduğu vurgulanmaktadır.

Ulusal yaklaşımda ise uluslararası yaklaşımların tersine devlet kurumları ve devletin rolünün ulusal sisteme uluslararası sistemden daha çok etki ettiğini vurgulamaktadır. Kurumsalcılık olarak adlandırılan bu görüş, uluslararası sistemin ve ulusal toplumun etkisini göz ardı etme eğilimindedir. Kurumsalcılık görüşüne göre politik kurumlar ve ulusal politika yapıcıları ülke çıkar ve hedeflerinin belirlenip bu hedeflere ulaşmak için izlenecek yol sürecinde başrolü oynadığı savunulmaktadır. Bu görüş çerçevesinde ortaya çıkan akımlardan bazıları devletin toplumsal etkilerden bağımsız olduğunu vurgulamakta, bazıları ise devletin toplumsal güçleri nasıl değiştirebileceği ve bu güçler arasındaki ilişkiyi ne şekilde sağlayabileceği konusunu ele almaktadır.

Ülke içi toplumsal perspektif de ülke içi kurumsalcılık yaklaşımında olduğu gibi ulusal sınırlar içerisindeki gelişmeleri ön planda tutmakta ancak ekonomik ve sosyo politik aktörlerin politika yapıcılarından daha etkin olduğunu savunmaktadır. Toplumsal bakış açısı olarak da adlandırılan bu yaklaşım ülke içindeki sosyo ekonomik baskıların rolünün uluslararası faktörlerden çok daha etkili olduğunu vurgulamaktadır. Yani ulusal politikaların şekillenmesinde bireyler, firmalar ve sosyal grupların etkisi belirleyici rol oynamaktadır.

Sonuç olarak bu yaklaşımların ortak noktasında uluslararası ekonomi politikalarını iç ve dış etkenlerin belirlediği söylenebilir. Bu iç ve dış etkenlerin etki derecesi konuya, zamana ve ülkeye göre değişkenlik göstermektedir.

Bu yaklaşımların yanı sıra uluslararası ekonomi politik konularını farklı açıdan ele alan üç yaklaşımdan da bahsedilebilir. Bunlar Liberalizm, Marksizm ve Realizm'dir.

Liberal yaklaşım, uluslararası ticarette tam anlamıyla serbestlik sağlandığı takdirde tüm ülkelerin bu durumdan maksimum fayda sağlayacağını ve uluslararası çatışmaların sebebi olmaktan çıkacağını savunmaktadır. Liberaller hükümetlerin uluslararası ekonomiyi de, ulusal ekonomileri yönettikleri gibi yönetebileceklerine inanmaktadırlar. Buna karşın Marksistlere göre toplumsal sınıflar ekonomi politiğin temel aktörleridir. Bu görüş açısından toplumsal sınıf, ekonomik koşullara göre üretim araçlarının sahibi olan sermaye sınıfı ve emekçi sınıf olarak iki gruba ayrılmaktadır. Marksizm, bireyler arasındaki mübadelelerin toplumun refahını arttırmayacağını ileri sürerken, kapitalizmin doğasında var olan uyuşmazlık sonucu yıkılıp, sosyalizmin egemen olacağını savunmaktadır. Bir diğer yaklaşım olan realizme göre uluslararası sistemde anarşi hakimdir ve ulus devletler gücü elde amacıyla ekonomilerini bu yönde şekillendirmektedirler. Uluslararası ekonomi politiğin başlıca aktörleri ulus devletlerdir. Başka bir deyişle Marksistler sınıf kavramına, realistler ulus devletlere, liberaller ise bireylere belirleyici rol tanımaktadırlar. Bu üç yaklaşım ekonomik etkinlik, sınıf mücadelesi ve jeostratejik açılardan farklı değerlendirmeler sunması sebebiyle büyük önem taşımaktadır.

II. Dünya Savaşı'nın bitişiyle girilen soğuk savaş yılları ile beraber dünyada iki kutuplu bir sistem meydana gelmiştir. Bu iki kutuplu sistem, küresel ekonomi politiğin genel çerçevesini belirlemiştir. SSCB'nin başını çektiği sosyalist blok ve bunun ekonomik ortaklık örgütü olan COMECON kurulmuş, buna karşın ABD'nin önderliğinde kapitalist sistemin ekonomi politiği şekillenmiştir. Günümüzde bu durumun uluslararası ekonomi politiğe etkisi hala yadsınamaz bir gerçektir. Bugün ABD şemsiyesi altında kurulmuş olan IMF, DTÖ ve Dünya Bankası, uluslararası ekonominin kontrol mekanizmaları olmuş ve yine ABD menşeili çok uluslu şirket ve bankaların uluslararası ekonomiye etkileri tartışılmaz bir gerçektir.

Global ekonomiyi şekillendirmek amacıyla ABD'nin politikaları, 1930'lu yıllardan itibaren uygulamaya konmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin yaşamış olduğu ekonomik buhran, ülkeyi her ne kadar genişlemeci yaklaşımlardan uzaklaştırmış olsa da 1934 yılında karşılıklı ticaret anlaşmalarının onaylanması, serbest ticaret anlayışının ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Karşılıklı ticaret anlaşmaları yasası sayesinde

Amerikan Hükümeti, diğer ülkelerle tarife indirimleri konusunda görüşebilmek için yetkilendirilmiş ve uluslararası ekonomik iş birliği açısından önemli bir adım olmuştur.

Modern uluslararası ekonomik ilişkilerin şekillenmesi açısından atılan bu adım henüz II. Dünya Savaşı bitmeden meyvesini vermiş 1944 yılında ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods isimli kasabasında Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansında imzalanan "Uluslararası Para Anlaşması" ile ABD öncülüğünde şekillenecek olan yeni dünya düzeninin temellerini atılmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde anlaşmaya taraf olan ülkelerin para birim değerlerinin sabit kur esasına göre Amerikan doları esas alınarak saptanması kabul edilmiştir. Bu anlaşmayla Uluslararası para sisteminin kurallarını belirlemenin yanı sıra, Dünya Bankası, GATT ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kurulmasına karar verilmiştir. Modern uluslararası ekonominin en önemli aktörlerinden olan bu uluslararası kurumlar, 1946'da, yeterli sayıda ülkenin anlaşmayı imzalamasıyla faaliyete geçmiştir. Sosyalist olmayan ülkeleri kapsayan yeni uluslararası ekonomik düzenin temelini; IMF himayesinde uluslararası parasal iş birliği, GATT kapsamında dünya ticaretini serbestleştirme girişimleri ve Dünya Bankasının gelişmekte olan ülkelere yaptığı yatırımlar oluşturmaktaydı. Ortaya çıkan bu yeni düzen büyük ölçüde ABD kontrolü ve desteğiyle dizayn edilmişti.

II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan bu kapitalist düzen ABD'nin dış politikaları doğrultusunda gelişmekteydi. Bu dönemde ABD anti-Sovyet birliğinin oluşumunu engellemek için Marshall Planı çerçevesinde Avrupa ülkelerine yatırımlarda bulunup Batı Avrupa'da devletlerarası ekonomik iş birliklerini teşvik edici politikalar uygulamaya başladı. ABD menşeili şirketlerin Avrupa'daki yatırımları hız kazandı. Bu sayede Avrupa'nın ekonomik olarak kalkınması ve ticari serbestleşme sağlanmış oldu. Bu gelişmelerin ABD ekonomisine yansıması da pozitif yönde olmuştur.

ABD'nin uygulamış olduğu bu politikaların etkisi hem Avrupa hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde olumlu etki yaratmış, bu ülkelerin yaşamış oldukları sermaye, teknoloji ve bilgi konularındaki sıkıntılarını aşmalarında büyük destek olmuştur. ABD gerek doğrudan gerekse Dünya Bankası aracılığıyla bu ülkelerdeki ekonomik büyümenin finansmanını sağlamış ve diğer ülkelere sağladığı askeri savunma şemsiyesi sayesinde tüm kaynaklarını ekonomik büyümenin finansmanına kullanmalarına fırsat vermiştir.

II. Dünya Savaşından sonra geçen 30 yıllık dönemde kapitalist düzeni benimsemiş ülkelerin yaşadığı kalkınma ve büyüme süreci, ABD'nin uygulamış olduğu siyasi ve ekonomik politikalar ve işbirlikleri sayesinde gerçekleştiği fikri geniş kabul görmektedir.

1970'li yılların başlarında savaş sonrası oluşturulan sistemde bir takım problemler baş göstermeye başlamıştı.1971 ve 1975 yılları arasında altın dolar standardına dayalı uluslararası para sistemi çökmüş ve yerini serbest kur sistemine bırakmıştı. Meydana gelen bu gelişmeyle beraber dolar uluslararası ekonomik sistemde krize girmiş, fakat yine de önemini korumaktaydı. ABD ve Batı Avrupa, rekabet gücü düşük olan, yetersiz endüstrileri dolayısıyla korumacı yönde politikalar uygulamaya başlamış ve tarife dışı engeller yaygınlaşmaya başlamıştır. Soğuk savaşın bitişinin de etkisiyle 1970'li yıllarda ABD'nin Batı Avrupa ve Japonya için sağlamış olduğu güvenlik şemsiyesi önemini kaybetmiş ve Bretton Woods kurumlarının zayıflaması Amerikan hegemonyasındaki sistemin zayıflamasına sebep olmuştur.

Bunun yanı sıra 1990'lı yılların başında Sovyet bloğunun zayıflaması, SSCB'nin dağılmasıyla sonuçlanmıştır. Soğuk savaşın bitişi, uluslararası çatışmaların bittiği anlamına gelmemekle beraber o döneme kadar olan uluslararası politikada belirleyici gündem konusu olan Doğu-Batı çatışmasının sonu olmuştur. O zamana dek doğu bloğunun uygulamış olduğu merkezi ekonomi politikalarının etkisi altındaki ülkeler, özellikle Orta Avrupa ülkeleri gelişmiş ülkeler düzeyine yükselmiş, diğerleri ise gelişmekte olan ülkeler seviyesinde kalmıştır.

Tüm bu gelişmelerin yanında Rusya sahip olduğu askeri güç, geniş yüz ölçümü ve enerji kaynaklarıyla farklı bir konumda bulunmaktadır. Son dönemde Rusya, enerji kaynakları fiyatlarının yükselmesiyle önemli ölçüde ekonomik ilerleme kaydetmiştir.

Günümüzde ABD'nin uluslararası ekonomi politik sahnesinde en önemli aktör olmaya devam etmesinin yanında tam anlamıyla hakim pozisyonda olduğunu söylemek mümkün değildir. Amerikan hegemonyası altındaki dönemin bitişiyle ABD, Batı Avrupa ve Japonya'nın ortak olarak şekillendirdiği yeni birçok taraflı düzen meydana gelmiştir. Bugünkü çok taraflı liderlik ve liberal uluslararası düzenin çıkar çatışmaları

ve ekonomik krizler dinmiş gibi görünse de son derece kırılgan olduğu söylenebilir. Özellikle Çin ve Hindistan'ın Dünya ekonomisine etkileri, yeni ekonomik problemlere sebep olabilir.

BÖLÜM 1

1. KÜRESEL EKONOMİ POLİTİĞİN ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİ

Bretton Woods Konferansı sonrası kurulan üç ekonomik örgüt olan GATT, Dünya Bankası ve IMF, değişen uluslararası sistemle beraber kendilerini güncelleyerek günümüz uluslararası ekonomisine yön vermektedirler. Aşağıda bu üç örgütün günümüzdeki yapısı ve çalışma sistemlerini inceleyeceğiz.

1.1. Dünya Ticaret Örgütü

Dünya Ticaret Örgütü, Uruguay Turu müzakereleri neticesinde, 29 farklı çok taraflı anlaşma ve 25 Bakanlar Bildirisi kapsamında, 15 Nisan 1994'de Marakeş'te imzalanan anlaşma neticesinde Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'nın yerine kurulmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Dünya Ticaret Örgütü, 1 Ocak 1995 tarihinde çok taraflı ticaret sistemini resmen düzenlemek adına faaliyete geçmiştir. Dünya Ticaret Örgütü, uluslararası anlaşmazlıklara getirmiş olduğu çözümlerle üye ülkelerin güvenini kazanmış ve uluslararası ticaretin temel yapı birimi olduğunu kabul ettirmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Dünya Ticaret Örgütü, Uruguay anlaşmalarının devamı niteliği taşımaktadır. Üye ülkeler arasındaki ticari sorunlara her iki taraf lehine çözüm üreten bir kurum olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin çok taraflı ticaret sistemine entegresini hızlandırıcı tedbirler almıştır. Fakat bunun yanında gelişmekte olan ülkeler ve en az gelişmiş ülkelerin ticari ve ekonomik sorunlarını aşmak konusundaki desteği yetersiz kalmıştır. (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

1.1.1. Örgütün Temel İşlevleri:

Dünya Ticaret Örgütü'nün temel işlevleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- DTÖ'nün ihtiva ettiği çok taraflı ve çoklu ticaret anlaşmalarının uygulanmasının ve denetiminin sağlanması
- Çok taraflı ticaret için bir müzakere platformu oluşturmak
- Çok taraflı ticarette yaşanan uyumsuzluklara çözüm sağlamak
- Üye ülkelerin uluslararası ticari politikalarını yakinen takip etmek
- Küresel ekonomik politikalar kapsamında uluslararası kuruluşların iş birliği sağlamasına zemin hazırlamak
- Gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkelerin çok taraflı ticari sisteme entegre olmasında kolaylık sağlamak (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

1.1.2. DTÖ Anlaşmaları

DTÖ Anlaşmaları, mal, hizmetler ve fikri mülkiyet alanlarını kapsamaktadır. DTÖ kapsamında yapılan anlaşmaların serbestlik prensiplerini ortaya koyarken istisnai durumlar hakkında verilen izinlerin koşullarını belirler. Anlaşmalar ayrıca gümrük tarifelerinde indirimler, ticari sübvansiyonların kaldırılması, hizmet pazarının uluslararası müteşebbise açık tutulması yönündeki taahhütleri de içermektedir. Anlaşmazlıkların Halli Organı ve gelişmekte olan ülkeler ile kalkınmayı hızlandırıcı tedbirlerin hükümleri de DTÖ Anlaşmaları kapsamındadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Ayrıca anlaşmaya muhatap ülkelerin, yürürlüğe koydukları mevzuat ve önlemlerle ilgili gelişmeleri düzenli olarak DTÖ Sekretaryasına bildirme yükümlülükleri vardır. Yapılan bu bildirimler ve DTÖ Sekretaryası tarafından yapılan gözlemler sonucu düzenli raporlar (TPRM: Trade Policy Review Mechanism) oluşturularak DTÖ'nün şeffaflığı korunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

1.1.3. Üyelik ve Organları

DTÖ, üyesi olan ülkelerin temsilcileri tarafından yönetilmektedir. DTÖ kapsamındaki kararların büyük çoğunluğu "konsensüs" (görüş birliği) esasına göre alınmaktadır. Fakat oyların dörtte üçünün sağlanması da karar alınması için yeterli kabul edilmiştir. Kurul en az iki yılda bir toplanmaktadır. Kararlar, Bakanlar Konferansı esnasında yada

Cenevre'de daimi temsilciler olarak bulunan Genel Konsey üyeleri tarafından alınmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Yapısal olarak DTÖ, diğer uluslararası örgütlerle benzerlik göstermemektedir. DTÖ'de yönetsel karar alma yetkisi herhangi bir yönetim kuruluna devredilmemiştir.. Ayrıca idari veya bürokratik organlarında üye ülkerin kendi politikaları üzerinde herhangi bir etkisi yoktur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

DTÖ mensubu ülkeler, DTÖ üye ülkeleri tarafından oluşturulan kural ve disiplinlere uymakla yükümlüdürler. Bu kural ve disiplinler, müzakereler sonucu üye ülkelerin ortak katılımıyla belirlenmektedir. DTÖ kurallarına uyum ile ilgili yaptırımlardan DTÖ değil, bizatihi üye ülkenin kendisi sorumludur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

DTÖ üye sayısı 162 olup yaklaşık 22 gözlemci ülke bulunmaktadır (World Trade Organization [WTO], 2016/g). DTÖ Genel Direktörü Roberto Azevedo'dur (WTO, 2015, chap. 7). Örgütün Cenevre'deki olağan çalışmalarını yürüten Genel Konsey'in yanı sıra DTÖ anlaşmalarına ilişkin teknik alanlarda çalışan birçok komitesi mevcuttur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

DTÖ'yü önemli kılan en önemli birimi Anlaşmazlıkların Halli Organı'dır (AHO). DTÖ üye ülkelerin ticari anlaşmalar hususunda kendi aralarında mutabakata varamadıkları durumlarda, Anlaşmazlıkların Halli Organına başvurmaları mümkündür. Anlaşmazlıkların Halli Organı vasıtasıyla alınan ticari anlaşmaya ilişkin kararlar, anlaşma taraflarını bağlayıcı niteliktedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015). Dünya Ticaret Örgütü ileride ayrı bir bölüm olarak ele alınacaktır.

1.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası, gelişmekte olan sermaye programlarına kredi sağlayan uluslararası bir finans kurumudur. Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD: International Bank for Reconstruction and Development) ve Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA: International Development Association) olmak üzere iki kurumun birleşiminden meydana gelen Dünya Bankası, Dünya Bankası Grubunun bir bileşeni ve Birleşmiş Milletler sisteminin bir parçasıdır. (World Bank [WB], 2016/b; WB, 2016/f).

Dünya Bankasının resmi hedefi yoksulluğun azaltılmasıdır. Bununla beraber, anlaşma hükümleri uyarınca tüm kararlar, bir mutabakat dahilinde yabancı yatırım ve uluslararası ticaretin teşviki ve sermaye yatırımlarını kolaylaştırmaya yönelik alınmaktadır (WB, 2016/b; Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı [T.C. GTHB], 2013).

Dünya Bankası, 1944 yılında Amerika'nın New Hampshire Eyaleti'nde gerçekleşen Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı, diğer bir ismiyle Bretton Woods Konferansı'nın bir sonucu olarak, 1945 yılında Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) adıyla Uluslararası Para Fonu (IMF) ile birlikte kurulmuştur (WB, 2016/c; T.C. GTHB, 2013). Dünya Bankası başkanı geleneksel olarak Amerika'dan seçilmektedir. IMF ve Dünya Bankası merkezleri Washington D.C. de bulunmakta ve birbirleriyle yakın ilişki içinde çalışmaktadırlar (WB, 2016/b).

1974 öncesinde, Dünya Bankası tarafından sağlanan yeniden yapılanma ve kalkınma kredileri nispeten küçüktü. Bankaya olan güvenin arttırılması gerekmekteydi. Bunun yanı sıra, kredi başvurusunda bulunan ülkeler, koruyucu mali politikanın dayattığı hükümlerle ve katı kriterlerle karşılaşmaktaydı (Goldman, 2005, s. 56-60).

İlk olarak kredi desteği için başvuruda bulunun Polonya, Şili ve Fransa arasından dönemin Dünya Bankası Başkanı Jhon McCloy'un onayıyla, Fransa, tarihte Dünya Bankasından ilk olarak kredi kullanan ülke olmuştur. Fransa, Dünya Bankası'nın öne sürdüğü katı koşulları kabul ederek talep edilen miktarın yarısı olan 250 Milyon $ krediyi kullanmıştır. Fransa, Dünya Bankası'ndan alınan kredinin geri ödemesini ön plana alan bir bütçe dengesi oluşturmayı kabul etmiştir. Dünya Bankası, Fransız hükümetinin anlaşma koşullarını yerine getirip getirmediğini yakından takip etmiştir (Bird, 1992, s. 288, 290-291).

1947'de Marshall Planı'nın yürürlüğe girmesiyle, birçok Avrupa ülkesi, diğer kaynaklardan yardım almaya başlamışlardır. Bu rekabet sonucu, Dünya Bankası, ilgi alanını Avrupa dışı ülkelere kaydırdı ve 1968 yılına kadar Dünya Bankası sadece otoyol sistemleri, elektrik santralleri gibi gelir üreten altyapılar için kredi sağlamıştır (Bird, 1992, s. 290-291).

1974 ve 1980 yılları arasında verilen krediler gelişmekte olan ülkelerde yaşayan insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla verilmişti. Bu sebeple verilen kredi miktarları ve sayısı büyüme göstermiş ve bu krediler sosyal hizmet olarak alt yapı ve diğer sektörler için kullanılmıştır (World Bank Group [WBG], b.t., s. 163-200).

1974 ve 1980 yılları arasında Dünya Bankası yeni kaynaklar arayışına girmiş ve küresel tahvil piyasası bankanın sermaye artırımı için yeni kaynak olmuştur (Rotberg, 1994). Bu dönemin bir sonucu olarak, yoksulluğun azaltılması kredileriyle beraber gelişmekte olan ülkelerin borcu yıllık %20 oranında bir artış göstermiştir (Mosley, Harrigan, Toye, 1995; Toussaint, 1999).

1980 yılında Dünya Bankası Grubu ve kadrosu arasındaki sözleşmelere riayet ve görev atamaları konularındaki anlaşmazlıkları çözme adına Dünya Bankası İdari Mahkemesi kuruldu (WBG, 2016).

1980'lerde banka üçüncü dünya ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini düzenlemek adına yapısal uyum politikaları uygulamıştır. 1980'lerin sonunda UNICEF raporuna göre, Dünya Bankası yapısal uyum programları "Asya, Latin Amerika ve Afrika'da milyonlarca çocuğun yetersiz beslenme, sağlıksız koşulları giderme ve eğitim" konularında sorumluluk üstlenmiştir (Cornia, Jolly ve Stewart, 1987).

1989 yılından itibaren Dünya Bankası, çevre grupları ve sivil toplum kuruluşlarının da içerisinde bulunduğu birçok grubun eleştirilerine maruz kalan geçmiş kalkınma politikalarının etkilerini hafifletmek için çalışmalar başlatmıştır (Goldman, 2005, s. 93-97). Aynı zamanda 2015 yılının hedef olarak belirlendiği, ozon tabakasına zarar veren kimyasallarının kullanımının %95 oranında azaltılmasına yönelik Montreal protokolleri uyarınca bir uygulayıcı kurum kurulmuştur. Bu süreçle beraber çevreyi koruma adına "Stratejik Altı Tema" adlı politikalarını yürürlüğe koydu. Örneğin 1991 yılında, özellikle Amazon ormanlarında çölleşmeyi engellemek için çevreye zararlı herhangi bir ticari yapılanmayı veya altyapı projesini desteklememe kararı almıştır (Minster, b.t., s. 452).

Dünya Bankası küresel kamu hizmetlerine katkıda bulunma amacıyla, sıtma gibi bulaşıcı hastalıkları engellemek için Dünya'nın bazı bölgelerine aşı yardımı yapmıştır ve bu hastalıklarla savaşan gruplara iştirakte bulunmuştur. Bunun yanı sıra, 2000 yılında

"AIDS'le savaş" ve 2011 yılında ise "Tüberküloza dur" ortaklıklarına katıldığını duyurmuştur (Minster, b.t., s. 452).

23 Mart 2012'de ABD, Jim Yong Kim'i Dünya Bankası başkanlığına aday göstermiş ve 27 Nisan 2012 tarihinde Jim Yong Kim başkan olarak seçilip, şu anda da aktif görevini devam ettirmektedir (The White House, 2012; WB, 2016/e)

1.2.1. Yönetim

Dünya Bankası Başkanı, Tüm Dünya Bankası Grubunun başkanıdır. Başkan, yönetim kurulu toplantılarına başkanlık yapar ve banka genel yönetiminden sorumludur. Şu anki başkan Jim Yong Kim'dir. Dünya Bankası başkan adayları geleneksel olarak en büyük fon hissedarı olan ABD tarafından sunulmaktadır. Aday, İcra Direktörlüğü Kurulu onayıyla beş yıllık uzatılabilir süreyle atanmaktadır. Başkanların birçoğunun bankacılık deneyimleri mevcuttur (Hurlburt, 2012; WB, 2016/e).

Başkan yardımcıları ise bölgelerden, sektörlerden ve işleyişten sorumlu yöneticilerdir. İki genel müdür yardımcısı, üç kıdemli başkan yardımcısı ve 24 başkan yardımcısı bulunmaktadır. Yönetim Kurulunu, Dünya Bankası Grubu Başkanı ve 25 İcra Direktörü oluşturmaktadır. Başkan toplantıları yönetmekte ve oylardaki eşitlik durumunda karar verici olması dışında oy kullanmamaktadır (WB, 2016/a; WB, 2016/g).

1.2.2. Üyeler

Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA: International Development Association)'nın 173, Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD: International Bank for Reconstruction and Development)'nın 189 üyesi bulunmaktadır. Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası üyesi olan her devletin, aynı zamanda Uluslararası Para Fonu (IMF)'nun da üyesi olması gerekmektedir ve IDA gibi diğer organlara katılım için IBRD üyesi ülkelerin onayı gerekmektedir. (WB, 2016/d)

1.2.3. Oy Gücü

2010 yılında, Dünya Bankası oylama sistemi, başta Çin olmak üzere, gelişmekte olan ülkeler lehine dengelenmesi için revize edilmiştir. En yüksek oy oranına sahip ülkeler

sırasıyla, ABD (%15.85), Japonya (%6.84), Çin (%4.42), Almanya (%4), Birleşik Krallık (%3.75), Hindistan (%2.91), Rusya (%2.77), Suudi Arabistan (%2.77) ve İtalya (%2.64)'dır. "Voice Reform – Phase 2" olarak bilinen değişiklikler ile Çin dışında, Güney Kore, Türkiye, Meksika, Singapur, Yunanistan, Brezilya, Hindistan ve İspanya gibi gelişmekte olan ülkeler önemli kazanımlar elde etmiştir. En gelişmiş ülkelerin oy gücü, Nijerya gibi bazı yoksul ülkelerle birlikte azalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Suudi Arabistan'ın oy gücü değişmemiştir (WBG, 2010).

Değişiklikler, standartlar açısından oy gücünün evrenselleştirilmesi, objektif göstergelere önem verilmesi, kural kapsamları ve şeffaflık adına iyileşmeler de sağlamıştır. Son zamanlarda Avrupa tarafından çokça desteklenen "Havuz Modeli" konuşulmaya başlandı. Ayrıca oylama gücü Uluslararası Kalkınma Birliğine katkıların yanı sıra ekonomi boyutunun büyüklüğüne de bağlı hale getirildi (Stumm, 2011, s.118).

1.3. IMF

Uluslararası Para Fonu (IMF) uluslararası finansal istikrarı ve parasal iş birliği teşvik fonudur. Aynı zamanda, uluslararası ticareti kolaylaştırmak, yüksek istihdam ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve dünya çapında yoksulluğu azaltmayı görev edinmiştir. 1945 yılında kurulan IMF, 189 küresel ortağı tarafından birlikte yönetilir (International Monetary Fund [IMF], 2016/g).

Aynı zamanda Fon olarak da bilinen IMF, kısır döngüye girmiş ve rekabetlerin doğurduğu devalüasyonların önüne geçebilmek için 1930'lu yılların Büyük Krizini atlatmak adına Temmuz 1944'de Amerika'nın New Hampshire Eyaleti Bretton Woods kasabasında yapılan konferansta 44 ülke hükümetinin temsiliyle ekonomik çevreler tarafından kurulması planlanmıştır (IMF, 2016/g).

1.3.1. IMF'nin görevleri

IMF'nin öncelikli görevi, birbirleriyle ticari ilişkilerde bulunan ülkelerin döviz kurlarının, uluslararası para sistemi vasıtasıyla istikrarını sağlamaktır (IMF, 2016/d).

1.3.1.1. Gözetim

İstikrarı korumak ve uluslararası para sisteminde krizlerin önlenmesi için, IMF gözetimi olarak bilinen resmi bir sistem aracılığıyla ülke politikaları ve ulusal, bölgesel ve küresel ekonomik ve finansal gelişmeleri gözden geçirmektedir. IMF, üyesi olan 189 ülkenin ekonomik istikrarının teşviki, mali kriz açığının azaltılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi adına politik tavsiyelerde bulunur. Küresel düzeydeki hedeflerin değerlendirilmesi için düzenli olarak finansal çevreleri değerlendirmek adına Küresel Finansal İstikrar Raporu ve bölgesel kamu maliyesi istikrarı izlemek adına Mali İzleme ve bunlardan yararlanarak Dünya Ekonomik Bilanço sunu hazırlar (IMF, 2016/b).

1.3.1.2. Mali Destek

IMF, üyelerinin finansal bilanço problemlerini düzene koymasına zaman kazandırmak için destekte bulunur: IMF'nin bu mali desteği sağlaması, IMF'nin destekte bulunacağı ülkenin, IMF tarafından düzenlenmiş mali programı yakinen takip etmesi ve programa uymasına bağlıdır. IMF 2009 yılı Nisan ayında finansal destek mekanizmasını revize ederek 2010 ve 2011 yıllarında kabul edilen reformlarla birlikte kredi kapasitesini güçlendirerek küresel ekonomik krizlere çözüm üretmektedir. Bu reformlar, kriz anında, sistematik olarak krizin büyümesini önleyici ve üyesinin performansına göre krizi onarıcı reformlar içermektedir. 2009 yılında Yoksulluğun Azaltılması ve Büyüme Güvencesi planıyla düşük gelirli üyelerine iki kat kredi imtiyazı tanıma kararı almıştır. 2015 yılında bu olanaklar ve limitler %50 oranında arttırılmıştır. 2016 yılı sonuna kadar ödenecek acil kredi faiz oranı %0 olarak belirlenmiştir (IMF, 2016/a).

1.3.1.3. Teknik Destek

IMF, üyesi olan ülkelere kapasitelerini güçlendirmek adına etkin politikalar uygulamaları için teknik destek ve eğitim vermektedir. Teknik yardım, vergi politikası ve idaresi, harcama yönetimi, para ve kur politikaları, bankacılık ve finans sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesinden, yasama çerçeveleri ve istatistik dahil olmak üzere birçok alanlarda sunulmaktadır (IMF, 2016/c).

1.3.2. Özel Çekme Hakkı (SDR)

IMF tarafından 1969 yılında kurulmuş olan sistem, IMF üyesi ülkelere Özel Çekme Hakkı (SDR: Special Drawing Rights) adı altın uluslararası resmi birer rezerve sağlar. Bu rezerv, Mart 2016 tarihi itibariyle yaklaşık olarak 285 milyar $'dır. IMF üyeleri kendi aralarında gönüllü olarak SDR alış-verişi yapabilmektedirler (IMF, 2016/e).

1.3.3. Kaynaklar:

IMF'nin öncelikli finansal kaynağı, geniş üye kitlesine dağıtılan kotadır. Şu an kota toplamı yaklaşık 477 milyar SDR (yaklaşık 659 milyar $)'dır. Buna ek olarak SDR kaynaklarını desteklemek için üye ülkelerinden ödünç fon alabilir. 2011 yılında Yeni Borçlar Düzenlemesi (NAB: New Arrangements to Borrow) ile ödeme taahhüttü alınan kaynak miktarı 370 milyar SDR' ye (yaklaşık 521 milyar $) çıkarılmış fakat 25 Şubat 2016'da bu miktar 182 milyar SDR düzeyine geri çekilmiştir. 2012 yılında Euro bölgesindeki ekonomik ve finansal kötüleşme sebebiyle, bazı ülkeler ikili borçlanma anlaşmaları aracılığıyla IMF'nin fon miktarı arttırma çabasına girmiş ve bunun sonucunda 10 Mart 2016 tarihi itibariyle etkin olan 34 anlaşmanın sonucunda 279 milyar SDR'lik bir değer elde edilmiştir (IMF, 2016/f).

1.3.4. Yönetim ve Organizasyon

IMF, üye ülke hükümetlerine karşı sorumludur. Organizasyon yapısının en üstünde, her üye ülkeden bir Vali ve Vali Yardımcısının oluşturduğu Governance Structurevardır. IMF Valiler Kurulu her yıl bir kez toplanır. Valilerden 24'ünün bulunduğu Uluslararası Para ve Finans Komitesi (IMFC: International Monetary and Financial Committee), her yıl normal şartlarda iki kez toplanır (IMF, 2016/h).

IMF, 24 üyeden oluşan ve 189 üyeyi temsil eden İcra Kurulu tarafından her gün düzenli olarak denetlenmektedir. IMF başkanı, hem IMF personelinin başı hem de İcra Kurulunun başındadır ve 4 başkan yardımcısı bulunmaktadır (IMF, 2016/h).

BÖLÜM 2
2. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

1995 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü, II. Dünya Savaşı sonrası kurulan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın devamı niteliğindedir. Dünya Ticaret Örgütü en genç uluslararası örgütlerden olmasına rağmen GATT tarafından kurulan çok taraflı ticaret sistemi, 50 yılı aşkın bir süredir işlemektedir. Başlangıçta GATT ve sonrasında DTÖ, uluslararası ticarette eşi benzeri görülmemiş bir büyümeye katkı sağlayan güçlü ve gelecek vadeden bir ticaret sistemi kurulmasına yardımcı olmuştur. Geçtiğimiz 50 yıllık süreçte mal ihracattı yıllık ortalama %6 oranında arttırılmış ve 2000 yılındaki toplam ithalat hacmi 1950 yılına kıyasla 22 katına çıkmıştır. Çok taraflı ticaret sistemi GATT kapsamında gerçekleştirilen bir dizi ticari müzakere ve tur vasıtasıyla geliştirilmiştir. İlk başta temel olarak gümrük tarifeleri indirimleriyle ilgiliyken sonraki müzakerelerde anti-damping ve tarifesiz önlemler gibi alanlar eklenmiştir. GATT kapsamında gerçekleştirilen son tur olan Uruguay Turu (1986-1994), DTÖ'nün oluşumuna yol açmıştır (WTO, 2016/c).

Müzakereler, Uruguay Turu sonrasında devam edip, anlaşma sağlanan tedbirlerin ötesinde 1997 yılında dünya genelinde liberalleşme tedbirlerinin 69 ülkede kabul edilmesiyle telekomünikasyon konusunda da anlaşmaya varılmıştır. Bunun yanı sıra aynı yıl içinde 40 devlet bilişim teknolojisi ürünlerinde gümrüksüz ticaret konusunda başarılı müzakereler gerçekleştirmiş olup, 70 ülke bankacılık, sigorta, menkul kıymetler ve mali bilgiler alanında bankacılık hizmetinin %95'inden fazlasını kapsayan bir mali hizmetler anlaşmasında mutabık kalmışlardır. 2000 yılında tarım ve hizmetlerle ilgili yapılan görüşmeler, Kasım 2001'de Doha, Katar'da yapılmış olan 4. DTÖ Bakanlar Konferansının kapsamlı gündemine dahil edilmiştir. Tarım, ticaret ve çevre, anti-damping ve sübvansiyonlar gibi DTÖ kuralları, yatırım, rekabet politikası, ticareti kolaylaştırma, devlet alımlarında şeffaflık, fikri mülkiyet hakları ve mevcut DTÖ sözleşmelerinin uygulanması esnasında karşılaşılan zorluklar olarak dile getirilen çeşitli sorunlar ile ilgili müzakereler ve ek çalışmalar Doha kalkınma gündemine eklenmiştir. Bu çalışma programı dahilindeki görüşmelerin 1 Ocak 2005 tarihinde sona ermesi planlanmıştı fakat hedeflenen tarihte görüşmeler sonuçlandırılamadı (WTO, 2016/c).

2.1. Dünya Ticaret Örgütünün Amaçları

Dünya Ticaret Örgütünün temel amacı ülkeler arası ticarete ilişkin küresel kuralları ele alıp ticaret akışının mümkün mertebe sorunsuz şeffaf ve serbest gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Tüketiciler ve üreticiler uluslararası pazarın kendilerine açık olduğunu bilip kullandıkları envai çeşit bitmiş ürünü, yan ürünü, ham maddeler ve hizmetleri tedarik edebilmektedirler. Bunun sonucunda daha zengin, huzurlu ve güvenilir bir dünya ekonomisi yaratmak amaçlanmıştır. Dünya Ticaret Örgütünde tüm kararlar üye ülkeler arasında oy birliğiyle alınır ve bu kararlar üyelerin parlamentoları tarafından onanır. Üye ülkelerin ticaret politikalarının yapılan sözleşme ve taahhütlerin doğrultusunda uyumlu hale getirilmesi Dünya Ticaret Örgütünün anlaşmazlıklar çözümü sürecine aktarılır. Bu sayede anlaşmazlıkların siyasi veya askeri krize dönüşme riski azalır. Uluslararası ticarette engeller azaldıkça DTÖ sistemi, insanlar ve milletler arasındaki diğer bariyerleri ortadan kaldırmayı amaçlar. Çok taraflı ticaret sistemi olarak bilinen bu sistemin merkezinde, üye ülkeler tarafından müzakere edilip imzalanan ve bu ülkelerin parlamentoları tarafından imzalanan DTÖ sözleşmeleri yer alır. Bu sözleşmeler uluslararası ticarete yönelik hukuki zeminli kararlardır. Bu anlaşmalar üye ülkelerin önemli ticaret hakların güvence altına almakla beraber hepsinin yararına olacak şekilde mutabık kalınan sınırlar dahilinde ticaret politikalarına riayet etmeleri konusunda hükümetleri bağlar. Bu sözleşmeler hükümetler tarafından müzakere edilip imzalanır fakat buradaki asıl amaç ithalat ve ihracatçılara işlerini yapmaları konusunda yardımcı olmaktır. Temelde, hedef üye ülkelerin halklarının refah düzeylerini arttırmaktır (WTO, 2016/b; T.C. Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB], 2009).

Dünya Ticaret Örgütü'nün kurucu anlaşması olan 15 Nisan 1994 tarihli Marakeş Anlaşmasında örgütün amaçları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- Hayat standardının yükseltilmesi, tam istihdam ve istikrarlı bir şekilde artan gelir dağılımı ve talep hacmini sağlamak, üretim ve ticareti geliştirirken dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun olarak kullanımını sağlamak, çevreyi korumak ve farklı ekonomik düzeylerdeki ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermek;

- Gelişmekte olan ülkeler ve özellikle en az gelişmiş olanlarının artan dünya ticaretinden ihtiyaçları ile orantılı olarak pay almalarını sağlamak;

- Bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak üzere uluslararası ticari ilişkilerde ayrımcılığı ve ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldıran karşılıklı anlaşmalar yapmak;

- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve Uruguay Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinin sonuçlarına uygun bütünleşmiş, uygulanabilir ve kalıcı birçok taraflı ticaret sistemini geliştirmek; Çok Taraflı Ticaret Sisteminin temel ilkelerini korumak (T.C. GİB, 2009).

Söz konusu anlaşmada örgütün fonksiyonları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- DTÖ, bu anlaşmanın ve Çok Taraflı Ticaret Anlaşmalarının uygulanması, idaresi ve işleyişini kolaylaştıracak ve bunlar için çerçeve düzenleyecektir;

- DTÖ, üyeleri arasında bu anlaşmanın eklerinde yer alan konulara ilişkin çok taraflı ticari ilişkiler hakkında forum düzenleyecektir. DTÖ ayrıca üyeleri arasında daha ileri düzeyde 9 çok taraflı ticari ilişkilere ait forum ve bu tür pazarlık görüşmelerinin sonuçlarına ilişkin uygulama çerçevesi düzenleyecektir;

- Anlaşmanın 2 numaralı ekinde yer alan Anlaşmazlıkların Giderilmesi Kural ve Yöntemlerini Tespit Eden Mutabakat Metninin idaresini üstlenecektir;

- Anlaşmanın 3 numaralı ekinde yer alan Ticaret Politikası İnceleme Mekanizmasının (TPRM) idaresini üstlenecektir;

- Küresel ekonomik politika oluşturulmasında daha fazla uyum sağlamak amacıyla, uygun olduğu durumda Uluslararası Para Fonu, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) ve bağlı kuruluşları ile işbirliği yapacaktır (T.C. GİB, 2009).

2.2. Örgüt Yapısı

DTÖ, 30 Kasım 2015 itibariyle dünya ticaretine iştigal eden 162 üye ülkeden oluşmakta ve bunun yanı sıra 22 gözlemci üye bulunmaktadır (WTO, 2016/g). DTÖ kapsamında kararlar, tüm üye ülkelerin oy birliğiyle alınır. Çoğunluk oyu da mümkündür fakat DTÖ kapsamında kullanılmamıştır, öncüsü olan GATT'ta ise nadir olarak başvurulmuştur.

DTÖ'nün üst düzey karar mercii, her iki yılda en az bir kez toplanan bakanlar konferansıdır. Bakanlar konferansının altında ise Cenevre merkezinde yılda bir kaç kez toplanan genel konsey bulunmaktadır. Genel konsey, Cenevre'de bulunan elçiler ve delege başkanından oluşmaktadır. Fakat bazen üye devletler tarafından yetkililer de gönderilmektedir. Genel konsey aynı zamanda ticaret politikalarını gözden geçirme organı ve anlaşmazlıkların çözüm organı olarak da toplanır. Bir sonraki seviyede Ticari Mal Konseyi, Hizmet Konseyi ve Fikri Mülkiyet (TRIPS) Konseyi Genel Konseye rapor verir. Bunun haricinde çok sayıda uzman komite, çalışma grubu, münferit sözleşmelerle, çevre, kalkınma, üyelik başvuruları ve bölgesel ticaret sözleşmeleri gibi diğer alanlarla ilgilenmektedir (WTO, 2016/d; T.C. GİB, 2009).

2.2.1. Bakanlar Konferansı

DTÖ'nün karar mekanizması, tüm üye ülkelerin dahilinde olduğu Konsey ve Komiteler aracılığıyla işlemektedir. Karar alma mekanizmasının en üst düzey organı Bakanlar Konferansı'dır ve bu konferans her iki yılda bir düzenli olarak toplanmaktadır. DTÖ Bakanlar Konferansı 1996'da Singapur, 1998'de Cenevre, 1999'da Seattle, 2001'de Doha, 2003'te Cancun'da, 2005'te Hong Kong, 2009'da Cenevre, 2011'de Cenevre, 2013'te Bali ve 2015'te Nairobi'de olmak üzere şimdiye kadar on kez toplanmıştır (WTO, 2016/a). Bakanlar Konferansı, Çok Taraflı Ticaret Anlaşması ile ilgili konuların da dahil olduğu, uluslararası ticaretin kapsamına giren tüm konularda karar almaktadır (T.C. GİB, 2009).

2.2.2. Genel Konsey

Genel Konsey, DTÖ'nün Bakanlar Konferansı'ndan sonraki ikinci derece karar alma organıdır. Genel Konsey'in görevi, Bakanlar Konferansları arasında yapılan olağan ve günlük çalışmaları yürütmektir. Bunun yanı sıra, DTÖ'nün kuruluş anlaşması uyarınca Anlaşmazlıkların Halli ve Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Organı da dahil olmak üzere toplam üç ayrı organı temsil etmektedir. Genel Konsey bu üç ayrı işlevi de yerine getirirken tüm DTÖ üyelerini temsil etmekte ve Bakanlar Konferansı'na karşı sorumlu bulunmaktadır. Üye ülkelerin yaşamış oldukları ticari anlaşmazlıkların prosedür incelemesi ve çözümü için Anlaşmazlıkların Halli Organı, ticari politikaların incelenmesi konusunda ise Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Organları çalışmaları

yürütmektedir. Anlaşmazlıkların Halli Organı, iki alt birimi bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar, Ticari Anlaşmazlıkların Halli işlevini yürüten ve uzmanlardan oluşan panel ile verilen kararların tekrar gözden geçirilmesi işlevini üstlenmiş olan Temyiz Organı'dır. Genel Konsey tüm konularda Bakanlar Konferansı'nı temsilen hareket etmektedir (T.C. GİB, 2009).

2.2.3. Konseyler

DTÖ kapsamında Mal Ticareti, Hizmetler Ticareti ve Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Konseyleri, Genel Konseye karşı sorumlu olarak görev yapmaktadırlar. Tüm DTÖ üyelerini kapsayan bu konseyler, uluslararası ticaretin üç ana konusu olan mal ticareti, hizmetler ticareti ve ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet hakları konularında kendi alanlarına giren çalışmaları yürütmektedirler (T.C. GİB, 2009).

2.2.4. Komiteler

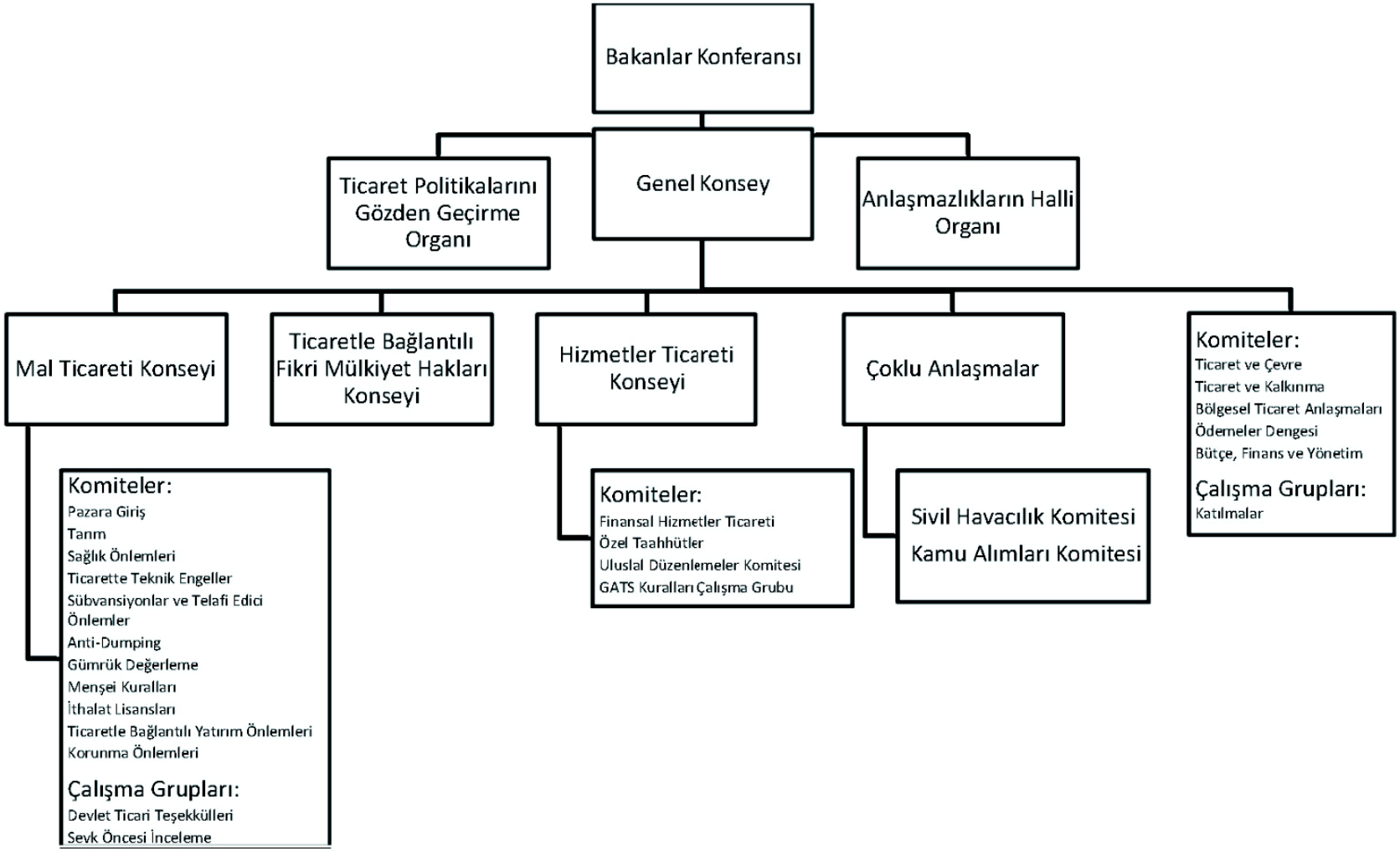
Konseylerin altında, daha spesifik konularda çalışmak üzere oluşturulmuş alt komiteler bulunmaktadır. Tarım, pazara giriş, sübvansiyonlar, anti-damping önlemleri ile ilgili konularda Mal Ticareti Konseyi altında oluşturulmuş olan komiteler görev yapmaktadır. Mal Ticareti Konseyi dahilinde bir başkan ve on üyeden oluşan Tekstil Gözetim Organı'nın yanı sıra üye ülkelerin ticari teşekkülleri, ticaret politikaları ve ticaret önlemleri konusunda DTÖ'ye rapor vermekle yükümlü olan çalışma grupları bulunmaktadır. Hizmetler Ticareti Konseyi'nin altında oluşturulmuş komiteler ise ülkelerin spesifik alanlarındaki taahhütleri, GATS kuralları ve profesyonel hizmetler konularında çalışmalarını yürütmektedirler (T.C. GİB, 2009).

2.2.5. Sekretarya ve Bütçe

DTÖ Sekretaryası Cenevre'de bulunmaktadır. DTÖ sekreterliği başkanı genel direktördür. Yıllık bütçesi, yaklaşık 197 milyon İsveç frangıdır. Cenevre dışında ofisi bulunmamaktadır. Kararlar üyeler tarafından alındığı için, diğer uluslararası bürokrasiler dikkate alındığında Sekreterliğin karar alma görevi yoktur. Kararlar üyeler tarafından alındığı için, diğer uluslararası bürokrasiler dikkate alındığında Sekreterliğin karar alma görevi yoktur. DTÖ organlarına teknik ve idari destek sağlamak, gelişme

yolundaki ülkelere ve en az gelişmiş ülkelere teknik destek sağlayıp, ekonomi ve istatistik uzmanları aracılığıyla ticari performans ve politika analizlerini yapmak, hukuk uzmanları aracılığıyla, DTÖ kurallarının yorumlanmasına ve ticari anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olmak, üye olmak isteyen ülkelere ve adaylara katılım müzakereleri esnasında danışmanlık hizmeti vermek Sekretarya'nın sorumlulukları arasında bulunmaktadır. Bütçe, üye ülkelerin toplam ticaret kapasiteleri göz önünde bulundurularak hesaplanan katkı payları toplamında oluşturulmakta ve bu bütçenin bir kısmı Uluslararası Ticaret Merkezine verilmektedir (WTO, 2016/d; T.C. GİB, 2009). DTÖ'nün örgüt şeması Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: DTÖ Örgüt Şeması

Kaynak: World Trade Organization, WTO organization chart, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org2_e.htm

2.3. Karar Verme Mekanizmaları

Dünya Ticaret Örgütü'nün geleneksel olarak karar alırken kullandığı yöntem fikir birliği (konsensüs) yöntemidir. Sadece ortak bir görüş birliğine varılamadığı durumlarda oylama yöntemini kullanmaktadır. Oylama yönteminde, her ülkenin bir oy hakkı bulunmakta ve karar oy çokluğuyla alınmaktadır (Karaca, 2003).

DTÖ Anlaşması'nda kabul gören dört farklı oylama yöntemi mevcuttur.

- İlk olarak, DTÖ üyelerinin dörtte üçünün oyuyla herhangi birçok taraflı ticaret anlaşması oluşturulması kabul edilebilir.

- İkinci olarak, Bakanlar Konferansı dörtte üç çoğunlukla uluslararası bir anlaşma tarafından herhangi bir üyeye yüklenen bir sorumluluğu kaldırabilmektedir.

- Üçüncü olarak, uluslararası anlaşmaların hükümlerini iptal etme kararı ancak tüm üyelerce kabul edilmesi veya kararın niteliğine bağlı olarak üçte iki çoğunlukla alınabilmektedir. Fakat bu iptal kararları, sadece DTÖ üyeleri tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girebilmektedir.

- Son olarak, yeni bir üyenin alınması ancak Bakanlar Konferansı'nda üçte iki çoğunlukla kabul edildikten sonra gerçekleşebilmektedir (T.C. GİB, 2009).

BÖLÜM 3

3. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NÜN İLGİLENDİĞİ ALANLAR

Dünya Ticaret Örgütü'nün, uluslararası ticari sistemi düzenlemek adına, uluslararası arenada ticari ilişkileri ve toplumsal refahı iyileştirme çalışmaları birçok alanda sürdürülmektedir. Çalışma yapılan alanlar üç başlık altında toplanmaktadır (WTO, 2015, chap. 2).

3.1. DTÖ Sözleşmeleri

Uluslararası ticarette adalet ve serbestliğin sağlanması, uluslararası ticaret sistemine getirilecek düzenlemeleri müzakere edip, bu müzakereler sonucu koyulan kurallara uyulmasına bağlıdır. Dünya Ticaret Örgütünün kuralları, üye ülkeler arasında yapılan müzakerelerin bir sonucudur. Bugünkü mevcut kurallar, orijinal Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmaları'nın (GATT) kapsamlı revizyonunu içeren 1986-1994 Uruguay Turu neticesinde belirlenmiştir. DTÖ'nün malların ticaretiyle ilgili temel kanun namesini GATT oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Uruguay görüşmelerinde hizmet ticaretiyle ilgili iş ilişkileri, fikri mülkiyet hakları, anlaşmazlıkların çözümü ve ticaret politikalarının gözden geçirilmesini kapsayan yeni kurallar, sözleşmeler oluşturulmuştur. Bütün kurallar dizisi gümrük vergisi oranlarının düşürülmesi ve Pazar açma hizmetleri gibi belirli alanlarda münferit üyelerce yapılan yaklaşık 30 sözleşme ve taahhütlerle ilgili 30.000 sayfalık metinden oluşmaktadır. Bu sözleşmeler sayesinde üyeler, haklarını ve yükümlülüklerini ortaya koyan eşit bir ticaret sistemi işletmektedir. İhraç edilen malların diğer üye ülkelerin pazarlarında adil ve tutarlı işlem gördüğünü taahhüt edip her üye ülkeye güvence verilmektedir. Sistem, ayrıca gelişmekte olan ülkelerin taahhütlerini yerine getirmesi konusunda bu ülkelere imtiyazlar sağlamaktadır (WTO, 2016/e).

3.1.1. Mallar

Uluslararası ticaretin merkezinde mal ticareti bulunmaktadır. GATT, 1947 ve1994 yılları arasında düşük gümrük vergisi oranları ve diğer ticaret bariyerlerini müzakere eden bir forumdu. Genel anlaşma metni, eşitlik başta olmak üzere önemli kuralları ortaya koymaktadır. 1995 yılı itibariyle güncellenmiş olan GATT, DTÖ'nün mal ticaretiyle ilgili kapsamlı sözleşmesi halini almıştır. GATT'ın tarım ve tekstil gibi belirli sözleşmeleri, bunun yanı sıra ticaret, ürün standartları, sübvansiyonlar ve dampinge karşı alınan önlemler gibi belirli konularda ekleri mevcuttur (WTO, 2016/e).

3.1.2. Hizmetler

Yurtdışına açılmak isteyen bankalar, sigorta şirketleri, telekomünikasyon şirketleri, tur operatörleri, otel zincirleri ve ulaştırma şirketleri, mal ticareti için uygulanan serbest ve adil ticaret ilkelerinden faydalanabilmektedir. Bu ilkeler, hizmet ticareti genel anlaşmalarında (GATS) yer almaktadır. DTÖ üyeleri, GATS kapsamında yabancı rekabete açmak istedikleri hizmet sektörlerini ve bu piyasaların nasıl açılacağını belirten münferit taahhütlerde bulunmuştur (WTO, 2016/e).

3.1.3. Fikri Mülkiyet

DTÖ'nün Fikri Mülkiyet sözleşmesi, fikir ile yaratıcılığın ticareti ve bunlarla ilgili yatırım kurallarını içermektedir. Bu kurallar, telif hakları patentlerinin, ticari markaların ve coğrafi isimlerin; ürünler, endüstriyel tasarımlar ve entegre devre tasarımını tanımlamada nasıl kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Ticari sırlar gibi ifşa edilmemiş bilgilerin, Fikri Mülkiyet kapsamında ticaretin söz konusu olduğu hallerde korunması gerekliliğini belirtmektedir (WTO, 2016/e).

3.1.4. Ticaret Politikalarının Gözden Geçirilmesi

Ticaret politikalarının gözden geçirilmesi mekanizmasının amacı, sistemde şeffaflığı arttırmak, ülkelerin benimsediği politikalar hakkında daha kapsamlı bir anlayış geliştirmek ve bu politikaların etkisini değerlendirmektir. Birçok ülke gözden geçirmeleri, politikalarıyla ilgili yapıcı bir geri bildirim olarak görmektedir. Tüm DTÖ

üye ülkelerinin politikaları periyodik olarak gözden geçirilmektedir ve her gözden geçirme, DTÖ ve ilgili ülkenin sağlamış olduğu raporları içermektedir (WTO, 2016/e).

3.2. Gelişmekte Olan ve En Az Gelişmiş Ülkeler

DTÖ kapsamında, gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkeler ile ilgili yapılan çalışmalar "kalkınma ve ticaret" ve "teknik destek ve eğitim" olarak iki başlık altında toplanmıştır.

3.2.1. Kalkınma ve Ticaret

DTÖ üyelerinin dörtte üçünden fazlası, gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkelerden oluşmaktadır. Tüm DTÖ sözleşmeleri söz konusu üye ülkelere sözleşmeler ile taahhütleri uygulaması için daha fazla zaman tanımakta ve bu ülkelerin ticari imkanlarını arttırmak için bir alt yapı oluşturmakta, anlaşmazlıkları çözme ve teknik standartları uygulamada yardımcı olmaya yönelik önlemler dahil olmak üzere bir çok özel hüküm içermektedir. 2001 yılında Doha'da düzenlenen bakanlar konferansı, müzakereler dahil olmak üzere gelişmekte olan üyelerle ilgili sorunlara yönelik bir takım görevler ortaya koymuştur. Bazıları bu yeni müzakereleri Doha Gelişim Turu olarak adlandırmaktadır. 1997 yılında yapılan üst düzey bir toplantıda, uluslararası 6 kurumu ilgilendiren, en az gelişmiş ülkelerin ticaretlerini geliştirmesi ve pazara giriş sürecinin hızlandırılmasına yönelik bir takım sözleşmeler imzalanmıştır. DTÖ'nün ticaret ve kalkınmayla ilgilenen komitesi, en az gelişmiş ülkelerle ilgilenen bir alt komite tarafından desteklenmektedir ve en az gelişmiş ülkelerin özel ihtiyaçlarıyla ilgilenmektedir. Sözleşmelerin uygulanması, teknik işbirliği ve en az gelişmiş ülkelerin uluslararası ticaret sistemine entegre edilmesi bu komitenin sorumlulukları içindedir (WTO, 2016/f).

3.2.2. Teknik Destek ve Eğitim

DTÖ, gelişmekte olan ülkeler için yılda yaklaşık 100 adet teknik iş birliği çalışması düzenlemektedir. Bunun yanı sıra hükümet çalışanları için her yıl Cenevre'de ortalama 3 kez ticaret politikası semineri düzenlenmektedir. Bölgesel seminerler düzenli olarak her bölgede düzenlenmekte ve bilhassa Afrika ülkelerine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca Cenevre'de merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçmekte olan ülkelerin

görevlileri için eğitim seminerleri düzenlenmektedir. DTÖ, gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkelerin başkentlerinde bulunan bakanlık ve bölgesel örgütlerde yüzü aşkın örgüt kurmuş olup bakanlık çalışanlarının DTÖ'ye ait resmi evrak ve diğer materyallerin takibi için DTÖ'nün Cenevre'deki merkezi üzerinde yayın yapan online veri tabanı ile faaliyetlerden haberdar edilirler. Bununla beraber Cenevre'de kalıcı temsilcileri bulunmayan ülkelere yardım etmeye yönelik çalışmalar devam etmektedir (WTO, 2016/f).

3.3. Anlaşmazlıkların Halli (Dispute Settlement)

Anlaşmazlıkların halli, çok taraflı ticaret sisteminin temel direği ve DTÖ'nün küresel ekonomideki istikrara eşsiz bir katkısıdır. Kuralların uygulanamaması sebebiyle anlaşmazlıkların halline yönelik araçlar olmaksızın, kurala dayalı bir sistem yeterince etkili olmayacaktır. DTÖ prosedürü, hukukun üstünlüğünün önemini vurgulamakta ve ticaret sistemini daha güvenli ve tahmin edilebilir kılmaktadır. Bir davanın sonlandırılmasına yönelik programa haiz sistem, net bir şekilde tanımlanmış kurallara dayalıdır. İlk kararlar, panel tarafından verilir ve DTÖ'nün tam üyelerince kabul edilir (ya da reddedilir). Hukuk kurallarına dayalı temyizler de mümkündür (WTO, 2015, chap. 3).

Ancak buradaki nokta hükmün verilmeyişi değildir. Buradaki nokta, mümkünse istişareler vasıtasıyla anlaşmazlıkların çözülmesidir. Ocak 2008 tarihine kadar, yaklaşık 369 davadan sadece 136'si tam panel sürecine ulaşmıştır. Kalan çoğu dava, ya "mahkeme dışında" anlaşmazlığın çözülmesiyle tamamlandı ya da bazıları 1995 yılına kadar uzatılmış istişare safhasında kaldı (WTO, 2015, chap. 3).

İlkeler: hakkaniyet, hızlı olma, etkililik ve karşılıklı kabul edilebilirlik.

DTÖ'deki anlaşmazlıklar, temelinde sözlerin tutulmamasıyla ilgilidir. DTÖ üyeleri, bazı üyelerin ticaret kurallarını ihlal ettiği kanısına varılması halinde, tek taraflı bir işlem gerçekleştirmek yerine çok taraflı anlaşmazlık halli sistemini kullanacakları hususunda mutabakata varmıştır. Bu, mutabık kalınan prosedürlere uyulması ve kararlara saygı duyulması anlamı taşımaktadır (WTO, 2015, chap. 3).

Anlaşmazlıklar, bir ülkenin DTÖ sözleşmelerini ihlal ettiği ya da yükümlülüklere uygun hareket etmediği addedilen bir veya daha fazla DTÖ üyesine karşı ticaret politikası önlemi uygulaması veya işlem yapması halinde ortaya çıkar (WTO, 2015, chap. 3).

Eski GATT tahtında anlaşmazlıkların halline yönelik bir prosedür mevcut idi, ancak bu prosedürün sabit bir programı bulunmamakta, kararlar kolaylıkla durdurulabilmekte, davalar epeyce uzamakta ve sonuçlanmamaktaydı. Uruguay Müzakeresi anlaşmasıyla net bir şekilde tanımlanmış safhaları bulunan daha fazla yapılandırılmış bir süreç ortaya koyulmuştur. Bu prosedür, prosedürün muhtelif safhalarında belirtilen anlaşmazlıkların halli için bir son tarih belirlemekle birlikte, bir davanın çözüme kavuşturulması gereken zaman aralığına yönelik disiplin getirmiştir. Bu anlaşma, DTÖ'nün etkili bir şekilde faaliyet göstermesi açısından anlaşmazlıkların derhal çözüme kavuşturulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu anlaşmada, anlaşmazlıkların çözümünde uygulanacak prosedürler ve zaman çizelgesi kapsamlı şekilde belirtilmektedir. Bir davanın ilk karara kadar normal seyrinde devam etmesi ve davanın temyize gitmesi halinde, anlaşmazlık çözümü yaklaşık bir yıldan fazla (15 ay) sürmektedir. Kabul edilen zaman limitleri esnek olur, davanın acil olduğu (ör. kolay bozulabilen malların söz konusu olması halinde) kanısına varılması durumunda, bu süreç mümkün mertebe hızlandırılır (WTO, 2015, chap. 3).

Uruguay Müzakeresi anlaşması, davayı kaybeden ülkenin kararın kabulünü engellemesini imkansız hale getirdi. Eski GATT prosedürü tahtında, kararlar sadece oybirliği ile alınmaktaydı; yani, tek bir itiraz kararı durdurabilir. Şimdi ise; kararın reddine yönelik bir oybirliği olmaması halinde, kararlar otomatik olarak alınmaktadır ve bir kararın durdurulmasını isteyen ülkenin, bu görüşünü paylaşmak suretiyle (davadaki iki kutuplar dahil olmak üzere) sair DTÖ üyelerini ikna etmesi gerekmektedir (WTO, 2015, chap. 3).

Bu prosedür, çoğunlukla bir mahkemeye veya divana benzemesine karşın, ilgili ülkelerin sorunlarını müzakere ederek kendi başlarını anlaşmazlığı çözmeleri tercih edilen çözümdür. Dolayısıyla, ilk safha ilgili devletler arasındaki istişarelerdir ve hatta dava diğer safhalara ulaşsa dahi, istişare ve arabuluculuk daima mümkündür (WTO, 2015, chap. 3).

3.3.1. Anlaşmazlıkların Çözüm Süreci

Anlaşmazlıkların halli, tüm DTÖ üyelerinden teşkil Anlaşmazlıkların Halli Organının (başka bir kisve altında Genel Konseyin) sorumluluğundadır. Anlaşmazlıkların Halli Organı, davayı ele almak ve panelin bulgularını veya temyiz sonuçlarını kabul etmek veya reddetmek üzere "uzmanlar panelini" kurma konusunda yegane yetkiye sahiptir. Bu organ, kararların ve önerilerin tatbikini izlemekte olup, bir ülkenin karara riayet etmemesi halinde misilleme yetkisi verme gücüne sahiptir (WTO, 2015, chap. 3).

Birinci safha: İstişare (60 güne kadar). Herhangi bir işlem başlatmadan önce, anlaşmazlığa düşen ülkeler aralarındaki sorunu çözüp çözemeyeceklerini anlamak üzere birbirleriyle görüşmelidir. Bunun gerçekleşmemesi halinde, söz konusu ülkeler DTÖ genel direktöründen arabuluculuk yapmasını ya da başka bir surette kendilerine yardımcı olmasını isteyebilir (WTO, 2015, chap. 3).

İkinci safha: Panel (bir panelin tayini için maksimum 45 gün, panelin davayı sonuçlandırması için artı 6 ay). İstişarelerin başarılı olmaması halinde; şikayetçi ülke bir panelin tayin edilmesini isteyebilir. "Suçlanan/sanık" konumundaki ülke, panelin kurulmasını bir kere durdurabilir, ancak Anlaşmazlıkların Halli Organının ikinci defa toplanması durumunda, (panel tayinine karşı bir oybirliği olmaması kaydıyla) tayin işlemi artık durdurulamaz (WTO, 2015, chap. 3).

Resmi açıdan bakıldığında, bu panel karar verme ya da öneride bulunma konularında Anlaşmazlıkların Halli Organına yardımcı olmaktadır. Ancak panel raporunun sadece Anlaşmazlıkların Halli Organında oybirliğiyle reddedilebilmesi sebebiyle, panel kararlarının bozulması zorlaşabilir. Panelin bulguları, belirtilen anlaşmalara dayalı olmalıdır (WTO, 2015, chap. 3).

Panelin nihai raporu, normalde altı ay içerisinde anlaşmazlıklar taraflarına verilmelidir. Çabuk bozulan malların dahil olduğu acil davalar halinde ise, son teslim süresi üç aya düşürülebilir (WTO, 2015, chap. 3).

Anlaşma, panelin çalışma şeklini ayrıntılı olarak tanımlamaktadır. Ana safhalar şunlardır:

İlk duruşma öncesi: Her bir anlaşmazlık tarafı, davasını yazılı olarak panele ibraz eder.

İlk duruşma: Şikayetçi ülkeye ve savunmaya yönelik dava: Şikayetçi ülke (veya ülkeler), cevap veren ülke ve anlaşmazlıktan çıkarı olduğunu beyan eden ülkeler, davalarını panelin ilk duruşmasında ibraz eder.

Mukabil deliller: İlgili ülkeler, yazılı delillerini ibraz eder ve sözel argümanlarını panelin ikinci toplantısında dile getirir.

Uzmanlar: Bir tarafın bilimsel veya sair teknik konular ortaya atması durumunda, panel uzmanlara tanışabilir veya danışma kurulu raporu hazırlamak üzere bir uzman değerlendirme grubu tayin edebilir.

İlk taslak: Panel, raporunun açıklayıcı bölümlerini (doğruları ve argümanları) iki tarafa ibraz eder ve taraflara yorum yapmaları için iki hafta verir. Bu rapor, bulgu ve sonuçları içermez.

Ara dönem raporu: Panel, daha sonra, bulguları ile sonuçlarını içeren ara dönem raporunu her iki tarafa ibraz ederek, taraflara raporu gözden geçirmeleri için bir hafta verir.

Gözden geçirme: Gözden geçirme süresi iki haftadan uzun olmamalıdır. Bu süre içerisinde panel iki tarafla ek toplantılar yapabilir.

Nihai rapor: Nihai rapor her iki tarafa sunulur ve üç hafta sonra tüm DTÖ üyelerine dağıtılır. Panelin, anlaşmazlığa konu ticari önemin DTÖ anlaşmasını ya da yükümlülüğünü çiğnediği yönünde karar vermesi halinde, panel önlemin DTÖ kurallarına uygun hale getirilmesini önerebilir. Panel, bunun nasıl yapılabileceği hakkında öneride bulunabilir.

Rapor, karar, olur: Raporun oybirliği ile reddedilmemesi durumunda, bu rapor Anlaşmazlıkların Halli Organının kararı veya tavsiyesi olur. Her iki taraf, raporu temyize götürebilir (ve bazı davalarda, her iki taraf davayı temyize götürür) (WTO, 2015, chap. 3).

3.3.2. Temyizler:

Taraflardan biri, panelin kararını temyize götürebilir. Bazen her iki taraf da panel kararını temyize götürebilir. Temyizler, yasal yorumlama gibi hukuk kurallarına dayalı olmalıdır. Temyizler, mevcut delili yeniden gözden geçiremez ya da yeni konuları inceleyemez (WTO, 2015, chap. 3).

Anlaşmazlıkların Halli Organı tarafından kurulan ve DTÖ üyelerinin genelini kapsamlı olarak temsil eden kalıcı yedi üyeden teşkil Temyiz Organının üç üyesi, temyizlere bakar. Temyiz Organı üyelerinin görev süresi dört yıldır. Bu üyelerin, hukuk ve uluslararası ticaret alanında tanınmış ve herhangi bir devletle bağlantısı olmayan bireyler olması gerekmektedir (WTO, 2015, chap. 3).

Temyizde panelin yasal bulguları ve sonuçları onaylanabilir, değiştirilebilir veya bozulabilir. Normalde, temyizler maksimum 60 gün sürer ve katiyen maksimum 90 gün sürebilir (WTO, 2015, chap. 3).

Anlaşmazlıkların Halli Organı, temyiz raporunu 30 gün içinde kabul etmeli veya reddetmelidir ve raporlar, sadece oybirliğiyle reddedilebilir (WTO, 2015, chap. 3).

Davada karar verildi: Sonuç

Bir ülkenin yanlış bir şey yapması halinde, ülke hatasını derhal düzeltmelidir. Ve ülkenin bir anlaşmayı çiğnemesi durumunda, bu ülke hatasını tazmin etmeyi önermeli veya biraz etkisi bulunan uygun bir müdahale ile karşılaşmaktadır- bu fiili bir ceza olmamasına karşın, bir nevi "çözümdür", buradaki nihai hedef, ülkenin karara uymasını sağlamaktır (WTO, 2015, chap. 3).

Kaybeden sanık için asıl olan öncelik, politikasını karara ya da önerilere uygun hale getirmek ve bunu kendisine verilen süre içerisinde gerçekleştirmektir. Anlaşmazlıkların halli anlaşmasında, "Anlaşmazlıkların Çözümü Organının önerilerine veya kararlarına en kısa sürede uygunluk sağlamak, tüm Üyelerin yararına anlaşmazlıkların etkili bir şekilde çözüme kavuşturulması açısından gereklidir" hususunun altı çizilmektedir (WTO, 2015, chap. 3).

Şikayetin hedefinde olan ülkenin davayı kaybetmesi durumunda, bu ülke panel raporunda ya da temyiz raporunda yer alan tavsiyelere uymalıdır. Bu ülke, Anlaşmazlıkların Halli Organının raporun kabulünü müteakip 30 gün içinde yapılacak toplantısında bunu gerçekleştirme niyetinde olduğunu belirtmelidir. Tavsiyeye derhal uygulamayacağının kanıtlanması durumunda, ülkeye bunu tavsiyelere uyabilmesi için makul bir süre verilmektedir. Ülkenin bu süre içinde harekete geçmemesi durumunda, bu ülke karşılıklı kabul edilip bir telafi/tazminat (ör. şikayetçi tarafın ilgi alanlarında tarife indirimleri) belirlemek adına şikayetçi ülke (veya ülkeler) ile müzakereler yapılır (WTO, 2015, chap. 3).

20. gün sonunda tatmin edibi bir telafinin/tazminatın kabul edilmemiş olması halinde, şikayetçi taraf Anlaşmazlıkların Halli Organından misilleme yapmak (imtiyazların ya da sair yükümlülükleri askıya almak) için izin isteyebilir. Bu geçicidir ve sair ülkeleri karara uyma konusunda teşvik etme amacına yöneliktir. Misilleme, diğer ülkelerdeki ürünlerin ithalat vergisini kabul edilen seviyenin üstüne çıkararak ithalatı engelleme şeklinde olabilir, böylece ithal ürünler belirli sınırlar dahilinde çok pahalı olduğundan satılamaz. Anlaşmazlıkların Halli Organı, bu isteme karşı bir oybirliği olmaması halinde, "makul sürenin" sona ermesini müteakip 30 gün içinde bu konuyla ilgili yetki vermelidir (WTO, 2015, chap. 3).

Misilleme, prensipte aynı sektör dahilinde olmalıdır. Şayet bu mümkün değilse ya da etkili olmayacak ise; misilleme aynı anlaşma dahilindeki farklı sektörde de yapılabilir. Buna karşılık, bu tür misillemenin de etkili veya uygulanabilir olmaması ve olayın yeterinde ciddi olmaması durumunda, başka bir anlaşma tahtında işlem yapılabilir. Buradaki hedef, bu işlemlerin alakasız sektörlere sıçraması riskini minimum seviyeye indirgeme ve aynı zamanda işlemlerin etkili olması için süre tanımaktır (WTO, 2015, chap. 3).

Her halükarda, Anlaşmazlıkların Halli Organı alınan kararların nasıl uygulandığını takip etmektedir. Diğer davalar, bu sorun çözülene kadar organının gündemindeki yerini korumaktadır (WTO, 2015, chap. 3).

3.3.3. Panel Süreci:

Bir anlaşmazlık, DTÖ dahilinde çeşitli safhalardan geçebilir. Anlaşmazlığa konu ülkeler, tüm safhalarda, bu meseleyi "mahkeme dışında" çözüme kavuşturmaları için birbirleriyle istişarede bulunmaları için teşvik edilir. DTÖ genel direktörü, tüm safhalarda yardımda bulunabilir, arabuluculuk yapabilir ve uzlaşma sağlamak için yardımcı olabilir (WTO, 2015, chap. 3).

Panel çalışmaları 6 ay içinde tamamlamaktadır, fakat panel sürecinin belirtilen sürede tamamlanamaması durumunda 3 ay ek süre verilebilir. Panel sürecinin tamamlanmasının ardından hazırlanan nihai rapor üyelere dağıtılır, temyize gidilmemesi yada oybirliği ile raporun kabul edilmemesi durmlarının dışında, Anlaşmazlıların Halli Organı tarafından 60 gün içerisinde panel raporu kabul edilir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, b.t.).

3.3.4. Örnek Olay Çalışması:

23 Ocak 1994 tarihinde Venezuela, ABD'nin petrol ithalatına karşı ayrımcı kurallar uyguladığı gerekçesiyle Anlaşmazlıkların Halli Organına şikayette bulundu ve ABD ile resmi istişarelerde bulunmayı talep etti. Yaklaşık bir yıl sonra (29 Ocak 1996), anlaşmazlık raporu nihai raporunu tamamladı. (Bu tarihe kadar, Brezilya davaya katılarak Nisan 1996 tarihinde şikayetini bildirdi. Aynı panel, her iki şikayeti de dikkate aldı). ABD temyize gitti. Temyiz Organı raporunu tamamladı ve Anlaşmazlıkların Halli Organı, şikayetin ilk bildirimini müteakip bir yıl altı ay sonra yani 20 Mayıs 1996 tarihinde bu raporu kabul etti (WTO, 2015, chap. 3).

ABD ve Venezuela'nın ABD'nin yapması gerekenler üzerinde mutabakata varmaları altı- altı buçuk ay sürdü. Çözümün uygulanması için kabul edilen süre, temyizin sonuçlanma tarihinden itibaren 15 ay idi (20 Mayıs 1996 ila 20 Ağustos 1997) (WTO, 2015, chap. 3).

Bu dava, ABD'nin ithal petrolün kimyasal özellikleriyle ilgili olarak ülke genelinde rafine edilen petrole oranla daha sert kurallar uygulaması sebebiyle vuku bulmuştur. Venezuela (ve ardından Brezilya), bunun adil olmadığını, ABD petrolünün aynı standartları karşılamadığını, ABD'nin "milli muamele" ilkesini ihlal ettiğini, bu

durumun DTÖ'nün sağlık ve çevrenin korunmasına ilişkin önlemler hakkındaki kurallarına getirilen istisnalar kapsamında haklı gösterilemeyeceğini belirtti. Temyiz raporu, panelin sonuçlarını kabul etti (panelin yasal yorumlamasıyla ilgili bir takım değişiklikler yaptı). ABD, mevcut yönetmeliklerini 15 ay içinde tadil etme hususunda Venezuela ile mutabakata vardı ve 26 Ağustos 1997 tarihinde yeni yönetmeliğin 19 Ağustos tarihinde imza edildiğini Anlaşmazlıkların Halli Organına bildirdi (WTO, 2015, chap. 3).

BÖLÜM 4

4. DOHA TURU ÖNCESİ GÖRÜŞMELER

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ticaretteki en büyük reform 1 Ocak 1995'te Dünya Ticaret Örgütünün kurulması olmuştur. 1948'den bu yana uluslararası ticarete belli standartlar getirmek amacıyla kurulması planlanan uluslararası ticaret örgütü, DTÖ'nün oluşumuyla gerçekleşmiş oldu. 1948'den 1995'e kadar geçen 47 yıllık süre zarfında GATT Anlaşması doğrultusunda oluşan uluslararası ticaret sistemi, 1980'lere gelindiğinde köklü bir değişime ihtiyaç duydu. Bunun sonucunda, sistemdeki problemleri çözmek adına Uruguay görüşmeleri başlatılmış ve devamında Dünya Ticaret Örgütü meydana gelmiştir (WTO, 2015, chap. 1).

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), 1948'den 1994 yılları arasında, uluslarasın ticaretin en büyük büyüme oranlarının yaşandığı dönemler de dahil olmak üzere dünya ticaretine belli standartlar getirerek yön vermiştir. Buna rağmen GATT, yürürlükte olduğu süre zarfınca geçici bir anlaşma ve örgüt olmuştur. GATT'ın asıl amacı, 1944'de "Bretton Woods Anlaşması" sonucu ortaya çıkan ve "Bretton Woods Kurumları" olarak bilinen Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun yanında uluslararası ekonomik iş birliğinin ticari yönünü ele alacak üçüncü bir kurum kurmaktı (WTO, 2015, chap. 1).

1947 yılında Havana (Küba)'da gerçekleşmiş olan Birleşmiş Milletler Ticaret ve İstihdam konferansında sunulan Uluslararası Ticaret Örgütü Anlaşması taslağı, içeriği bakımından hali hazırda bulunan uluslararası ticaret disiplinlerinin ötesine geçmişti. Taslak sözleşmenin içeriğinde istihdam kuralları, kısıtlayıcı ticari uygulamalar, ticari mal anlaşmaları, uluslararası yatırımlar ve servisler ile ilgili maddeler bulunmaktaydı (WTO, 2015, chap. 1).

1930'lu yılların başından itibaren yaşanan ekonomik bunalımın etkisiyle uluslararası ticarette etkin olan koruyucu politikaları kırmak adına II. Dünya Savaşı'nın bitişiyle beraber 1945'de vergileri oranlarını düşürmek ve ortak bir tarife belirlemek için görüşmelere başlanmıştır. Müzakerelerin ilk turunda, o günkü dünya ticaretinin beşte birini etkileyen (10 milyar $) ticaret kuralları ve gümrük vergisi indirimlerini içeren bir

paket hazırlanmıştır ve daha sonra bu paket anti-damping ve tarife dışı önlemleri de kapsamıştır. 30 Ekim 1947'de 23 üye ülkenin bu pakete resmi olarak taraf olmasıyla 30 Haziran 1948'de gümrük vergisi indirimleri yürürlüğe girmiştir (WTO, 2015, chap. 1).

Uluslararası Ticaret Örgütü Anlaşması, Mart 1948'de Havana konferansında kabul edilmesinin ardından, başlangıçta en büyük destekçilerinden biri olan ABD'nin, 1950 yılında Havana sözleşmesini onaylamadığını duyurmasıyla anlaşma resmi olarak hükmünü yitirmiştir. Bu durum sonucunda 1948'den 1995 yılına kadar Dünya Ticaret Örgütünün kurulmasına kadar geçen süreçte GATT, uluslararası ticarete yön veren tek çok uluslu araç olmuştur (WTO, 2015, chap. 1).

GATT'ın yürürlükte olduğu süre içerisinde anlaşmanın temel ilkeleri çoğunlukla 1948'de ilk oluşturulduğu şekliyle korunmuştur. 1960'lı yıllarda uluslararası ticaretin kalkındırılması adına yeni bölümler eklenmiştir. Ayrıca 1970'li yıllarda gümrük tarifesi indirimlerinin devamını sağlamak amacıyla çoklu anlaşmalar yapılarak uluslararası ticaretin özgürleşmesinde ilerleme kaydedilmiştir. Tüm bu gelişmeler GATT çerçevesinde yapılan konferans ve turlarla elde edilmiştir (WTO, 2015, chap. 1).

1960'larda Kennedy Turu, anti-damping anlaşmasını ve uluslararası ticaretin kalkındırılması adına ek bir bölüm meydana getirmiştir. 1970'li yıllarda Tokyo Turu, gümrük vergisi haricindeki ticaret engelleriyle mücadele etmek ve sistemi geliştirmek için ilk büyük girişim olmuştur. 1986 ve 1994 yılları arasında gerçekleşen Uruguay Turu, bu serinin sonuncusu olmuştur. Bu tur kapsamı bakımından Dünya Ticaret Örgütü'nün kuruluşuna temel teşkil etmesi ve birçok yeni anlaşmayı beraberinde getirmesiyle en geniş kapsamlı tur olmuştur (WTO, 2015, chap. 1). GATT çerçevesinde 1948'den 1995 yılına kadar yapılan konferans ve turlar Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: GATT çerçevesinde 1948'den 1995 yılına kadar yapılan konferans ve turlar

Tur	Başlangıç	Süreç	Ülke Sayısı	Görüşülen Konular
Cenevre	Nisan 1947	7 ay	23	GATT'ın imzalanması, Tarifeler
Annecy	Nisan 1949	5 ay	13	Tarifeler
Torquay	Eylül 1950	8 ay	38	Tarifeler
Cenevre II	Ocak 1956	5 ay	26	Tarifeler, Japonya'nın kabulü
Dillon	Eylül 1960	11 ay	26	Tarifeler
Kennedy	Mayıs 1964	37 ay	62	Tarifeler, Anti-damping
Tokyo	Eylül 1973	74 ay	102	Tarifeler, tarife dışı önlemler, "çerçeve" anlaşmalar
Uruguay	Eylül 1986	87 ay	123	Tarifeler, tarife dışı önlemler, kurallar, servisler, fikri mülkiyet, anlaşmazlık çözümü, tekstil, tarım, DTÖ'nün kuruluşu

Kaynak: Word Trade Organization (https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm, 2016)

4.1. Tokyo Turu:

1973-1979 yılları arasında 102 ülkenin katılımıyla gerçekleşen Tokyo Turu uluslararası ticarette vergi indirimi çabalarını devam ettirmiştir (WTO, 2015, Chap. 1). Bu görüşmeler sonucunda 1979'da taraf ülkeler, sanayi ürünlerinde %34'e ulaşan gümrük indirimlerini kabul etmişlerdir. Bu gümrük vergisi indirimleri 8 yıllık bir dönemde aşamalı olarak gerçekleşmiştir. Bu süreç sonunda gümrük tarifelerinde ABD %30, AT %28, Japonya %46, Kanada %34 oranlarında indirim yapmayı kabul etmişlerdir. 1980 yılı başında tarife oranları ABD'de %4.9, AT'nda %6, Japonya'da %5.4 düzeyine inmiştir. Fakat birçok sektörde korumacı politikalar sebebiyle indirimler tam olarak uygulanamamıştır (Solmaz Gümrükleme ve Ticaret Ltd. Şti, 2000).

Müzakereler sonucunda, gelişmekte olan ülkeler için Genelleştirilmiş Referanslar Siteminin iyileştirilmesine yönelik çalımalar yapılmış ve bunun yanında sanayileşmiş ülkelerin tropik ürünlere uyguladığı dahili vergilendirme politikalarında imtiyazlar sağlanmıştır (WTO, 2015, chap. 1).

Tokyo Turu'nun en büyük yeniliği, GATT hükümlerini değiştirmek değil, bunları yorumlayan "Kodlar" oluşturmaktadır. Burada hem tarım hem de sanayi sektörlerini kapsayan, tarife dışı ticareti engelleyici tedbirler konusunda (6) Kod imzalanmıştır (WTO, 2015, chap. 1).

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Vergiler Kodu: Bu Kod'a göre taraf ülkeler uluslararası ticarete zarar veren sübvansiyon uygulamalarından kaçınacaklar ve bunu yanında, uluslararası ticareti engelleyecek derecede telafi edici vergi önlemlerini kullanmayacaklardır.

Ticarete Teknik Engeller Kodu (Standart Kod): Kod'a taraf olan ülkeler uluslararsı ticarete engel teşkil edecek teknik düzenlemeler uygulamayacaktır. Standart kod, 1 Ocak 1980'de yürürlüğe girmiştir.

İthal Lisans Usulleri Kodu: Kod'a taraf ülkeler, açık ve tarafsız ithal lisans uygulamalarına gidecek ve uluslararası ticarete engel teşkil eden uygulamalardan kaçınacaktır.

Devlet Alımları Kodu: Taraf ülkeler devlet satın almalarındaki ihalelerde daha şeffaf davranacaklardır. Hükümler, 130.000 SDR ve üzeri değerdeki devlet alımları için geçerlidir. Kamu ihalelerinde, yerli üreticilerin lehine ayırımcı işlemler yapılması yasaklanmıştır.

Gümrük Değeri Kodu (GATT'ın 7. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin kod): Malların değerinin ve gümrük vergilerinin saptanması için tarfsız ortak bir sistem getirilmesi amaçlanmıştır. Bunun sebeple, Gümrük İşbirliği Konseyi'nin altında çalışan Gümrük Kıymetleri Teknik Komitesi kurulmuştur. Ocak 1981'de yürürlüğe giren kod ile ülkeler arasındaki gümrük değerini belirleme mevzuatı farklılıkları ortadan kaldırılmıştır.

Revize Anti-Damping Kodu: Kennedy turunda kabul edilen Anti Damping kodu tekrar ele alınmış ve damping yapan ülkelere anti damping vergisi uygulaması getirilmiştir (Dolun, 2004, s. 20; WTO, 2015, chap. 1).

4.2. Uruguay Turu

Uzmanlar genelde, GATT'ın ticaretin özgürleşmesi ve teşvik etmekteki 47 yıllık başarısının inkar edilemez olduğunu vurgulamaktadırlar. Gümrük vergilerinde kademeli olarak yapılmış olan indirimler sayesinde 1950'ler ve 60'lar süresince dünya ticaretinde yılda ortalama %8 oranında büyüme sağlanmıştır. Uruguay Turu'nda alınan kararlar sonucu GATT kapsamına yeni 21 üyenin katılması, GATT'ın getirmiş olduğu ticari ve ekonomik reformların ne denli başarılı olduğunun bir göstergesi sayılabilir (Kartal, Z. 2008, s. 184-185).

Sistemde karşılaşılan sorunların ilk çözüm adımları Tokyo Turu'nda atılmıştır. Fakat turun çözümlerdeki başarısı sınırlı kalmıştı ve sistemin gelecekte daha büyük sorunlara gebe olduğunun bir göstergesiydi.

1970 ve 1980'li yıllarda gümrük vergilerindeki indirimler, uluslararası ticareti canlandırmış fakat yabancı rekabetle karşı karşıya kalan sektörleri ayakta tutmak için hükümetleri alternatif korunma yolları bulmaya itti.

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika Devletlerindeki yüksek işsizlik oranlarını ve fabrikaların kapanmasını tolere edebilmek için rakipleri ile ikili piyasa paylaşımı düzenlemeleri yapma arayışına ve tarım ticaretini devam ettirebilmek için sübvansiyon yarışına girmeye zorladı. Problem sadece bununla sınırlı değildi. 1980'li yılların başından itibaren dünya ticareti, anlaşmanın hazırlandığı 1940'lara oranla çok daha karmaşık ve önemli bir hal almıştı. Dünya ekonomisi globalleşme yolundaydı ve GATT'ın kapsamı dışında kalan hizmet ticareti, çok fazla sayıda ülkenin ilgisini çekmekteydi. Aynı zamanda hizmet sektörünün gelişmesi, dünya mal ticaretindeki büyümeyle doğru orantılıydı (Kartal, Z. 2008, s. 184-185).

Diğer yandan GATT'ın gerekliliği kaçınılmazdı. Tarım ticareti düzenlemelerindeki açıklar, büyük ölçüde istismar ediliyordu ve tarım ticaretini liberalleştirmekteki çalışmalar çok yetersiz kalmıştı. 1960 ve 1970'li yılları başında GATT'ın disiplinleri dışında, tekstil ve hazır giyim sektöründe yapılan görüşmeler, çok elyaflı tekstil anlaşması yapılmasına sebep oldu. GATT'ın kurumsal yapısı ve anlaşmazlığın çözümünde izlenen yol, GATT'ın yetersiz kaldığını ortaya koydu. Sistemin bu ve bunun gibi konulardaki yetersizliği, üye devletler arasında, çok uluslu sistemi güçlendirmek ve

genişletmek için yeni bir reform sürecine girilmesi gerektiği düşüncesine sebep oldu. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar Uruguay Turu, Marakeş bildirgesi ve DTÖ'nün oluşumuyla sonuçlandı (WTO, 2015, chap. 1).

1986'da başlayan Uruguay Turu yaklaşık 7,5 sene sürdü. Bu süre bitmesi öngörülen sürenin iki katına karşılık gelmektedir. Uruguay Turu ile beraber sisteme 21 ülke daha katılmış ve toplamda 123 üye ülkeye ulaşılmıştır. Uruguay Turu, diş fırçasından tur gemilerine, bankacılıktan telekomünikasyona, yabani pirinç genlerinden AIDS tedavisine, neredeyse tüm dünya ticareti konularını kapsamıştır. Yani tarihteki en büyük ticaret görüşmesi ve kuvvetle muhtemel tarihteki her türlü görüşmenin en büyüğü olma özelliğini de taşımaktadır (WTO, 2015, chap. 1).

Bazı zamanlarda başarısız olmaya mahkûmmuş gibi görünse de II. Dünya Savaşı sonunda, GATT oluşumundan beri dünya ticaretindeki en büyük oluşumu gerçekleştirmiştir. Uruguay Turu'nun problemli ilerleyen sürecine karşın bazı konularda hızlı ilerlemeler de kaydedilmiştir. Sadece 2 yıl içinde taraf ülkeler çoğunlukla gelişmekte olan ülkeler tarafından ihraç edilen tropikal ürünlerdeki ithalat vergileri indirimleri paketinde anlaşmışlardır. Karara bağlanmış önlemlerin yerinde uygulanmasıyla beraber mevcut uyuşmazlıkların çözümü için sistemdeki kurallar tekrar gözden geçirilmiştir. Dünyanın her bölgesinde ticaret rejimlerini şeffaflaştırmak adına GATT üyelerinin ticaret politikaları ile ilgili düzenli bildiler için çağrıda bulundular (WTO, 2015, chap. 1).

Uruguay Turu'nun temelleri Kasım 1982'de Cenevre'de yapılan GATT üyelerinin bakanlık toplantısında atılmıştı. Bu toplantıda bakanların anlaştıkları çalışma programı, Uruguay Turu görüşmeleri gündeminin ne olacağının temelini şekillendirdi. Bakanların sorunu ortaya koyması, araştırma yapması, çözüm planlaması ve uzlaşılması 4 sene aldı. Eylül 1986'da Punta del Este Uruguay'da neredeyse tüm ticaret sorunları politikasını kapsayan bir görüşme gündemi oluşturuldu. Bu gündem doğrultusunda yapılacak müzakereler, ticaret sistemini, hizmet ve fikri mülkiyet başta olmak üzere, bir kaç yeni alana genişletecek, bunun yanı sıra hassas tarım, tekstil sektörlerindeki ticareti yeniden düzenleyecekti (WTO, 2015, chap. 1).

2 yıl sonra Aralık 1988'de belirlenen sürenin ortasında, bakanlar süreci değerlendirmek için Montreal kanalında tekrar toplandılar. Bu toplantının amacı, planlanan sürede kalan iki yıl için izlenecek gündemi belirlemekti. Fakat müzakereler Nisan 1989 Cenevre görüşmesine kadar çözülemeyen bir çıkmaza girdi. Buna rağmen Montreal toplantısında bakanlar erken çözüm paketinde görüş birliğine vardılar. Bu anlaşma tropikal ürünler pazarına erişimde gelişmekte olan ülkelere yardım etmek amacıyla bazı imtiyazlar içerdi. Bunun yanında uyuşmazlıkları çözme sistemi ve ticaret politikasını gözden geçirme mekanizması da paket kapsamındaydı. Bu sayede ulusal ticaret politikası ve GATT üyelerinin uygulamalarına ilişkin ilk anlaşılır, sistemli ve düzenli inceleme mekanizmasını oluşturmuş oldular (WTO, 2015, chap. 1).

Aralık 1990'da Brüksel'de yapılacak olan görüşmede sonuca ulaşılması amaçlanmıştı. Fakat tarımsal ticaretin ne şekilde yenileneceği konusunda anlaşmazlığa düşüldü ve müzakereleri uzatma kararı alındı. Bununla beraber Uruguay Turu'nun en gergin dönemine girilmiş oldu. Politik manada kayda değer bir sonuç alınamamış gibi görünse de nihai anlaşmanın temelleri bu dönemde tamamlandı. Nihai anlaşma taslağı, müzakerelere başkanlık eden dönemin GATT Genel Müdürü Arthur Dunkel tarafından hazırlandı ve Aralık 1991'de Cenevre'de masaya koyuldu. Taslak bir istisna dışında Punta del Este hükümlerinin tüm bölümlerini kapsamaktaydı. Söz konusu istisna, katılımcı ülkelerin hizmet piyasalarını açma ve ithalat vergilerini indirme taahhütleri listelerini içermiyordu (WTO, 2015, chap. 1).

Cenevre'den sonra devam eden iki yıllık süreç, başarı ve başarısızlıklar arasında gidip geldi. Tarım ticareti konusunda, hizmetler, pazara giriş, anti-damping kuralları ve yeni bir kurum oluşturma fikri gibi bir çok noktada anlaşma sağlanamadı. Kasım 1992'de ABD ve AB arasında gayrı resmi olarak mutabakata varılan Blair House anlaşması ile tarım ticareti kapsamındaki farklılıklar büyük ölçüde giderildi (WTO, 2015, chap. 1).

Haziran 1993'te ABD, AB, Japonya ve Kanada gümrük vergileri ve pazara giriş ile ilgili yapılan görüşmelerdeki önemli gelişmeleri açıkladılar. Mal ve servislerin pazara girişi ile ilgili yapılan müzakerelerin sonuçlanması 15 Aralık 1993'e kadar sürdü ve anlaşma 15 Nisan 1994'de Fas'ın Marakeş ilinde düzenlenen toplantıda 123 taraf ülkenin çoğunun bakanları tarafından imzalandı (WTO, 2015, chap. 1).

Yaşanan bu gecikmenin bir takım olumlu tarafları da vardı. Bunlar hizmet ve mülki hürriyet haklarının gündeme alınması ve Dünya Ticaret Örgütünün oluşturulması olmuştur. Neredeyse mevcut ticaret problemlerinin bütün çeşitlerini kapsayan bir paket üzerinde anlaşmanın zorluğu, görüşmelerin uzun sürmesine sebep olmuş, dolayısıyla dünya ticareti bürokrasisinde yorgunluğa sebep olmuştur. Hatta bu boyutta bir görüşmenin bir daha yapılamayacağı ve bu görüşmenin dahi başarıya ulaşamayacağı kanısına varmış taraflar da bulunmaktaydı. Fakat Uruguay Turu anlaşmaları birçok konuda yeni görüşmeler için zaman çizelgesi içermekteydi. Marakeş Anlaşması tarım ve hizmetler üzerine görüşmeleri yeniden başlatmak için taahhütler içermekteydi. Bu müzakereler 2000'in başlarında başlamış ve 2001'in sonunda DOHA kalkınma turu müzakerelerine dahil edilmiştir (WTO, 2015, chap. 1).

Dünya Ticaret Örgütü, uluslararası bir organizasyon olarak GATT'ın yerini almıştır. Fakat GATT Anlaşması, Uruguay Turu'nun sonucu güncellenip Dünya Ticaret Örgütünün şemsiye anlaşması olarak kalmaya devam etmektedir (WTO, 2015, chap. 1).

Uruguay Turu'nun yapılacak çalışmalar için zaman çizelgesi içeren anlaşmalarının "yerleşik gündemi" zaman kaybetmeden başlatıldı. Bu gündem bazı alanlarda yeni veya devam niteliğinde müzakereler içermekteyken müzakere süreci tamamlanan alanlarda ise belirlenen zamanlarda durum değerlendirmeleri ve düzenlemeler yapılmasını içermekteydi. Başta telekomünikasyon ve finansal hizmetler olmak üzere bazı müzakereler kısa süre içinde tamamlandı. Bunun yanı sıra üye ülkeler bilgi teknolojisi ürünlerin ticaretini özgürleştirmek adına yerleşik gündem dışında bir anlaşma imzaladılar. Uruguay Turu anlaşmaları çerçevesinde oluşturulan yerleşik gündeme bazı eklemeler getirildi ve reformlar yapıldı. Daha sonrasında bu maddelerden çoğu Doha turu gündeminin bir parçası oldu. Asıl yerleşik gündemin önemli noktalarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

1996

*** Denizcilik Hizmetleri:** Pazara giriş müzakereleri sona erdi (30 Haziran 1996, 2000 yılına kadar askıya alındı, Doha Kalkınma Turu Müzakereleri'nin bir parçası oldu)

*** Hizmetler ve Çevre:** Çalışma grubu raporu için son tarih belirlendi. (Bakanlar Konferansı, Aralık 1996)

*** Devlet Hizmet Alımları:** Görüşmeler başladı.

1997

*** Temel İletişim:** Görüşmeler bitti (15 Şubat)

*** Finansal Hizmetler:** Görüşmeler bitti (30 Aralık)

*** Fikri mülkiyet, şarap için coğrafik göstergelerin bildirim ve kayıt sistemi**: Doha Kalkınma Turu Müzakereleri'nin bir parçası oldu.

1998

*** Tekstil ve Hazır Giyim:** Yeni dönem 1 Ocak'ta başlayacak.

*** Hizmetler (Acil Durum Önlemleri):** Acil durum önlemleri üzerine görüşmelerin sonuçlarının etkisini göstermesi (1 Ocak 1998'den itibaren, son tarih Mart 2004)

*** Menşei Kurallar:** Menşei kurallarının uyumlaştırılması için olan çalışma programının tamamlanması (20 Temmuz 1998)

*** Devlet Alımları:** Kuralları ve prosedürleri geliştirmek için görüşmeler başlayacak (1998'in sonundan itibaren)

*** Anlaşmazlıkların Çözümü:** Kuralların ve prosedürlerin tam revizyonu (1998'in sonundan itibaren başlayacak.)

1999

*** Fikri Mülkiyet Hakları:** Patent alma hakkı ve bitki çeşitlerinin korunmasında belirli istisnalar: revizyon başladı.

2000

*** Tarım:** Müzakereler başladı, Doha Kalkınma Turu Müzakereleri'nin bir parçası oldu.

*** Hizmetler:** Görüşmelerin yeni turu başladı, Doha Kalkınma Turu Müzakereleri'nin bir parçası oldu.

*** Gümrük vergisi bağlamaları:** GATT Madde 28 kapsamındaki vergi bağlanmalarını tekrar düzenlemek üzerine görüşme hakları bulunan "baş ihracatçı ülke" tanımının incelenmesi

*** Fikri Mülkiyet:** Anlaşmanın uygulanmasında iki yılda bir yapılacak incelemelerin ilki

2002

*** Tekstil ve Hazır Giyim:** Yeni dönemin 1 Ocak'ta başlaması

2005

*** Tekstil ve Hazır Giyim:** GATT'a tam entegrasyon ve anlaşmanın bitimi 1 Ocak olacak (WTO, çev., 2015, chap. 1).

1996 Singapur Bakanlık Konferansında üye ülkelerin bakanları 3 yeni çalışma grubu kurma konusunda fikir birliğine varmıştır. Bu çalışma grubu ticaret ve yatırım, rekabet politikaları ve hükümet politikalarında şeffaflık konularını kapsamaktaydı. Bakanlar ayrıca DTÖ Mal Ticareti Konseyi eğitimleri ile birlikte ticaret prosedürlerini kolaylaştırılmaları konusunda mümkün olan bakış açısının kazandırılması hedeflenmiştir. Bu çalışmalar ticareti kolaylaştırma çalışmaları olarak adlandırılmıştır. Singapur Konferansı bu dört konu (ticaret ve yatırım , ticaret ve rekabet politikası , kamu alımlarında şeffaflık ve ticaretin kolaylaştırılması) kapsamında tamamlanmıştır ve bu dört konu "Singapur Meseleleri" olarak adlandırılmıştır (The Economist, 2003; WTO, 1996).

Bu dört konu esasında Doha Kalkınma Gündemi kapsamındaydı. 2003 yılı Cancun Konferansı sonrasında bu konular görüşmeye başlanmış, 1 Ağustos 2004 tarihinden sonra üye ülkeler ticareti kolaylaştırma konusu dışındaki diğer üç konuyu Doha Görüşmelerinden kaldırmaya karar vermiştir (Akman ve Yaman, 2008, s. 27).

BÖLÜM 5
5. DOHA TURU

Doha Turu gündemi 21 konudan oluşmaktadır. Doha Turunun tamamlanması için hedef olarak belirlenen 2006, daha önceden belirlenmiş son tarih 1 Ocak 2005'de olduğu gibi tamamlanamamıştır. Kasım 2001 tarihinde Katar'ın Doha şehrinde düzenlenen 4. Bakanlık Konferansı'nda DTÖ üyeleri yeni bir müzakere turu başlatmak üzere anlaştılar. Bunun yanı sıra mevcut anlaşmaların yürürlüğe sokulması başta olmak üzere başka konular üzerinde de çalışmalar yapmak için anlaşma sağlanmıştır. Oluşturulan paketin tümü Doha Kalkınma Gündemi olarak adlandırılmıştır. Müzakereler, Ticari Anlaşmalar Komitesi ve bağlı kuruluşlarında; konsey ve komite toplantılarındaki özel oturumlar veya özel kurulmuş müzakere grupları şeklinde gerçekleşti. Çalışma programı dahilindeki diğer konular DTÖ'nün diğer konsey ve komitelerinde görüşülmüştür. Eylül 2003 tarihinde, Cancun Meksika'da düzenlenen 5. Bakanlık konferansı, üyelerin görüşmelerin geleceği ve nasıl tamamlanacağı konusunda gündem belirleme toplantısı olarak hedeflenmişti. Fakat görüşme pamuk da dahil olmak üzere tarım konularındaki anlaşmazlıklar yüzünden bozulmuştur ve Singapur Meseleleri'ndeki çözümsüzlükle son bulmuştur (WTO, 2015, chap. 5).

Singapur Meseleleri ve tarım konularındaki asıl ilerleme 1 Ağustos 2004 tarihindeki genel kurul kararlarına kadar belli değildi. Görüşmelerin tamamlanması için belirlenen ilk tarih olan 1 Ocak 2005 hedefi tutturulamamıştı. Bundan sonra belirlenen tarih olan 2006 sonu hedefi de başarıya ulaşamadı. Üye devletlerin arasındaki fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla Aralık 2005'de Hong Kong'da düzenlenen bakanlar konferansı, istenilen hedeflere varılamaması sebebiyle Genel Müdür Pascal Lemi tarafından Temmuz 2006'ya kadar askıya alındı. Görüşmelerin tekrar başlamasından itibaren bu konularda çözüme ulaşmak adına çalışmalar devam ettirildi. Doha Deklarasyonunda listelenen 21 konunun çoğu müzakereler dahilinde ele alınmış, diğerleri ise uygulama, analiz ve izleme eylemleri altında ele alınmıştır (WTO, 2015, chap. 5).

Doha Turu çerçevesinde çok kapsamlı bir paket oluşturulmuştur. Doha gündeminde ele alınan uygulama ile ilgili konular Ek No 1'de verilmiştir. Doha kapsamındaki önemli müzakereler aşağıda özetlenecektir.

5.1. İleri Tarım Müzakereleri

2000 yılından buyana sürmekte olan müzakerelerde, Uruguay Müzakere Turu sonucu imzalanan DTÖ Tarım Anlaşması temel olmak üzere, dünya tarım ticaretinin eşit, şeffaf ve tahmin edilebilir bir biçimde devamlılığını sağlamak adına yeni kural ve disiplinler belirlenmeye çalışılmıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Uruguay Turu öncesine kıyasla, DTÖ Tarım Anlaşmasının getirmiş olduğu prensipler sayesinde dünya tarım ticaretinin gelişmesinde önemli bir adım atıldıysa da günümüz koşullarında, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında dengenin kurulması mümkün olmamıştır. Gelişmiş ülkelerin uyguladıkları tarım politikaları, gelişmekte olan ülkelerin tarım ticaretini haksız rekabetin hakim olduğu bir piyasa düzeni içinde sürdürülmesine sebep olmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, müzakerelerde bu konunun çözümünü kendi öncelikleri olarak belirlemişlerdir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

2008 yılı itibariyle İleri Tarım Müzakereleri'nde tarım ürünleri ticaretinde pazara giriş koşullarının iyileştirilmesi, ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması ve ticareti bozucu iç desteklerin önemli oranda azaltılmasını amaçlayan ve "Pazara Giriş, İç Destekler, İhracat Sübvansiyonları" başlıkları altında sürdürülen görüşmelerde ülkelerin üstlenecekleri taahhütleri belirleyen "modalite"ler ortaya konulmuştur. Bu konuyla ilgili temel müzakere metnini, Aralık 2008'de yayımlanan dördüncü gözden geçirilmiş modalite kağıdı (TN/AG/W/4/Rev.4) teşkil etmektedir. 2007-2008 yılları arasındaki müzakerelerle tarım konusuyla ilgili modaliteler büyük ölçüde belirlenmiş olsa da 2008 yılı itibariyle bu yoğun müzakere süreci sekteye uğramıştır (WTO, 2008; T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Aralık 2008'de yayımlanan modalite kağıdı (TN/AG/W/4/Rev.4) çerçevesinde pazara giriş konusunda gelişmiş ülkelerin 5 yılda ortalama en az %54, gelişmekte olan ülkelerin ise 10 yılda ortalama en çok %36 indirim yapmaları öngörülmüştür. Bu indirim uygulamalarının temelinde, yüksek tarifelerde indirim oranının arttırılması amaçlanmıştır. Ayrıca bu modalite kağıdı çerçevesinde özel ürünler ve hassas ürünler kapsamında hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerce yararlanılacak bir takım esneklikler öngörülmüştür. Gelişmiş ülkelerce kullanılacak bir esneklik olan "özel korunma önlemleri mekanizması" ile ilgili genel çerçeve bu kapsamda belirtilmiştir (WTO, 2008; T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Aralık 2008'de yayımlanan modalite kağıdı kapsamında müzakerelerin iki önemli konusu olan "iç destekler" ve "ihracat sübvansiyonları" için ortak bir anlayış benimsenmiştir. İç destek oranlarına göre ülkelerin indirim yapmaları gereken miktarlar doğru oranda belirlenmiş, ihracat sübvansiyonlarının ise gelişmiş ülkelerce 2013 yılı sonuna kadar kaldırılması konusunda anlaşılmış, gelişme yolundaki ülkeler içinse tarih 2016 sonu olarak belirlenmiştir (WTO, 2008; T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

3-6 Aralık 2013 tarihlerinde Bali'de gerçekleştirilen DTÖ 9. Bakanlar Konferansı kapsamında kabul edilen Bali Paketi'nde tarım başlığı altında kabul edilen genel hizmetler, gıda güvenliği amaçlı kamu stok programları, ihracatta rekabet ve tarım ürünlerinde tarife kota yönetimi konularında 4 adet Bakanlar Kararı yer almaktadır. Tarım ürünleri ticareti kapsamında alınan bu kararlar, açlıkla ve yoksullukla mücadele eden dünya nüfusunun gıdaya erişiminin garanti altına alınması ve GYÜ'lerde kırsal kalkınma, gıda güvenliği ve yoksullukla mücadele konularında büyük önem taşımaktadır (WTO, 2013). Bu bağlamda alınan kararlar, T. C. Ekonomi Bakanlığı'nın 2015 yılında yayınlamış olduğu raporda da aşağıdaki şekilde belirtildiğii gibidir;

- *Genel Hizmetlere ilişkin Bakanlar Kararıyla, DTÖ Tarım Anlaşmasının Ek-2'sinde yer alan, ülkelere iç destek indirim taahhütlerinde muafiyet tanıyan Genel Kamu Hizmeti Programlarına ilişkin düzenlemenin kapsamını genişletmektedir. Bu kapsamda, kırsal kalkınmanın desteklenmesi ve yoksulluğun azaltılması amacıyla toprak reformu ve kırsal geçim güvenliği ile ilgili arazi rehabilitasyonu, toprak muhafazası ve kaynak yönetimi, kuraklık yönetimi ve sel kontrolü, kırsal istihdam programları, mülkiyet hakkı tesisi ve çiftçinin yapılandırılması programları iç destek indirim taahhütlerinin dışında tutulmaktadır.*

- *Gıda güvenliği amaçlı kamu stok programlarına ilişkin Bakanlar Kararı, temel gıda ürünlerine yönelik gıda güvenliğinin sağlanması amaçlı kamu stok programları nedeniyle DTÖ Tarım Anlaşması çerçevesinde iç destek taahhütlerini aşmak durumunda kalan ülkelerin Anlaşmazlıkların Halli Mekanizmasına ilişkin hükümlerden muaf kılınmasına ilişkindir. Söz konusu karar ile gıda güvenliğinin teminine yönelik geçici bir mekanizma tesis edilmektedir. Söz konusu karardan yararlanacak ülkelerin bildirim ve şeffaflık hükümlerine riayet etmesi bu çerçevede Tarım Anlaşmasının gerektirdiği iç destek bildirim yükümlülüklerini tamamlamaları gerekmektedir. 27*

Kasım 2014 Revize Kararı ile geçici mekanizmanın kalıcı çözüm tesis edilene kadar yürürlükte kalacağı açıklığa kavuşturulmuştur. Konuya ilişkin nihai çözüm bulunması çalışmalarının ise 2015 yılsonuna kadar tamamlanması hedefi konulmuştur.

- *Tarım paketi altındaki bir diğer kararla, tarım ürünleri ithalatına yönelik tarife kotası kullanım usulleri, tarım ürünleri ihracatçısı ülkelerin mağduriyetlerini bertaraf edecek şekilde ayrıntılı kullanım usullerine tabi tutulmaktadır. Bu çerçevede, kotalara ilişkin bilgi paylaşımı, kota başvurusu, başvurunun değerlendirilmesi, lisans verilmesi, kota dolum oranlarına ilişkin bildirim, kullanılmamış kotaların yönetimi, kotaların kullanımının izlenmesi hususlarında düzenlemeler getirilmektedir. Ayrıca, GYÜ'lere kota yönetimi metodunu seçmede ilave esneklikler tanınmaktadır.*

- *İhracat Rekabetine İlişkin Bakanlar Deklarasyonu, ticareti bozan uygulamaların başında gelen tarım ürünleri ihracat sübvansiyonlarına ilişkin taahhütlerin güçlendirilmesine yöneliktir. Bu çerçevede, her çeşit ihracat sübvansiyonunun ve eş etkili önlemlerin ticareti bozucu olduğu belirtilmekte ve ihracat sübvansiyonlarının bütün formları ile ihracat üzerindeki eş etkili önlemlerin paralel olarak kaldırılması taahhütü teyit edilmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).*

Bakanlar Konferansı sonrasında Çalışma Programı'nın tamamlanabilmesi adına, İleri Tarım Müzakereleri başlığı altında görüşmeler 2015 yılı başından itibaren hız kazanmıştır. Tarım Komitesi Özel Oturumu (COASS) Başkanı Büyükelçi John Adank başkanlığında yapılan görüşmelerde Rev.4 modalite kağıdında pazara giriş, iç destekler ve ihracat rekabeti konularında değişiklikler yapılmasıyla ilgili çeşitli öneriler sunulmuştur. Hindistan, Kanada, Avustralya ve Norveç iç destekler konusunda, İsrail, Japonya, Kore, İsviçre ve Tayvan ihracat rekabeti konusunda, Paraguay ve Arjantin ise pazara giriş konusunda yeni öneriler getirmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Arjantin kağıdı tarife indirim modalitelerini basitleştirme amacı taşımakta, tarım, tarım dışı ürünler (NAMA) ve hizmetler için pazara girişte En Çok Kayrılan Ülke Prensibi (MFN) bazlı teklif-taviz yaklaşımının uygulanmasını önermekte, Rev.4 modalite kağıdında GYÜ'ler için sağlanan özel ve lehte muamele hükümlerine yer vermemektedir. Paraguay kağıdı ise sadece tarım ürünlerini kapsayacak şekilde, Rev.4

belgesinde belirtilen, tarifeler için aşamalı indirim formülü yerine ortalama indirim yöntemini önermektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Sadece tarım müzakereleri özelinde geliştirilen Paraguay kağıdında ise, Rev.4 belgesinde tarifeler için öngörülen basamaklı indirim formülü yerine ortalama indirim yöntemi getirilmektedir. Bunun yanında, Rev.4 belgesi kapsamında belirlenen esneklik hükümleri "özel ürünler" ve "hassas ürünler" konularındaki çerçeve daraltılarak kısmen korunmuştur. Bunlara ek olarak son dönemde, COASS Başkanı Büyükelçi John Adank, Rev.4 belgesindeki aşamalı indirim formülüne alternatif olarak, üye ülkelere daha fazla esneklik sağlayan "Ortalama tarifede indirim" ve "tarifelerde ortalama indirim" uygulamamalarını önermiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Hindistan'ın iç destekler konusunda AB, ABD ve Kanada'nın tarım destekleri üzerinden yapılan analiz temel alınarak hazırlamış olduğu kağıdında, sadece "de minimis" taahhüdünde bulunan GYÜ'lerin daha fazla hareket alanına sahip olduğu görüşü çürütülmüştür. Buna ek olarak Avustralya ve Kanada Rev.4 belgesi dahilinde, büyük ülkelere iç destekler konusunda geniş hareket alanı olanağını sağlayan OTDS (Overall Trade Distorting Support) konseptinin uygulanabilir olduğunu beyan etmektedir. Norveç bu konuda OTDS kavramına alternatif farklı öneriler getirmiş, ihracat rekabetiyle ilgili olarak da, ihracat kısıtlamalarının disiplin altına alınması ve bu önlemlere ilişkin şeffaflığı geliştirmesini amaçlayan önerilerde bulunmuştur (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Doha müzakerelerinin ulaşmış olduğu bu noktada, ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların başını iç desteklerle ilgili olarak "de minimis" oranları ve pazara giriş konusu kapsamında ise "tarife indirim yöntemi" meselelerinin çektiği görülmektedir. İhracat rekabeti konusu ise diğer konulara kıyasla daha olgunlaşmış bir alan olarak kabul görmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.2. Tarım Dışı Ürünlerde Pazara Giriş

Aralık 2008 tarihinde, tarım dışı ürünlerde üstlenilecek tarife indirim taahhütlerinin belirlenmesi, sektörel inisiyatifler ve tarife dışı engeller (Non-tariff barriers-NTBs) olmak üzere üç temel alanda dört taslak metin yayımlanmıştır. Bunun yanında

görüşmelerin kilit konusu olan genel tarife indirim formülü ve formülün esneklik hükümleri konusunda belirli bir çerçeve çizilebilmiştir. 2009 ve 2010 yılları boyunca yapılan görüşmelerde üzerinde önemle durulmasına rağmen belirli sektörler için sağlanacak ilave tarife indirimi veya eliminasyonu hedefleyen imtiyazlar konusunda herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir ve bu durum NAMA müzakerelerinin tıkanmasında başı çeken konu haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, tarife dışı engeller, preferans erozyonu ve ülke spesifik esneklikler konuları üzerinde de henüz bir fikir birliğine varılamamıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

2009 yılı başından itibaren tarife dışı engeller, sektöreller ve taviz listelerinin oluşturulması konularında çalışmalara ağırlık verilmiştir. Tarife dışı engellerin kaldırılmasına ilişkin yapılan çalışmalar çerçevesinde hazırlanan uzlaşı metinleri üzerindeki teknik tartışmalar 2011 yılı müzakereleri kapsamında devam etmiştir.
NAMA müzakereleri kapsamında "sektöreller" alanında ulaşılması amaçlanan, sektör bazında genel formül indiriminin ötesinde bir liberilizasyondur ve katılımı zorunlu olmayan tekliflerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, formül ve esneklikler arasındaki dengenin sağlanması, GYÜ'lere sağlanacak imtiyazların kapsamı "bekleyen" (outstanding) bir konu olarak süregelmektedir. Aynı şekilde "preferans erozyonu" ve bağlantılı olarak "orantısız etkilenen ülkeler" sorunu (disproportionately affected members) da nihai denge açısından önemini muhafaza etmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

NAMA müzakereleri sonucunda yapılacak olan indirimlerin, Gelişmiş Ülkelerin, En Az Gelişmiş Ülkelere ve bazı Gelişme Yolundaki Ülkelere kalkınmaya yardım amacıyla sağlamış olduğu Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GSP) gibi gümrük vergisi imtiyazlarının negatif yönde etkilemesinin önlenmesi ve korunmasını sağlayacak hükümler üzerinde odaklanılmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.3. Ticaretin Kolaylaştırılması Müzakereleri

Serbest ve tercihli ticaret anlaşmaları ve çok taraflı pazara giriş müzakereleri sonucunda başta sanayi ürünleri olmak üzere tarife indirimleri yoluyla pazara girişte kolaylığın sağlanma imkanı azalmakta ve bunun sonucunda tarife dışı engellerin ortadan kaldırılmasının gerekliliği artmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Ticarette teknik engellerin azaltılmasının yanında ticaretin kolaylaştırılmasında uluslararası pazarda malların daha serbest dolaşımının sağlanması açısından önemli bir alan olarak ön plana çıkmaktadır. Ticaretin kolaylaştırılması, uluslararası ticarette prosedürlerin azaltılması ve işleyişi yavaşlatan formalitelerin ayıklanma çalışması olarak tanımlanmaktadır. Ticaretin kolaylaştırılması adına yapılan çalışmalarda prosedürlerin azaltılmasına ek olarak lojistik işlemler esnasında kullanılan altyapıların otomasyon sistemleriyle iyileştirilmesi gibi faydalarda sağlanmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

DTÖ gündemine ilk kez 1995 yılında giren Ticareti kolaylaştırılması konusu ile ilgili müzakereler resmi olarak 1 Ağustos 2004 tarihli Genel Konsey Kararı (Temmuz Paketi) ile başlatılmıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Müzakere esasları 3 başlık altında toplanmıştır. Buna göre Müzakereler, Transit Serbestisi, Ticaretle İlgili Ücretler ve Formaliteler, Ticaret Mevzuat ve Uygulamalarının Şeffaflığı ve Yeknesaklığı konularıyla ilgili GATT hükümlerinin açıklanması ve geliştirilmesi amacıyla sürdürülmüştür. Bunların yanı sıra Gümrük idareleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi ile özel ve lehte muamele hükümleri de müzakereler kapsamında önem taşıyan konulardan olmuştur (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Ticaretin Kolaylaştırılması Taslak Anlaşması, 3-7 Aralık 2013'de Endonezya'nın Bali kentinde gerçekleştirilen DTÖ 9. Bakanlar Konferansı sonucunda, "Bali Paketi" kapsamında olan diğer konulardaki ilerlemeye de bağlı olarak DTÖ 9. Bakanlar Konferansı Bakanlar Deklarasyonu ile kabul edilmiştir. Anlaşmanın yürürlüğe girişiyle ilişkin oluşturulan Hazırlık Komitesi'nin çalışmalarının tamamlanmasının ardından 27 Kasım 2014 tarihinde gerçekleştirilen DTÖ Genel Konsey toplantısında, Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması'nın bir mal ticareti anlaşması olarak DTÖ Anlaşması EK 1A'ya eklenmesine dair Protokol kabul edilmiştir. Anlaşmanın yürürlüğe girişiyle ilgili kesin bir tarih belirtilmemiş olmasının yanında DTÖ üyelerinin 2/3'ünün onay işlemlerinin tamamlamasıyla beraber anlaşma yürürlüğe girecektir (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016; T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.4. Hizmet Ticareti Anlaşması (TISA) Müzakereleri

2012 yılı başından bu yana, hizmet ticaretinde pazara giriş olanaklarının arttırılması ve bu alanda uluslararası standartların güçlendirilmesi adına Hizmet Ticareti Anlaşması müzakereleri yürütülmektedir. Hizmet Ticareti Anlaşması'nın (Trade in Services Agreement-TISA) ilk olarak sadece tarafları arasında geçerli olacak şekilde yürürlüğe konması planlanmış sonrasında uygun koşullar oluştuğu takdirde çok taraflı ticaret sistemi kapsamına alınması amaçlanmıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

TISA müzakereleri hâlihazırda Dünya hizmet ticaretinin yaklaşık %70'ini gerçekleştiren 24 DTÖ üyesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bunlar, Türkiye, AB, ABD, Avustralya, Güney Kore, Hong Kong, İsrail, İsviçre, İzlanda, Japonya, Kanada, Kolombiya, Kosta Rika, Lihtenştayn, Meksika, Norveç, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay, Tayvan ve Yeni Zelanda'dan oluşmaktadır. Çin'in 2013 yılında müzakerelere katılmak için yaptığı başvuru ABD'nin itirazıyla beklemeye alınmıştır. Mauritius'un Nisan 2015 itibariyle yaptığı başvuruyla yakın zamanda müzakerelere dahil edilmesi öngörülmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.4.1. TISA kapsamında Müzakere Hedefleri ve Pazara Giriş Olanaklarının Geliştirilmesi

TISA kapsamında müzakerelerin hedefleri Hizmet ticaretinde pazara girişteki zorlukların giderilmesi ve olanakların geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Soyut olan hizmetlerde gümrük kaydı tutulamaması sebebiyle problemlerin asıl kaynağı ülkelerin iç mevzuatlarında izledikleri kısıtlayıcı politikalar olmaktadır. Hizmet ticareti, finans, iletişim, eğitim, sağlık, turizm, ulaştırma ve lojistik hizmetleri, spor hizmetleri gibi çok geniş bir ekonomik faaliyet alanını kapsamaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Hizmet sektöründe depolamanın mümkün olamaması sebebiyle hizmet veren ve alan tarafların bir arada bulunması önem arz etmektedir. Ülkelerin, ülkeye girişlerde uyguladıkları güvenlik politikaları sebebiyle de, gerçek kişilerin hareketliliği kısıtlanmakta ve uluslararası hizmet ticaretinde mevcut potansiyel tam olarak kullanılamamaktadır. Bunun yanında teknolojik gelişmeler sayesinde gerçek kişilerin hareketliliğine bağlılığın kalmadığı danışmanlık, finans iletişim, hukuk, e-ticaret,

uzaktan eğitim gibi sektörlerde sunum kolaylaşmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Uluslararası pazarda, hizmet sektörünün önündeki engelleri GATS anlaşması ve STA'larda da ortaya konduğu gibi, tekeller, hizmet sağlayıcı sayısı ve arz miktarlarıyla ilgili kotalar, yabancı sermaye payının sektör ve firma bazında sınırlandırılması, şirket kuruluşlarındaki sınırlandırma ve ortaklık zorunlulukları olarak sıralayabiliriz. Bunun yanı sıra, yabancı personel çalıştırma konusunda uygulanan kısıtlayıcı politikalar, yerli hizmet sağlayıcıya verilen teşvikler ve yabancı yatırımcı için uygulanan vergiler adil rekabet ortamının bozulmasına neden olmaktadır. TISA vasıtasıyla bu gibi kısıtlamaların önlenmesi ve uluslararası hizmet pazarına günün koşullarına uygun kurallar getirilerek olabildiğince serbest bir ortam sağlanmasına çalışılmaktadır. Internet ortamında gerçekleşen sınır ötesi ticarete herhangi bir kısıtlama getirilmemesinin de önemi vurgulanmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

TISA'nın hedefi hiç bir şekilde ayrım yapılmadan tüm hizmet ve mal ticareti sektörlerinde, pazara giriş koşullarının taahhüt altına alınıp yeni olanaklar yaratılması imkanının araştırılmasıdır. Ayrıca, pazara girişte yerli ve yabancı hizmet sağlayıcılarına eşit imkanlar sağlamak ve istisnai önlemler harici ayrım yapmama prensibi benimsenmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Pazara giriş ve milli muameleyle ilgili koşullar ve kısıtlamalar üyelerin taahhüt listeleri kapsamına alınıp talep-teklif yöntemiyle müzakere edilmektedir. Üyeler tarafından sunulan taahhüt listeleri doğrultusunda ilk müzakereler Şubat 2014'te gerçekleşmiştir. O tarihten itibaren ikinci bir müzakere yapılmamış fakat tur aralarında yapılan ek çalışmalar ve ikili şekilde gerçekleşen gayri resmi görüşmeler sayesinde taahhütlerin iyileştirilmesine yönelik talep değişimi süreci başlatılmıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Çok taraflı ticaret sistemi kapsamında, GATS anlaşmasının yerini alması planlanan TISA sayesinde, istisnai haller haricinde piyasada yerli ve yabancı hizmet sağlayıcılar arasında ayrım yapılmaması prensibi kabul edilmiş olacaktır. Buna ek olarak, ileride yeni mevzuat düzenlemeleriyle milli muamele alanındaki kısıtlamalar kaldırıldığında, yabancı hizmet sağlayıcılara daha iyi imkanlar sağlanması ve bu iyileştirmelerden geri

adım atılmaması ülkelerin uluslararası yükümlülüğü haline gelecektir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Ayrıca, sektörel düzeyde ve genel uygulamaya ilişkin yeni veya güçlendirilmiş kuralların kabulü de TISA kapsamında müzakere edilecek konular arasındadır. Bunun yanı sıra ulusal mevzuattaki uygulamalarda şeffaflık ve tarafsızlık sağlanması amacıyla "ulusal düzenlemeler" ve "şeffaflık" başlıkları altında hizmet sunumunu etkileyecek uygulamaları yönlendirecek metin önerileri de görüşmeler kapsamına dahil edilmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

TISA'nın temeli DTÖ 8. Bakanlar Konferansı tavsiye kararına dayanmaktadır. 8. Bakanlar Konferansı sonucunda Doha Kalkınma Gündemi dahilinde tamamlanamayan konuların ayrıştırılıp farklı şekilde ele alınması gerekliliğini öngörülmüştür. TISA müzakereleri çok taraflı ticaret sistemini destekleyici nitelikte olup, sistemden kopuk bir girişim olmadığı savunulmakta ve gerekli şartların sağlandığı takdirde yeni katılımlara açık bir yapı olduğu mesajı verilmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

TISA'nın amaçlarına ulaşması halinde, hizmet ticaretinde engellerin ortadan kaldırılması, mevcut şartların taahhüt altına alınarak öngörülebilirliğin arttırılması sağlanmış olacaktır. Ayrıca, günümüz küresel ekonomik yapısı ve değişen teknolojinin vesilesiyle ortaya çıkacak olan yeni sorunları çözümünde etkili olacak güncel ve geliştirilmiş ticaret kurallarının oluşumu sağlanacaktır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.5. Kurallar Müzakereleri

Doha Kalkınma Gündemi'nin bir parçasını olan Kurallar Müzakereleri'nin kapsamı 3 ana başlık altında toplanmıştır.

- GATT Madde VI Anlaşması (Anti-Damping Anlaşması - ADA) ile Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması (SCM)
- Balıkçılık Sübvansiyonları
- Bölgesel Ticaret Anlaşmaları

Kurallar müzakerelerinin amacı bu üç alandaki mevcut uygulamalara, GYÜ'ler ile EAGÜ'lerin ihtiyaçları da dikkate alınarak açıklık getirilmesi ve geliştirilmesi olmuştur.

Müzakerelerde öncelikle mevcut uygulamada hangi hükümlerin açılığa kavuşturulması ve geliştirilmesi gerektiği belirlenmiş sonrasında müzakere sürecine geçilmesi planlanmıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015; T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016).

5.5.1. Anti-Damping Anlaşması

Anti-Damping müzakereleri kapsamında, anlaşma dahilinde kabul edilen kuralların amacı dışında ve yanlış uygulanmasının önüne geçmek adına, tüm tarafların kuralları belirli bir standart dahilinde uygulaması ve kurallardaki muğlak noktaların açıklığa kavuşturularak şeffaf bir ortam yaratılması konuları görüşülmektedir. Bu amaç doğrultusunda, ucu açık hükümlere dayanılarak yapılan yapay damping belirlemelerinin engellenmesi, dampinge karşı alınan önlem miktarının zararı gidermeye yetecek düzeyde olacak şekilde belirlenmesi, soruşturmalar esnasında firmalara büyük yükler getirilememesi ve dampinge karşı uygulamaların tahmin edilebilir nitelikte olması hedeflenmiştir (WTO, 2016; T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Anti-damping müzakereleri kapsamında öne çıkan 6 konunun (soruşturma konusu ürün, illiyet bağının belirlenmesi, yerli üretim dalının kurulmasının fiziki olarak geciktirilmesi, üyelerin anti-damping politika ve uygulamalarının gözden geçirilmesi, ilişkili üreticilerin yerli üretim dalı dışında tutulması) eşzamanlı görülebilmesi için "kolaylaştırıcılar" (Friends of the Chair) atamıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Bunun yanında kolaylaştırıcıların yetersiz kalacağının düşünüldüğü, kamu yararı, daha az vergi kuralı, önlemlerin etkisiz kılınması gibi hassas konularda iletişim grupları oluşturulmuştur (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Tüm bu uygulamalara rağmen, müzakerelerde ülkeler arasındaki görüş ayrılıklar ve bir ortak nokta bulunamaması sonucu pek çok konuda uzlaşma sağlanamamıştır. Uzlaşma sağlanamayan konular, "sıfırlama-zeroing" uygulaması, illiyet bağının belirlenmesi, yerli üretim dalının kurulmasının fiziki olarak geciktirilmesi, ilişkili üreticilerin yerli üretim dalı dışında tutulması, soruşturma konusu ürünün tanımlanması, bağlı firmalardan istenen bilgilerin temini, kamu yararı ve daha az oranda vergi uygulanması, önlemlerin etkisiz kılınması, nihai gözden geçirme soruşturmaları, üçüncü ülke

dampingi, gelişme yolundaki ülkelere yardım olarak sıralanmaktadır (WTO, 2013; T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.5.2. Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması

Sübvansiyonlar ve telafi edici önlemler konusu, anti-damping uygulamalarına kıyasla daha az tartışma konusu olması ve bu uygulamaların daha düşük düzeylerde kullanılıyor olması sebebiyle anti-damping müzakerelerinin gölgesinde kalmıştır. Diğer bir taraftan, bu iki anlaşmanın benzer hükümler içeriyor olması nedeniyle telafi edici önlemler konusu kapsamındaki hükümlerin anti-damping soruşturmaları kapsamında yapılacak olan yenilikler doğrultusunda değiştirilmesi uygun görülmüştür (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Konu ile ilgili hazırlanan taslak anlaşma metininde, sübvansiyon kapsamının genişletilip, varlığının belirlenmesi için dünya piyasa fiyatlarının referans alınması yönünde düzenlemeler mevcuttur (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Sübvansiyonlar ve telafi edici tedbirlere ilişkin müzakerelerde de, yine anti-damping konusunda olduğu gibi 3 konuda (vergi iadesi planlarının doğrulanması ve mevcut en iyi bilgi kuralının uygulanmasına dair rehber, ihracatta rekabet) kolaylaştırıcılar atanmış; 3 konuda da (telafi edici tedbirler, ihracat kredileri, düzenlenmiş fiyatlar) iletişim grupları oluşturulmuştur (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.5.3. Balıkçılık Sübvansiyonları

Kurallar müzakereleri kapsamında ele alınan balıkçılık sübvansiyonları konusunda iki temel yaklaşım mevcuttur. Bu iki yaklaşımdan birincisi ABD, Yeni Zelanda, Arjantin ve Brezilya'nın savunduğu, balıkçılık sübvansiyonlarına geniş kapsamlı yasaklar getirilmesi ve bu yasaklar kapsamında bazı istisnalar belirlenmesi yönündedir. İkinci olarak, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Kore ve Norveç gibi ülkelerin savunduğu, sadece balıkçılığa zarar veren sübvansiyonların belirlenip yasaklanması, bunun dışında kalan sübvansiyon uygulamalarına izin verilmesi yaklaşımı mevcuttur (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Balık stoklarının korunabilmesi açısından balıkçılık sübvansiyonlarına büyük ölçüde yasaklar getirilmesine olumlu yaklaşılmakla beraber GYÜ'ler balıkçılık sektörlerinin devamını sağlamak adına bazı esneklikler talep etmektedirler (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.5.4. Bölgesel Ticaret Anlaşmaları

Bölgesel Ticaret Anlaşmaları (BTA) disiplin ve prosedürlerine açıklık getirmek ve geliştirmek için Doha Bakanlar Deklarasyonu'nun 29. Paragrafı kapsamında müzakerelere başlanması kararlaştırılmıştır. Alının bu karar doğrultusunda Aralık 2006'da BTA Şeffaflık Mekanizması oluşturulmasına karar verilmiş ve geçici temelde yürürlüğe sokulmuştur. Mekanizma sürekli olarak gözden geçirilip geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Bunun yanı sıra, benzer bir uygulama Tercihli Ticaret Düzenlemeleri (PTA) için Aralık 2010'da DTÖ Genel Konseyi'nde kabul edilerek yürürlüğe konmuştur (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.6. TRIPs Bünyesinde Sürdürülen Müzakereler

Fikri Mülkiyet Hakları konusunda müzakereler Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPS) Konseyi Genel ve Özel Oturum toplantılarında sürdürülmektedir. Bu müzakereler kapsamında görüşülen konular, coğrafi işaretlere ilişkin "çok taraflı kayıt mekanizması" oluşturulması, TRIPS Anlaşması'nda şarap ve alkollü içkilere sağlanan ilave korumanın tüm ürünlere genişletilmesi ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına ilişkin BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve TRIPS Anlaşması arasındaki ilişkinin gözden geçirilmesi hususları olarak sıralanmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.6.1. Coğrafi İşaretlere İlişkin Çok Taraflı Kayıt Mekanizması Kurulması

Coğrafi işaretlere ilişkin bir çok taraflı kayıt mekanizması kurulması konusu TRIPS konseyi özel oturumları dahilinde bir konu olarak ele alınmıştır. En son 18-19 Nisan 2011 tarihinde gerçekleşen TRIPS Konseyi Özel Oturum Toplantıları esnasın da sunulan taslak metinde şarap ve alkollü içecekler ile ilgili birçok taraflı kayıt mekanizması oluşturulmasına karşın, işleyiş ve içerikle ilgili bazı noktalarda önemli

görüş ayrılıkları bulunduğu görülmektedir. Bu noktalardan en önemli ikisi mekanizmaya katılımın zorunlu olup olmayacağı ve gerçekleştirilen kaydın diğer üyeler için ne derece bağlayıcı olacağıdır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Bunun yanı sıra, içerisinde Türkiye, AB, Hindistan ve Tayland'ın da bulunduğu "Coğrafi İşaret Dostları" olarak da bilinen ülkeler bu mekanizmanın sadece şarap ve alkollü içeceklerle sınırlı kalmaması gerektiğini ve tescil mekanizmasına katılımın zorunlu olması gerektiğini dile getirmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Buna karşı olarak, Avustralya, Arjantin ve ABD'nin de içerisinde bulunduğu bir grup ülke, mekanizmanın sadece şarap ve alkollü içecekleri kapsayacak şekilde ve mümkün olduğu kadar az bağlayıcı olarak oluşturulması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu ülkeler şarap başta olmak üzere Avrupa menşeili birçok ürünün ihracatını gerçekleştirmektedirler (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.6.2. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve TRIPS Anlaşması İlişkisi

Biyolojik çeşitliliğin ve geleneksel bilginin korunması da TRIPS kapsamında görüşülen bir diğer müzakere başlığıdır. Bu müzakerelerin amacı biyolojik korsanlığın önlenmesine ilişkin gerekli önlemlerin alınmasıdır. Bu bağlamda, biyolojik kaynak ve geleneksel bilgi içerikli patent başvurularında hak sahibinin rızasının alındığına dair bilgi verilmesi ve patent alındıktan sonra ise elde edilen ekonomik faydanın hak sahibi ve patent sahibi arasında pay edilmesi talep edilmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Bu konuda Nisan 2011'de Hindistan tarafında sunulan teklif metni, Japonya ve ABD'nin itirazları sonucu masada bekletilmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.6.3. Paragraf 6 Sistemi

"Paragraf 6 Sistemi", TRIPS Anlaşması ve Kamu Sağlığı başlığı altında yürütülen müzakerelerin sonucunda EAGÜ'lere uygun fiyatla ilaç sağlanabilmesi için TRIPS Anlaşması'nın patent haklarıyla ilgili maddelerinin değiştirilmesi yönünde alınan karar sonucu ortaya çıkmıştır. Sistemin resmilik kazanması için yapılan çalışmalar devam etmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.7. Ticaret ve Çevre Komitesi Bünyesinde Devam Eden Müzakereler

DTÖ Ticaret ve Çevre Komitesi'nin devam eden müzakereleri üç başlık altında toplanmaktadır.

- Çok Taraflı Çevre Sözleşmeleri ile DTÖ Kuralları Arasındaki İlişkinin Açıklanması

Bu konu başlığı altında yapılan müzakerelerde, DTÖ hukukunun, uluslararası çevre düzenlemeleriyle ilişkisi açıklanmaya çalışılmaktadır. ABD bu konuda küçük düzenlemeler sayesinde aradaki uyuşmazlıkların giderilebileceğini savunurken, AB çevre düzenlemeleri konusunun, tüm DTÖ üyelerini bağlayıcı nitelikte ele alınmasının gerektiğini savunmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015)..

- DTÖ Komiteleri ile Çevre Sözleşmeleri Sekretaryaları Arasında Düzenli Bilgi Paylaşımının Sağlanması

Bu konuda, Çevre Sözleşmeleri Sekretaryaları ile DTÖ Komiteleri arasındaki bilgi alışverişinin gerekliliği ve bu sekretaryalara DTÖ'de gözlemci statüsü verilmesinin şartları müzakere edilmektedir. Bu konun gerekliliği en başta AB tarafından dile getirilmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

- Çevresel Ürünlere Pazara Giriş Avantajı Sağlanması

Çevresel ürünlerin belirlenip, bu ürünlere pazara giriş avantajı sağlanması konusu Ticaret ve Çevre Komitesi müzakereleri esnasında en çok tartışılan konular içindedir. Bu bağlamda, çevresel ürünlerin belirlenip, bu ürünlere avantaj sağlanması ve belirli bir çevresel proje dahilinde kullanılacak olan ürünlere kolaylık sağlanması öne çıkan yaklaşımlardır. GÜ'ler bu konuda liste yöntemini savunmakta ve belirlenen ürünlere doğrudan pazara giriş kolaylığı sağlanması gerektiğini dile getirmektedirler. Bazı gelişme yolundaki ülkeler tarafından liste belirlemelerinde talep-teklif yöntemi önerilmiştir. Arjantin ve Hindistan gibi ülkelerde proje bazında belirli ürünlere pazara giriş kolaylığı sağlanması yaklaşımını benimsemişlerdir. Benimsenecek yöntem konusunda fikir birliğine varılamadığı için müzakereler kesintiye uğramıştır. Son Ticaret ve Çevre Komitesi Özel Oturumu 3 Mayıs 2013'te düzenlenmiştir ve 24 Ocak 2014'te 17 DTÖ üyesi (Avustralya, ABD, AB, Norveç, Çin, Güney Kore, Hong Kong,

İsrail, İsviçre, , İzlanda, Japonya, Kanada, Kosta Rika, Singapur, Tayvan, Türkiye, Yeni Zelanda) tarafından başlatılan Çevresel Ürünler Anlaşması Müzakereleri'nin etkisiyle konu ile ilgili müzakere süreci devam etmektedir. 30 Kasım-4 Aralık 2015 tarihleri arasında gerçekleşen Çevresel Ürünler Anlaşması Müzakereleri 11. Turu sonucunda 10 başlık altında ("katı ve tehlikeli atık yönetimi", "atık su idaresi ve su arıtımı", "hava kirliliğinin kontrolü", "gürültü ve vibrasyonun azaltılması", "enerji verimliliği", "daha temiz ve yenilenebilir enerji", "çevresel ıslah ve temizlik", "çevresel izleme, analiz ve değerlendirme", "kaynak etkinliği" ve "çevresel olarak tercih edilir ürünler") toplam 337 ürünün serbestleşme kapsamına alınması önerilmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.8. Kalkınma ve En Az Gelişmiş Ülke (EAGÜ) Konuları

Doha Bakanlar Deklarasyonu'nun 44. Maddesi uyarınca, anlaşmalar kapsamındaki özel ve lehte muamele hükümlerinin gözden geçirilip daha etkin hale getirilmesi için Doha Kalkınma Gündemi kapsamına alınmasına karar verilmiştir. Ticaret ve Kalkınma Komitesi özel oturumları kapsamında müzakere edilen bu konunun, gündemde "kalkınma" başlığı altında önemli bir yeri bulunmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Aralık 2014'te gerçekleşen 9. Bakanlar Konferansı kapsamında Kalkınma ve EAGÜ başlığı altında gerçekleşen müzakerelerde Pamuk, Hizmetler İstisnası, Tercihli Menşe Kuralları, Tarifesiz/Kotasız Pazara Giriş İmkanı ve İzleme Mekanizması konularını kapsayan bir dizi Bakanlar Kararı kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra, GYÜ'ler tarafından özel ve lehte muamele hükümlerinin gözden geçirilmesine yönelik sunulan metin önerisi üzerinde uzlaşma sağlanabilen hiçbir madde olmadığı için gündemden çıkarılmıştır (Taşbaşı A.Ş., 2015).

5.8.1. Tercihli Menşe Kuralları

Gelişmiş ülkelerin EAGÜ'lerden yapacak olduğu ithalatlarda uygulayacak olduğu tercihli menşe kurallarının şeffaf, basit ve pazara girişte kolaylık sağlayacak yönde düzenlenmesini öngören Hong-Kong Bakanlar Deklarasyonu kararı doğrultusunda, üye

ülkelerin menşe kurallarını aşağıda belirtilen prensipler göz önüne alınarak düzenlemesi kararlaştırılmıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Alınan bu karar kapsamında, tamamlanmış ürünler haricinde, ad valorem oran, tarife pozisyonu değişimi ve özel imalat veya işletme operasyonu gibi esaslı ve yeterli değişim kriterleri vasıtasıyla menşeinin elde edilebilmesi kabul edilmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Bu çerçevede;

a) Ad valorem oran kriterinde, EAGÜ'lerden ithal edilen bir malın tercihli ticaret düzenlemesinden yararlanacağı durumda %75 oranında yabancı girdi içermesine izin verilmesi talep edilmektedir. Bunun yanı sıra, katma değerin ad valorem oranı hesaplanırken basitlik ve şeffaflık prensiplerinin esas alınması gerekmektedir.

b) Tarife pozisyonu değişimi kriterine göre esaslı veya yeterli değişim, ancak yabancı girdiden üretilen ürünün farklı bir kategoride yer alması durumunda kabul edilmelidir.

c) Özel imalat veya işleme operasyonuna izin veren kurallar hazırlanırken EAGÜlerin üretim kapasiteleri göz önünde bulundurulmalıdır.

d) Kümülasyonun esas amacı, EAGÜ'lere menşeli ürünlerin menşelerini kaybetmeden birleştirilebilmesi imkanı tanınması olmalı ve karşılıklı olmayan bir tercihli ticaret düzenlemesi olarak kabul görmelidir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.8.2. Hizmetler İstisnası

Hizmet ticareti konusunun EAGÜ'lerin ekonomik kalkınmaları açısından önemi göz önüne alınarak, "EAGÜler Kaynaklı Hizmet ve Hizmet Tedarikçilerine Tercihli Muameleye İlişkin İstisnanın Uygulanması" kabul edilmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Bu çerçevede, 17 Aralık 2011 tarihinde, EAGÜ'lerin dünya hizmet ticaretine katılımlarını arttırmaya yönelik alınan "En Az Gelişmiş Ülkelerin Hizmet ve Hizmet

Tedarikçilerine Tercihli Muamele" kararının bugüne kadar kullanılmamış olduğu hatırlatılmaktadır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Şubat 2015 tarihinde, Hizmetler Ticareti Konseyi tarafından düzenlenen toplantıda EAGÜ hizmetler istisnasının kullanımının etkinleştirilmesi adına 25 ülke, EAGÜ hizmetleri ve hizmet sağlayıcılarına tercihli muamele sağlayabilecekleri sektör ve arz türlerini bildirmişlerdir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.8.3. İzleme Mekanizması

Temmuz 2002'de Genel Konsey'in özel ve lehte muamele hükümlerinin işleyişinin takibi için bir "İzleme Mekanizması" oluşturulması yönündeki kararı teyit edilmiştir. İzleme mekanizmasının, en az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çok taraflı ticaret sistemine entegre olmasını kolaylaştırmak adına, özel ve lehte muameleleri hükümlerinin uygulanmasını gözden geçiren bir sistem olması kararlaştırılmıştır. Bu mekanizmanın görevi özel ve lehte muamele konularında DTÖ organlarına tavsiyelerde bulunmak olacaktır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.8.4. Pamuk

Pamuk konusu GYÜ ve EAGÜ'ler için büyük önem arz etmektedir. Bali Bakanlar Konferansında pamuk konusunda müzakerelerin hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinin devamının önemi tekrar dile getirilmiş; pamuğa verilen iç destek ve sübvansiyonlar ile EAGÜ'lerde ithal edilen pamuğa uygulanan tarife ve tarife dışı önlemlerin çalışmalarda göz önünde bulundurulacağının altı çizilmiştir. Bunun yanında, EAGÜ'lerin pamuk konusundaki talepleri doğrultusunda teknik yardım ve kapasite artırımı gibi mekanizmaların önemi vurgulanmıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.8.5. Tarifesiz/Kotasız Pazara Giriş İmkanı

Tarifesiz/kotasız pazara giriş imkanı konusu üzerinde tam manasıyla bir uzlaşı sağlanamamasının yanında önemli bir unsur olarak EAGÜ paketi gündeminde yer almaktadır. Hong Kong Deklarasyonunun F Eki 36 Nolu Kararına göre, GÜ'lerin ve bu kapasiteye sahip olan GYÜ'lerin EAGÜ'lerden ithal edilecek olan mallara

tarifesiz/kotasız pazara giriş imkanı sağlamaları ya da uygulamalarını bu yönde iyileştirmeleri kararlaştırılmıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.9. Anlaşmazlıkların Halli Mutabakat Metni Müzakereleri

DTÖ Kurucu Anlaşması'na ek olarak, ticari anlaşmazlıkların çözümüne yönelik mutabakat metni hazırlanması için yürütülen müzakereler, Temmuz 2008 tarihinde yayımlanan JOB(08)81 numaralı metin üzerinden gerçekleşmektedir. Söz konusu müzakerelerde ele alınan konular özetle aşağıdaki gibidir;

a) İzleme Sorunu: Mevcut düzenlemede eksik olan, misilleme hakkını düzenleyen hüküm ve uyum panelinin kurulmasına ilişkin hüküm arasındaki öncelik-sonralık ilişkisi düzenlenmeye çalışılmaktadır. Müzakerelerde, misilleme hakkından önce uyum paneline gidilmesi yaklaşımı ön plana çıkmaktadır.

b) Üye Kontrolü: Bu başlık altında, anlaşmazlık taraflarının mutabakata varması durumunda Panel ya da Temyiz Organı raporunun belli kısımlarının silinmesi ve Anlaşmazlıkların Halli Organı tarafından raporların kısmi olarak kabulünün sağlanması konusu müzakere edilmektedir.

c) Esneklik: Panel ve Temyiz Organı oturumlarının kamuya açılması ve raporlara erken erişim imkanının sağlanması görüşülmektedir.

d) Üçüncü Taraf Hakları: Üyelerin üçüncü taraf olarak, Danışma, Panel ve Temyiz aşamalarına katılımının kolaylaştırılması ve bu süreçler içerisinde sahip olacakları haklar müzakere edilmektedir.

e) Panel Oluşumu: Bu başlık altında, panelistlerin sahip olması gereken nitelikler ve kimler arasından, ne şekilde seçileceği belirlenmeye çalışılmaktadır.

f) Temyiz Organı Çalışma Prosedürleri: Temyiz Organı'nın çalışma prosedürlerine ilişkin düzenlemede belirtilen süreçler ve kimlerin bu süreçlere katılabileceği konuları ele alınmaktadır.

g) Son Derece Gizli Bilgi: Son derece gizli bilginin kapsamı, bu bilgilere kimlerin erişim sağlayabileceği ve bilginin muhafazası konuları ele alınmaktadır.

h) *"Amicus Curiae"* Sunumlar: Panel ve Temyiz organına uyuşmazlık tarafları ve üçüncü tarafların haricindeki gerçek veya tüzel kişilerin yazılı sunumda bulunabilmesi için olanak tanınmasına ilişkindir. Mevcut metinde bu konuya ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

i) Temyiz Organı Tarafından Uyuşmazlığın Panele Geri Gönderilmesi: Temyiz Organı'nın, yeterli olgusal veriye sahip olmaması halinde, temyiz için önüne gelen bir konuda uyuşmazlığı çözmek için Panele geri gönderebilmesi durumu ele alınmaktadır. Mevcut düzenlemede bu durum mümkün değildir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

5.10. Bilgi Teknolojisi Anlaşması Ürün Kapsamının Genişletilmesine İlişkin Müzakereler

Bilgi Teknolojisi Anlaşması (BTA), konusu olan ürünlerde dünya ticaretinin %90'ını oluşturan ülkelerin taraf olmasıyla 1997 yılında imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın tam adı Bilgi Teknolojisi Ürünleri Ticaretine Dair Bakanlar Deklarasyonu'dur (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Bilgi Teknolojisi Anlaşması'nın amacı, kapsamındaki ürünler için tarifelerin sıfırlanmasıdır. Anlaşmadan doğacak olan tarife indirimlerinden, En Çok Kayrılan Ülke kuralı kapsamında DTÖ üyesi tüm ülkeler faydalanabilmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

25 DTÖ üyesi ülkenin Bilgi Teknolojisi Anlaşması ürün kapsamının genişletilmesine adına sürdürmekte olduğu müzakereler Mayıs 2012'den itibaren ivme kazanmış ve Aralık 2015'te Nairobi'de düzenlenen Bakanlar Konferansı sonucu tarifelerin 2016'dan 2019'a kadar dört aşamada sıfırlanması karara bağlanmıştır (Akman, M. ve Aran, B., 2015).

Aralık 2015'te Nairobi'de gerçekleşen 10. Bakanlar Konferansı sonunda yayımlanan Taslak Bakanlar Bildirgesi kapsamında, ihracat sübvansiyonları, özel koruma

mekanizması, gıda arz güvenliği, pamuk, EAGÜ'ler ve bilgi teknolojisi anlaşmasıyla ilgili alınan karalar Ek-2'de verilmiştir.

SONUÇ

Günümüzde küresel ekonominin temelinde Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası üç ana kurum olarak bulunmaktadır. Bir hatırlatma yapılacak olursa bu üç kurumun temelleri, II. Dünya Savaşı sonrasında yeni dünya düzenine yön vermek adına ABD önderliğinde atılmıştır. Bu oluşturulan yeni düzende uluslararası ekonominin kalkındırılması ve gelişmekte olan ülkelere finansman sağlamak adına Dünya Bankası ve IMF görev almış, Dünya Ticaret Örgütü ise uluslararası ekonomi sahasındaki kuralları belirleyip sisteme yön verme işlevini yerine getirmektedirler.

II. Dünya Savaşı sonrasında GATT (Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması) ile başlayan bu süreç uluslararası ticarette tüm engellerin kaldırılıp neo-liberal bir yaklaşımla yeniden düzenlenmesini amaçlamıştır. 1995 yılına gelindiğinde dünya ekonomi politiğinin küreselleşmesi sayesinde GATT'ın yerini Dünya Ticaret örgütü almıştır. GATT döneminde ve Dünya Ticaret Örgütü döneminde yapılan tüm konferans ve rauntlarda karşılıklı taviz verme anlayışına dayalı olarak uluslararası ticarette serbestleşme hedeflenmiştir. Buna bağlı olarak savaş sonrası dünya ekonomisiyle kıyasladığımızda kademe kademe gelişme sağlanmış, uluslararası ticaret hacmi ve dünya ihracatının toplam gelirdeki payında gözle görülür nitelikte bir artış meydana gelmiştir.

Bu yeni dönemde Dünya Ticaret Örgütünün uluslararası ticarette sağlamış olduğu serbestiler sayesinde gelişmekte olan ülkeler de dış ticarete yönelip ekonomik büyümelerine hız kazandırmışlardır. Bu bakımdan uluslararası ticaret, dünya ekonomisinin büyümesinin tek kaynağı olmasa da önemli bir noktada olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde serbest ticaret sadece gelişmiş ülkelerin bir özgürlüğü gibi görülürken yaşanılan bu süreçte gelişmekte olan ülkeler de sistem içerisine entegre edilmiş ve endüstrileşme sürecine girmiştirler.

Bu gelişmeler ışığında uygulanmakta olan bu serbest ticaret rejiminin ekonomik büyümeye olan katkısının olumlu yönde olduğu söylenebilir. Dünya Bankası ve IMF tarafından gelişmekte olan ülkelerde ticaret politikaları ve ekonomik büyüme konularında yapılan araştırmalar, dış ticarette serbestleşmeyi benimseyen ülkelerin diğer

ülkelere nazaran daha fazla ekonomik büyümeye sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde Birleşmiş Milletlerin yapmış olduğu araştırmalar da bu durumu destekler niteliktedir.

Ne var ki, DTÖ çatısı altında gerçekleştirilen Uruguay Turu kapsamında imzalanmış olan anlaşmaya göre endüstrileşmiş ülkelerin gümrük tarifelerini ve tarife dışı engelleri büyük oranda azaltmış olmaları, gelişme yolundaki ülkelerin ihracatına ivme kazandırması beklenirken uluslararası arenada diğer ülkelerle endüstriyel güç açısından rekabet edecek kadar gelişememiş ve bu rekabete katılamamış ülkeler için bir kazanım sağlanamamıştır. Nitekim günümüzde yeni dönemde endüstriyelleşmiş Uzak Doğu ülkelerinde ekonomik gelişmeler kaydedilirken diğer gelişmekte olan ülkelerde bu yönde olumlu bir durum gözlenmemektedir.

Anlaşılacağı üzere dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki bu ilişki üretim koşuluyla olumlu yönde sağlanabilmektedir. Bununla beraber, sadece bazı gelişmekte olan ülkelerin yapabilmiş olduğu bu ekonomik atılımlar, erken dönemde endüstriyelleşmiş Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ekonomilerinde benimsenmiş olan kendileri haricindeki dış dünyayı ham madde kaynağı ve mamul madde pazarı görüşü çerçevesinde şekillenen geleneksel uluslararası ekonomik düzende bir kırılma yaratmıştır. Yeni çağla beraber yaşanan teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak bilgiye hızlı bir şekilde ulaşılabilmesi ve yayılabilmesi sonucunda erken dönemde endüstriyelleşmiş olan devletlerin hegemonyası altındaki sistemde sahip oldukları avantajları zayıflatmıştır.

Dünya Ticaret Örgütünün temel amacı olan uluslararası ticarette serbestleşmenin, ancak bu arenadaki tüm ülkelerin sistemi aynı kurallar dahilinde ve aynı araçlara sahip olmaları önkoşulları sağlandığında pozitif yönde sonuçlar vermesi beklenebilir. Bu önkoşullar sağlanmadığı takdirde gelişmekte olan ülkelerde herhangi bir refah arttırıcı sonucun yaşanması olası değildir. II. Dünya Savaşı sonrasına baktığımızda dünya ekonomisine entegre olup gelişen ülkelerin endüstriyelleşme temelli politikalar izlendiği gözlenebilmektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere ekonomik büyümede başarının yolu savaş sonrası ekonomik düzende Güney yarım küreye dayatılan tamamlayıcılıktan değil aksine rekabetten geçmektedir. Küresel ekonomik büyüme, dünyanın bir kısmı sanayileşme

yolunda ilerlerken diğer kısmının sadece hammadde ve tarımsal ürün üretmesiyle sağlanamamaktadır. Ülkelerin birbiriyle rekabet içinde olduğu küresel ekonomik ortam oluşturulduğu takdirde ülkelerin refah düzeyinin artışında eşitlik sağlanmış olacaktır.

1930'lu yılların başlarında sanayileşmiş ülkelerin ekonomik krize girdiği bir ortamda gelişmekte olan Latin Amerika ülkeleri ve Güney Kore ithal ikamesine dayalı sanayileşme politikası izlemişlerdir. Teknolojisi dışa bağlı ve üretimi iç pazara dönük olan bu politikalar iç pazardaki talebin sınırlı olması ve döviz gelirinde gerekli artış sağlanamadığı için başarıya ulaşamamıştır. Sonuç olarak, 19. yüzyılda uluslararası ekonomide gelişmekte olan ülkelere verilmiş olan tamamlayıcılık rolü aşılamamıştır. Daha sonrasında, gelişmekte olan ülkelere biçilmiş olan tamamlayıcılık rolü 1960'lı yıllarda Uzak Doğu'nun dört ülkesi Hong Kong, Güney Kore, Tayvan ve Singapur tarafından ihracata dayalı bir sanayileşme stratejisi izlenerek diğer devletlerin karşılaşmış olduğu iç talep yetersizliği ve döviz yetersizliği gibi problemleri aşmayı başarmışlardır. Diğer ülkelere de örnek teşkil etmiş olan bu strateji sayesinde 1970'li yıllarda ve 1980'li yıllarda birçok gelişmekte olan ülke sanayi malı ihracatçısı ülkeler sınıfına girmeyi başarmışlardır.

Nitekim mevcut uluslararası ekonomik sistemde sadece sınırlı sayıda ülkenin göstermiş olduğu sınırlı başarı yaşanan ekonomik küreselleşmenin seçkinci bir küreselleşme olduğunu göstermektedir. Amacı dünyadaki yoksulluğun bertaraf edilmesi ve refah artışının sağlanması olan bir sistemin, uygulanan politikalar neticesinde sadece sanayileşmiş ülkeler için pozitif yönde sonuçlar doğurduğu ve bunların dışında kalan diğer yoksul ülkeleri dışladığı gerçeğini değiştirmemektedir. Başka bir deyişle, salt ekonomik verimlilik ve kar ölçüsüne göre işleyen bu küreselleşme olgusu, sadece belli bir ekonomik düzeyi yakalamış olan ülkeleri kapsayabilmiştir. Bu tarz bir küreselleşmenin, gelişme gösteren ve gösteremeyen ülkeler ve toplumlar arasındaki ekonomik uçurum gün be gün artarak birlikte yaşamanın imkansızlaşacağı bir ortam oluşturması kaçınılmazdır. Yaşanılan küreselleşme sürecinin sadece belli kesim ülke ve toplumları değil de dünyanın tümünü kapsaması ortak bir ekonomik gelişmenin sağlanması ve toplumların refahının yükseltilmesi açısından önemlidir.

Dünya Ticaret Örgütü himayesi altında oluşturulan serbest ticarete karşı ilk olarak 1999 Seattle zirvesinden bu yana karşıt bir görüş oluşmuştur ve AB, OECD ya da DTÖ gibi

uluslararası kuruluşlar ve ülkeler tarafından yapılan zirveler, konferanslar, kitlesel eylemlerle protesto edilmiştir. Dünya Ticaret Örgütünün oluşturmuş olduğu ekonomik büyüme çemberi dışında kalan ülkelerin başını çektiği bu hareket küresel bir kimlik kazanmış ve DTÖ'nün liberal ticaret politikalarının yanı sıra yaşanan küreselleşme sürecini de protesto etmektedir. Dünya'nın satılık bir mal olmadığını söyleyerek sınırsız bir liberalizme karşı çıkılmakta ve daha adil, daha insani bir dünya taleplerini dile getirmektedirler. Dünyamızın şu anda yaşamakta olduğu küreselleşme sürecinin Güney yarım küreyi dışladığı ve seçkinci olduğu gerekçesiyle eleştirmekte, başka bir dünyanın mümkün olabileceği düşüncesini dile getirmektedirler.

Dünya ekonomisinin zaman zaman içine girmiş olduğu krizler ve tıkanmalar, sistemdeki istikrarsızlığın temelinde derin yapısal sorunlar olduğuna işaret etmektedir. Avrupa Birliği gibi dünyanın en gelişmiş toplumlarında bile işsizlik sorunu bir türlü aşılamamış ve dünya ekonomisinin lokomotifi konumundaki ülkelerde de ekonomik problemlerin tamamıyla üstesinden gelinememiştir. Yaşanan küreselleşme sürecine alternatif olarak yeni bir küreselleşme modeli talebi Güney yarım kürede yaşayanların ortak isteği niteliğindedir. Bu ülkelerin asıl talebi, küreselleşen ekonomiye daha yoğun bir şekilde katılım sağlayabilmek ve gelişen dünya refahından ticaret vasıtasıyla daha adil bir pay alabilmektir. Bu taleplerin karşılanabilmesi, dünya ekonomisinden aslan payını alan kuzey yarı kürenin sanayileşen ülkelerinin güney yarım küre ülkelerinin mallarına, pazarlarını daha fazla açması ve yoksul konumdaki ülkelere ise ekonomik gelişimlerini desteklemek adına kalıcı olarak finansman ve teknik yardım sağlanması ile ancak mümkün olabileceği vurgulanmaktadır.

Bugün yeni bir dünya düzeni önerisi yapanların başını yine mevcut dünya düzeninin mimarları olan Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya gibi ülkeler çekmektedir. Dolayısıyla yeni düzen, yine bu devletlerin kendi gereksinimleri doğrultusunda şekillenmektedir. Kasım 2001'de başlayan Dünya Ticaret Örgütü, Doha turunda da çevre, sağlık ve sosyal normlara saygılı koşullu bir serbest ticaret politikası gündeme taşınmıştır. Koşullu serbest ticaret ilkesine göre uluslararası ticaret platformunda rol alan tüm ülkelerin çocuk işçi ve mahkumların çalıştırılmaması, sendikaların ve toplu sözleşmelerin önündeki engellerin kaldırılması, yani sosyal ve doğal ortama zarar veren uygulamaların ekonomik faaliyetlerde kullanımının yasaklanması bir gereklilik olarak ön plana çıkmaktadır. İlk bakışta sosyal kalkınma ve adalet bakımından bir takım

olumlu noktaların öne çıktığı bu düzen, daha sonraları, güney yarım kürenin ekonomik gelişimi açısından uluslararası ticarette önüne yeni bir ticari koruma aracı olarak çıkabileceği gerçeği yadsınamaz.

Çevre konusunda da son dönemde duyarlılığın artması, kendi ekonomik büyüme hedefleri doğrultusunda kuzey yarım kürenin tüm dünyayı kaynak bakımından istediği gibi kullanıp doğal hayatı tahrip etmiş olması ve şimdi güney yarım küreyi yeni korumacı politikalar sayesinde bir doğal park haline getirmeye çalışıyor olması, güney yarım kürede yaşayan toplumların sosyal ve ekonomik açıdan kalkınma hedefleriyle çelişmektedir.

Güney yarım küre en az gelişmiş ülkelerinin ekonomik gelişme hedefleri doğrultusunda doğal çevreyi tahrip etmesi tabi ki söz konusu olmamalıdır. Olanaklar dahilinde ekonomik gelişme ve çevresel kaygıları birlikte ele alabilen politik yaklaşımlar üretilip, sürdürülebilir bir kalkınma stratejisi belirlenmesi gerekmektedir.
2001 yılı itibariyle başlamış olan DTÖ, Doha Turu bu zamana kadar gündem konularında uzak kalmış olan tarım ürünleri konusunu ele almayı amaçlamış ve ABD, AB gibi ülkelerin tarım ürünlerinde uyguladıkları sübvansiyonların yol açmış olduğu sübvansiyon savaşlarının sona erdirilmesi açısından bir umut ışığı olmuştu. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde tarımsal ürünler açısından yapısal sorunları aşamamış ve devlet desteğine bağımlı olan kesim açısından bu yönde bir serbestleşme bir takım tehditler oluşturmaktadır.

Tüm bu faktörlerin etkisiyle, Doha Turu dahilinde 14 yıldır gerçekleştirilen müzakerelerden istenilen kazanımlar tam manasıyla tatmin edici olamamıştır. Uzayan görüşmeler, üzerinde mutabakata varılamayan müzakere konuları ve üyelerin alının kararları uygulamaya koyma konusunda yaşadığı zorluklar, çok taraflı ticaret sisteminin sorgulanmasına sebep olmuştur.

Doha Turu kapsamında Aralık 2015'te Nairobi'de gerçekleşen 10'ncu bakanlar konferansı 160 üye ülkenin katılımıyla gerçekleştirilmiş ve bu toplantı sonucunda Doha Turu'nu kendisinden önceki 8 turun başarışını yakalayamamış olduğu gerçeği toplantı sonucu kabul edilen bildiride anlaşılmaktadır. ABD, AB ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerin Doha turunu tamamlama konusunda istekli olmak yerine başka alternatif

yolları gündeme getirmesi ile başlayan tartışmalar konferansa etkin biçimde yansımıştır. Bunun yanında, Çin, Hindistan, Ekvator ve Afrika ülkeleri gibi üyelerin bu turun devamı için ısrarlı olduğu görülmektedir.

Böylece, Doha Turu müzakerelerinde bu iki grubun farklı stratejilerinin çarpıştığı görülmektedir. Bu durumunun arka planında, ABD ve AB'nin alternatif olarak yürüttüğü ticaret ortaklıkları görüşmelerini daha etkin bulması faktörü yatmaktadır. Diğer taraftan, gelişme yolundaki ülkelerin kalkınma odaklı Doha Turu'na devam edilmesi konusundaki ısrarı, bu bölgesel anlaşmaların dışında kalmanın getireceği olumsuz etkilerden kaçınmaya yönelik bir istek olarak değerlendirilebilir. Bunların yanı sıra, Doha Turu'nun tamamlanamaması bir diğer sebebi de, nerdeyse tüm üye ülkelerin birçok konuda uzlaşmadan ve yapıcılıktan uzak bir tavır sergilemeleri olmuştur.

Doha Turu'nun geleceği konusunda içinde bulunulan bu olumsuz ortamı "çok taraflı ticaret sisteminin" önemini yitirmesi olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. Nairobi konferansı sonucunda, tarım, sanayi ürünleri, hizmetler, kalkınma, TRIPS (ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet hakları) alanlarında, bir şekilde müzakerelere devam edilmesinin gerekliliği konusunda güçlü bir irade gösterildiği anlaşılmaktadır.

Küresel ekonomide değişen dengelerin ve bu değişimin uluslararası ticarete etkileri ülkeleri daha serbest ticaret politikaları benimsemeye itmektedir. Fakat bu adımların atılmasının Doha Turu kapsamında ve "tek taahhüt" ilkesi çerçevesinde gerçekleşmesi zor görünmektedir. 2003 yılında Cancun'da yapılan bakanlar konferansı sonrası taraflar arasında gündeme ve müzakerelere ilişkin ortaya çıkan uzlaşmazlığın giderilememesinin, ABD ve AB gibi bazı üyeleri bölgesel ticaret anlaşmalarına yönelmeye sevk etmiş olmasının yarattığı etki bugün net bir şekilde hissedilmektedir. Nairobi Bakanlar Konferansı, Doha Turu tarihine Tur'un geleceğine ilişkin kesin ayrılıkların yansıdığı toplantı olarak geçecektir.

Yaşanan bu olumsuz havaya rağmen Nairobi Bakanlar Konferansı sonucunda mütevazı da olsa bazı konularda uzlaşı sağlanmış olması "çok taraflı ticaret sisteminin" ve DTÖ'nün geleceği açısında umut vermektedir. Örneğin, ihracat sübvansiyonları konusunda alınan karalar çok taraflı ticaret sistemin işlevselliğini yitirmediği konusunda olumlu bir gösterge olmaktadır. Bu durum bize gösteriyor ki, Doha Turu kapsamında

ele alınan geniş kapsamlı ve zorlu müzakere konularında genel bir başarı aramak yerine tarafların üzerinde uzlaşabileceği konuları ele alıp bu yönde ilerleme kaydetmeye çalışmak daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Nairobi Bakanlar Konferansının, beklenenin aksine dünya ticareti için olumlu getirileri olmuştur. Bunun yanında Doha Turu'nun geleceği açısından herhangi bir anlaşmaya varılamadığı anlaşılmış oldu. Nairobi'de üye ülke bakanlarının mütevazı bir yaklaşımla hareket edip belirli konularda adımlar atılması konusunda uzlaşıya varmış olması DTÖ'nün yeniden etkinliği ve güvenilirliği açısından olumlu yönde bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Bununla beraber hali hazırda müzakere edilmesi gereken çok sayıda konu bulunmaktadır ve üye ülkeleri iki yıl sonraki bakanlar konferansına kadar yeni açılımlar yapılması gereken birçok konu beklemektedir.

Bu çalışma bize, içinde bulunduğumuz küresel ekonomi politiğin yönetişiminin ne kadar zor olduğu ve Dünya Ticaret Örgütü'nün ekonomik trendler karşısında geride kaldığını göstermektedir. Her ne kadar çabalar iyi niyetli olsa da üye devletlerin çıkar çatışmaları, süratli karar alınmasını engellemektedir. Kaldı ki asıl mağdurların güney yarım küre ekonomileri olduğu böyle bir ortamda, Birleşmiş Milletler'in vaat ettiği "sürdürülebilir insanı kalkınma" yı realize edebilmesi zor gibi görünmektedir. Bu da bizi, ekonomi ile siyasetin ilintileri konusuna getirmektedir. Takdir edilecektir ki güçlü devletlerin ekonomi politikalarının arkasında yatan siyasi tasarımlar, bu tezin kapsam alanı dışındadır ve ayrı bir çalışma konusudur.

EK 1

Doha Turu kapsamındaki uygulamayla alakalı konular ve sorunlar :

"Uygulamalar", gelişmekte olan ülkelerin problemleriyle ilgili DTÖ anlaşmalarının en kısa sürede uygulamaya geçmesiyle ilgilidir. Bu anlaşmalar Uruguay turu sonucu ortaya çıkmış olan anlaşmalardır. Doha Bakanlık Konferansı öncesi neredeyse 3 yıllık süre zarfı içinde, DTÖ çalışmalarının hiç bir alanı uygulama konusuna bu kadar yoğunlaşmamıştı. Bu süre zarfında konuyla ilgili 100'e yakın mesele incelenmiştir. Sonuç olarak iki yönlü bir yaklaşım ortaya çıkmıştır.

- Doha Turu sırasında veya öncesinde 12 başlık altındaki 40'tan fazla konunun acil olarak görüşülmesi kararlaştırıldı.
- Kalan konuların büyük çoğunluğu ivedi olarak müzakere konularına dahil edildi.

Bu uygulamalar konusunda ayrıca bir bakanlık kararı olarak Doha deklarasyonunun 12. paragrafına dahil edildi.

Uygulamayla alakalı konular ve sorunlar aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)

- Ödemeler bilançosu istisnası: Gelişmekte olan ülkelerin ödemeler bilançolarını koruma amacıyla ithalatı kısabilmelerini sağlayan GATT kurallarını açıklamaktadır.
- Pazara giriş taahhütleri: Kota tahsisi konusunu danışma veya görüşme uygunluğunu açıklamaktadır.

Tarım

- Gelişmekte olan ülkeler için kırsal kalkınma ve tarım güvenliği
- Az gelişmiş ve gıda ithali yapan ülkeler
- İhracat kredileri, ihracat kredi garantileri ve sigorta programları
- Gümrük vergisi kotaları

Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri (SPS)

- Gelişmekte olan ülkeler için diğer ülkeler tarafından uygulanan SPS önlemlerine uyum sağlayabilmesi için daha çok zaman tanınması
- Bir ülkenin yeni SPS önlemlerinin yayınlanması ve yürürlüğe girmesi arasında makul zaman sağlanması
- Ülkelerin gıda, hayvan ve bitki sağlığı korumasındaki seviyeyi korumak için diğer ülkelerin kullandıkları farklı önlemleri kendi kullandıklarına eşit olabileceğini kabul etmesi gerekliliği ilkesini uygulamak
- SPS anlaşmasının incelenmesi: Uluslararası SPS standartlarını belirlenmesinde gelişmekte olan ülkelerin katılımı
- Finansal ve teknik destek

Tekstil ve Hazır Giyim

- Ürünlerin GATT kurallarına ivedi olarak uyumlaştırılması ve kotaların kaldırılması ile ilgili anlaşma hükümlerinin "etkili" kullanımı
- Anti damping uygulamalarında kısıtlama
- Hükümetlerin yeni menşei kurallarının incelenebilmesi
- Az gelişmiş ülker ve küçük tedarikçiler için uygulanabilir kota oranlarını ve genel kotaların hesaplanması

Ticarette Teknik Engeller

- Az gelişmiş ülkeler için teknik destek ve uygulamada olan teknik desteklerin gözden geçirilmesi
- Gelişmekte olan ülkelerin yeni tedbirlere adapte olabilmesi için 6 aylık bir makul zaman tanınması
- DTÖ genel direktörünün gelişmekte olan ülkeleri uluslararası standartları belirlemedeki katılımlarının devamı için teşvik etmesi

Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri

- Anlaşma kapsamında az gelişmiş ülkelerin anlaşmayla bağdaşmayan tedbirlerin çıkarılması için 7 yıllık uyum sürecini genişletme konusundaki isteklerini Mal Ticareti Konseyi'nin pozitif olarak değerlendirilmesi

Anti-Damping

- Koşullar değişmediği takdirde bir yıl içerisinde ikinci bir anti-damping soruşturması yapılmayacak
- Gelişmekte olan ülkeler için özel istisna uygulanması: Bu madde anti-damping önlemleri uygulayan gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere özel ve istisnai dikkat vermeleri gerektiğini tahakkuk eder.
- İthalat ürünlerin fazlalığında anti-damping uygulanıp uygulanmamasının kararlaştırılması için gerekli zaman dilimine açıklık getirildi.
- Anlaşmanın yürütülmesinin yıllık incelemelerin geliştirilmesi.

Gümrük Değeri Belirleme

- Gelişmekte olan ülkeler için anlaşmanın yürürlüğe koyulması için verilen zamanın uzatılması
- Dolandırıcılıkla baş etme: İhracat değerlerini de kapsayacak şekilde bilgi alış verişinde iş birliği yapılması

Menşei Kuralları

- Üye devletler arası menşei kuralları uyum sürecinin tamamlanması
- Geçici düzenlemelerin yeni ve uyum sağlanacak menşei kurallarına geçişin sağlanması

Sübvansiyonlar ve Telafi Tedbirleri

- Gelişmekte olan ülkelerin meşru kalkınma amaçlarına herhangi bir zorlukla karşılaşmadan destek almalarına imkan sağlayan kuralların belirlenmesi
- Telafi edici vergilerin uygulama koşullarının belirlenmesi hakkında araştırma yapılması
- Az gelişmiş ülkelerin ihracat sübvansiyonları yasaklarından muaf tutulmalarının tekrar onaylanması
- Gelişmekte olan ülkeler için uyum sürecinin uzatılması adına sübvansiyonlar komitesini yönetmek

Fikri Mülkiyet Haklarının Ticari Yönleri (TRIPS)

- İhlal niteliği taşımayan şikayetler: TRIPS anlaşmasını ihlal etmeyen fakat hali hazırda sorun olarak bekleyen konularla başa çıkma

- Az gelişmiş ülkelere teknoloji transferi

Ortak İlgi Alanı Meseleleri

- Hangi özel ve lehte muamele hükümleri zorunludur? Lehte hükümlerin hangileri bağlayıcı değildir?
- Şu anda bağlayıcı olmayan kuralların zorunlu hale getirilmesindeki öneriler nelerdir
- Özel ve Lehte Muamele Uygulamalarına İlişkin hükümler daha etkin hale nasıl getirilebilir
- Özel ve Lehte Muamele Uygulamalarına İlişkin müzakerelerde iş birliği nasıl sağlanır
- Gelişmiş ülkeler, tüm gelişmekte olan ülkelere, genel ve ayrımcılık yapmayan bir tutum konusunda teşvik edildi

Askıda Kalan Uygulama Konuları

- Doha Deklerasyonu 12. Paragrafta ele alınacaktır.

Son Koşullar

- DTÖ Genel Müdürü, gelişmekte olan ülkelerin DTÖ kurallarını uygulamada yardım ederek gelecekteki görüşmelere daha etkin bir şekilde katılmaları için teknik desteğin verilmesini sağlayacak
- DTÖ Sekreterliği diğer uluslararası örgütlerle daha yakın iş birliği kuracak, bu sayede teknik destekler daha verimli ve etkin olacak.

Bakanların gelecek çalışma programlarında çözümlenememiş uygulama problemleriyle ilgili aldıkları kararların Doha deklerasyonu kapsamına alınacağını ve çözümlenmemiş uygulama konularıyla ilgili müzakerelerin gelecek yıllarda çalışma programına dahil edileceğini beyan etti.

EK-2

Aralık 2015 Nairobi Bakanlar Konferenası sonucunda uzlaşılan konular ve karalar

Konu	Kararlar	Belge
Tarım		
İhracat sübvansiyonları (rekabeti)	-Gelişmiş üyeler ihracat sübvansiyonlarını derhal kaldıracaklar -Gelişme yolunda ülkeler ise 2018 sonuna kadar (daha önce bildirimi yapılanları 2022 yılı sonuna kadar) kaldıracaklar -Üyeler ihracat sübvansiyonlarını ürün bazında son 5 yıllık uygulamalarının ortalamasının üzerine çıkaramayacaklar -Bu taahhüt, Karar ile uyumlu olanlar haricinde ihracat kredileri, kredi garantileri ve ihracat sigortaları için de geçerli olacaktır -Bu karar işlenmiş ürünler, süt ürünleri ve domuz etinde 2020 sonrası geçerli olacaktır - Devlet eliyle yapılan tarım ihracatında Tarım Anlaşması ve XVII. madde şartlarına uyulacaktır -Üyeler uluslararası gıda yardımı taahhütlerine uyacaklardır	**WT/MIN(15)/W/47**
Özel Korunma Mekanizması (SSM)	-Gelişme yolunda ülkeler özel korunma mekanizmalarına Hong Kong BK Bildirgesi'nin 7. para. bağlamında başvurmaya devam edebileceklerdir -Gelişme yolunda ülkeler tarafından bu mekanizmaların kullanılması konusundaki müzakereler, DTÖ tarım komitesi özel oturumunda ele alınacaktır	**WT/MIN(15)/W/45**
Gıda arz güvenliği amaçlı kamu stokları	-Kalıcı bir çözüme ulaşıncaya kadar müzakereler Doha Kalkınma Gündemi haricinde, DTÖ tarım komitesi özel oturumunda ele alınacaktır	**WT/MIN(15)/W/46**
Pamuk	-EAGÜ menşeli pamuk ve pamukla ilgili ürünlere tarife ve kotasız pazara giriş imkânı	**WT/MIN(15)/W/48**

	sağlanacaktır	
EAGÜ	-EAGÜ lehine bağlayıcı çok taraflı menşe kuralları hükümleri kabul edilmiştir (EAGÜ ihracatında %75 yabancı katma değer eşiği uygun bulunmuştur) -EAGÜ için hizmetlerde 'yükümlülüğe aykırılık' (waiver-yükümlülük üstlenmeme hakkı) 2030 yılı sonuna kadar uzatılmasına karar verilmiştir	**WT/MIN(15)/W/38** **WT/MIN(15)/W/39**
ITA	-Bilgi Teknolojileri Anlaşması-2 kabul edilmiştir -Bu çoklu (plurilateral) anlaşma ile pek çok bilgi ve iletişim teknolojisi ürünü üzerindeki (tarife satırlarının %65'i) gümrük vergileri 1 Temmuz 2016'dan itibaren aşamalı olarak kaldırılacaktır -Toplam 201 ürünün tarifesi en geç 2024'e kadar kaldırılacaktır -Anlaşma taraf olan ülkeler için geçerlidir, ancak MFN kuralı gereği taraf olmayan ülke menşeli ürünler bakımından da serbesti getirmektedir	**WT/MIN(15)/25**

KAYNAKÇA

Akman, M., Aran, B. (Aralık 2015). *DTÖ Nairobi Bakanlar Konferansı ve Dünya Ticaretinin Geleceği*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. 27 Mart 2016. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1451044926-2.DTO_Nairobi_Bakanlar_Konferansi_ve_Dunya_Ticaretinin_Gelecegi.pdf

Akman, M., Yaman, Ş. (Aralık 2008). *Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. Ankara. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1432105695-1.DTO_Cok_Tarafli_Ticaret_Muzakereleri_ve_Turkiye.pdf

Bird, Kai (1992). *The Chairman: John J. McCloy, the Making of the American Establishment*. New York, NY: Simon & Schuster. ISBN 978-0-67-145415-9

Cornia, G. A.; Jolly, R. ve Stewart, F., (1987). *Adjustment with a Human Face: Protecting the Vulnerable and Promoting Growth*. New York. NY: Oxford University Press USA. ISBN 978-0-19-828609-7

Dolun, L. (Haziran, 2004). *Dünya Ticaret Örgütünü Anlamak.*Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.. 23 Mart 2016. http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/GA/2004-GA/GA-04-04-12_Dunya_Ticaret_Orgutunu_Anlamak.pdf

Goldman, M. (2005). *Imperial Nature: The World Bank and Struggles for Social Justice in the Age of Globalization*. New Haven. CT: Yale University Press. ISBN 978-0-30-011974-9

Goldman, Michael (2005). *Imperial Nature: The World Bank and Struggles for Social Justice in the Age of Globalization.* New Haven, CT: Yale University Press. ISBN 978-0-30-011974-9

Hurlburt, H. (23 Mart 2012). *Why Jim Yong Kim would make a great World Bank president.*The Guardian. 25 Aralık 2015. http://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2012/mar/23/jim-yong-kim-world-bank-president

International Monetary Fund (22 Mart 2016). *IMF Lending*. 22 Nisan 2016/a. http://www.imf.org/external/np/exr/facts/howlend.htm

International Monetary Fund (23 Mart 2016). *IMF Surveillance*. 22 Nisan 2016/b. http://www.imf.org/external/np/exr/facts/surv.htm

International Monetary Fund (23 Mart 2016). *Technical Assistance and Training*. 22 Nisan 2016/c. http://www.imf.org/external/np/exr/facts/tech.htm

International Monetary Fund (23 Mart 2016). *The IMF at a Glance*. 22 Nisan 2016/d. http://www.imf.org/external/np/exr/facts/glance.htm

International Monetary Fund (6 Nisan 2016). *Special Drawing Right (SDR)*. 22 Nisan 2016/e. http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sdr.htm

International Monetary Fund (6 Nisan 2016). *Where the IMF Gets Its Money*. 22 Nisan 2016/f. http://www.imf.org/external/np/exr/facts/finfac.htm

International Monetary Fund. *About the IMF*. 22 Nisan 2016/g. https://www.imf.org/external/about.htm

International Monetary Fund. *Governance Structure*. 22 Nisan 2016/h. http://www.imf.org/external/about/govstruct.htm

Karaca N. (Eylül-Aralık 2003). "*GATT'tan Dünya Ticaret Örgütüne*". Maliye Dergisi. Sayı: 144 s. 84-99. 12 Ocak 2016. http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md144/gatt.pdf

Kartal, Z. (2008). *GATT ve Uruguay-Raunt: Gelişmekte olan Ülkelerin Dünya Ticaretindeki Yapısal Bağımlılıklarının Artması*. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXV, Sayı 2

Minster, M. (b.t.). *Capitalism & Communism: History After WW2*. AnVi OpenSource Knowledge Trust. 13 Kasım, 2015. https://books.google.com.tr/books?id=OpPoCwAAQBAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Mosley, P.; Harrigan, J. ve Toye, J. (1995). Aid and Power: The World Bank and Policy Based Lending, 2nd Edition 1. Abington, UK: Routledge. ISBN 978-0-415-13209-1

Rotberg, E. (1994). *"Financial Operations of the World Bank". Bretton Woods: looking to the future: commission report, staff review, background papers*. Washington, D.C.: Bretton Woods Commission

Solmaz Gümrükleme ve Ticaret Ltd. Şti (11 Temmuz 2000). *Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)*. Sirküler N: 2000/40. 16 Şubat 2016. http://solmaz.com.tr/media/circular/128_Sirkuler%202000-40.doc

Stumm, M. (4 Mart 2011). *More responsibility for developing countries*. D+C Development and Cooperation. 21 Nisan 2016. http://www.dandc.eu/en/article/how-voice-reform-came-about-world-bank

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2011). *Dünya Ticaret Örgütü*. 23 Şubat 2016. http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-__dto_.tr.mfa

T.C. Ekonomi Bakanlığı (2015). *Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Doha Kalkınma Gündemi Müzakerelerinde Son Durum*. 23 Mart 2016.

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/D%c4%b1%c5%9f%20%c4%b0li%c5%9fkiler/%c3%87ok%20Tarafl%c4%b1%20B%c3%b6lgesel%20%c4%b0li%c5%9fkiler/ekler/DT%c3%96/03.Doha%20Kalk%c4%b1nma%20G%c3%bcndemi.doc?lve

T.C. Ekonomi Bakanlığı (b.t.). *Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması.* 23 Mart 2016. http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/D%c4%b1%c5%9f%20%c4%b0li%c5%9fkiler/%c3%87ok%20Tarafl%c4%b1%20B%c3%b6lgesel%20%c4%b0li%c5%9fkiler/ekler/DT%c3%96/08.Anla%c5%9fmazl%c4%b1klar%c4%b1n%20Halli%20Mekanizmas%c4%b1.doc?lve

T.C. Gelir İdaresi Başkanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı GATT Müdürlüğü, (2009). *GATT Bilgilendirme Rehberi*. Ankara. http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/uluslararasi_mevzuat/gatt95.pdf

T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (Şubat 2013). *T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile İşbirliği olan Küresel ve Bölgesel Uluslararası Kuruluşlar, Ankara.* 12 Nisan 2016. *http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Belgeler/tamamlanm%C4%B1%C5%9F%20kitap%C3%A7%C4%B1k.docx*

T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. 17 Mart 2016. World Trade Organgization, http://ab.gtb.gov.tr/uluslararasi-orgutler/dunya-ticaret-orgutu

The Economist (17 Eylül 2003). *Tequila sunset in Cancún*. 3 Mart 2016, http://www.economist.com/node/2065723

The White House, Office of the Press Secretary (23 March, 2012). *President Obama Announces U.S. Nomination of Dr. Jim Yong Kim to Lead World Bank.* 25 Aralık 2015. https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/03/23/president-obama-announces-us-nomination-dr-jim-yong-kim-lead-world-bank

Toussaint, E. (1999). *Your Money or Your Life!: The Tyranny of Global Finance*. London, UK: Pluto Press. ISBN 978-0-74-531412-9

World Bank Group (25 Nisan 2010). *World Bank Group Voice Reform: Enhancing Voice and Participation in Developing and Transition Countries in 2010 and Beyond, DC 2010-0006/1*. 20 Nisan 2016. http://siteresources.worldbank.org/NEWS/Resources/IBRD2010VotingPowerRealignmentFINAL.pdf

World Bank Group (b.t.). *World Bank Group Archivists' Chronology 1944-2013*. 13 Nisan 2016. http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/9/186241442500110286/PDF-World-Bank-Group-Archivists-Chronology-1944-2013.pdf

World Bank Group. *"World Bank Administrative Tribunal"*. 14 Nisan 2016. https://webapps.worldbank.org/sites/WBAT/Pages/default.aspx

World Bank. *Boards of Directors*. 4 Nisan 2016/a. http://www.worldbank.org/en/about/leadership/directors

World Bank. *History*. 4 Nisan 2016/b. http://www.worldbank.org/en/about/history

World Bank. *History*. 4 Nisan 2016/c. http://www.worldbank.org/en/about/archives/history

World Bank. *Member Countries*. 6 Nisan 2016/d. http://www.worldbank.org/en/about/leadership/members#1

World Bank. *Office of the President*. 4 Nisan 2016/e. http://www.worldbank.org/en/about/president

World Bank. *What We Do*. 4 Nisan 2016/f. http://www.worldbank.org/en/about/what-we-do

World Bank. *World Bank Group Leadership*. 4 Nisan 2016/g. http://www.worldbank.org/en/about/leadership/management

World Trade Organization (11 Aralık 2013). *Ministerial Conference: Ninth Session*. Bali, 3-6 December 2013**.** 21 Nisan 2016**.** https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/bali_texts_combined_e.pdf

World Trade Organization (6 Aralık 2008), Revised Draft Modalities for Agriculture, TN/AG/W/4/Rev.4. 28 Nisan 2016. https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/78921/Q/TN/AG/W4R4.pdf

World Trade Organization. (18 Aralık 1996). *Singapore Ministerial Declaration*. WT/MIN(96)/DEC. 20 Nisan 2016. https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min96_e/singapore_declaration96_e.pdf

World Trade Organization, Information and External Relations Division (2015). *Understanding the WTO*. Geneva. ISBN 978-92-870-3748-0. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/understanding_e.pdf

World Trade Organization. *Ministerial Conferences*. 26 Şubat 2016/a. https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm

World Trade Organization. *The WTO in Brıef*. 27 Şubat 2016/b. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr00_e.htm

World Trade Organization. *The WTO in Brıef:Part 1*. 27 Şubat 2016/c. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr01_e.htm

World Trade Organization. *The WTO in Brıef:Part 2*. 27 Şubat 2016/d. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr02_e.htm

World Trade Organization. *The WTO in Brıef:Part 3*, 27 Şubat 2016/e. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr03_e.htm

World Trade Organization. *The WTO in Brıef:Part 4*. 27 Şubat 2016/f. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr04_e.htm

World Trade Organization. *Understanding the WTO: The Organization*. 27 Şubat 2016/g. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm